MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

10 AASTAT

SEITSMEKÜMNE KOLMAS NUMBER : APRILL 2018

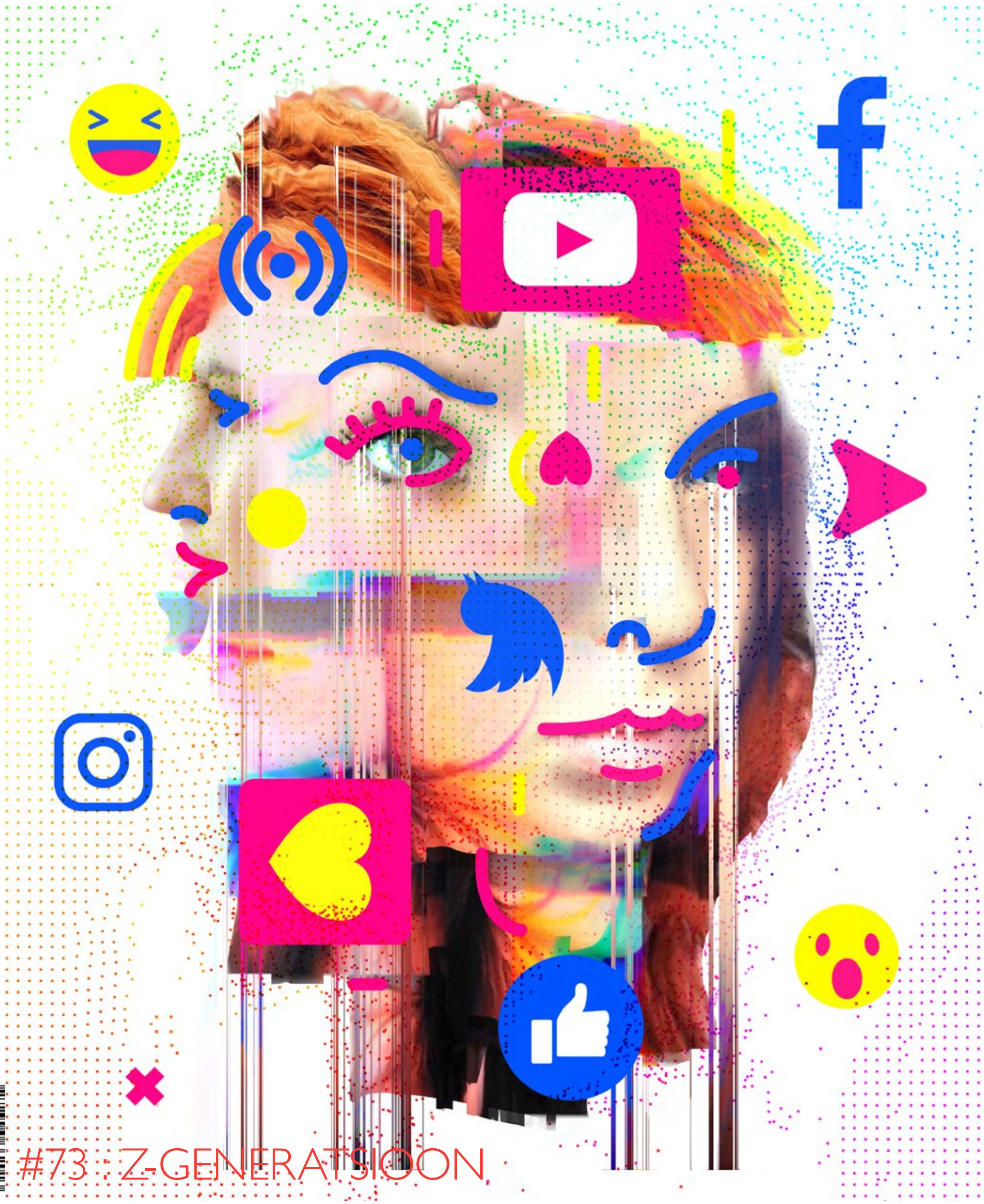

HIND 2€

9 772346 662013

#73 : Z-GENERATSIOON

JUHTKIRI

LUMEHELBEKE JA KAERAHELBEKE KÄSIKÄES

Mõned aastad tagasi käis Müürilehe veergudel pikk arutelu selle üle, milline on laulva revolutsiooni põlvkonna pale. **Marju Lauristin** võrdles siis postmodernset inimest surfajaga, kellel on vaja sisemist tasakaalutunnet, et ennast kogu aeg õigesti positsioneerida ja liikuda lainelt lainesse viisil, mis aitab laual püsida. Laineteks võivad olla uued tööpakkumised, õppevõimalused, vabatahtlikud tegevused, eneseotsimisreisid, praktikakohad. Killustatud projektipõhise eluga harjutakse juba varajases lapsepõlves, kui vanemad panevad oma järeltulijad neile parimate karjäärivõimaluste garanteerimiseks korraga trenni, kunstiringi, orkestrisse ja väitlusklubisse. Paljud lapsed elavad seetõttu konstantses ajakriisis, st neil napib igasugustest kohustustest vaba aega. Aega, et igavleda ja lollusi teha. Aega, et armuda. WHO ülemaailmse statistika järgi on noorukite seas langenud nii alkoholi kui ka tubaka tarbimine, samuti on ajaliselt edasi lükkunud esimene seksuaalvahekord. Sellises kriisis võiksid ju noored tahta elada küll?

Aja tihenemine kandub edasi ka tulevikku, mille kureerimine võib olla detailideni paigas: keskkooli lõpetamise järel peab järgmise kümne aasta sisse mahtuma kaks ülikoolidiplomit (soovitatavalt vähemalt üks välismaal), *#yolo* vaheaasta kuskil Aasias reisimiseks ja silmaringi avardamiseks, sh boonusena veidi vabatahtlikku tööd tehes, tudengiorganisatsioonis kaasalöömine, täpselt on teada juba praktikaks sobilikud ettevõtted, kuskile tuleb vahele pressida ka mõni arenguprogramm ja loominguline eneseteostus. Enesetäiustamise projekt ei ole kunagi määratud lõplikult valmima, sest kuskilt kõrgemalt on pähe istutatud arusaam elukestvast õppest ja paindlikust ideaaltöötajast. Statistika järgi on Z-generatsioon selle omaks võtnud, nähes oma karjäärimudeli ideaalina Hollywoodile tüüpilist projektide vahel žongleerimist.

Paraku näitab seesama statistika, et lainete vahel surfatakse ilma sisemise tasakaalutundeta. Kuidas muidu seletada seda, et depressiivseid episoode esineb kooliõpilaste seas järjest enam? Või seda, et kolmandik õpilastest on ennast elu jooksul tahtlikult vigastanud? Arenenud lääneriikides on tõusutrendis ka enesetapunäitajad nooremas vanusegrupis. Sellest, et vaimne tervis on noorte jaoks oluline ja lahendamist vajav probleem, annab märku ka asjaolu, et viimastel aastatel on tekkinud noorte endi initsiatiivil mitu antud valdkonnaga tegelevat algatust: Eesti Noorte Vaimse Tervise Liikumine, Mure Pooleks, Lahendus.net. Määramatus võib olla ühe jaoks vabastav ja võimestav (see käib eriti naiste kohta, kelle ees on ühtäkki valla uksed, mis olid sajandeid kindlalt suletud), ometi eksivad paljud noored lõputus võimaluste virvarris lihtsalt ära, sest puuduvad töötavad mustrid, mille najale toetuda. Stiilis „*Kinder, Küche, Kirche*" aja tagasipööramise ettepanekud külvatakse õigustatult üle oksekaktustega. Samas kui noorte endi väljapakutud hipisaarte utoopia naeruvääristamiseks moodustab vehm (*valge eesti heteromees* – toim.) avalikkuses ühisrinde.

Foto: Patrik Tamm

Pikka aega vindunud põlvkondlik vastasseis leidis seni väljenduse üksikutes vihastes turtsatustes avalikus ruumis. Nüüdseks on selge, et käimas on globaalne lumehelbekeste ja kaerahelbekeste vaheline väärtuskonflikt, mille tulemusena on vahepeal alanud Suurbritannia *exit* Euroopa Liidust, Ungaris tõkestatakse ülikoolide tegevust, Poolas piiratakse naiste kehalise enesemääramise õigust. Eestis on debatt keskendunud seni õnneks mitu kaalukategooriat kergematele teemadele, nagu Rakvere jõulukuusk, Haapsalu filmifestival või Eesti hümni koht aastavahetuse programmis. Alati ei jookse piir nendes vaidlustes muidugi sünniaastaid pidi. Ka EKREI on noortekogu ja 3D- ning geikristlaste kogukonnal on ees nooruslik nägu. Aga kaudselt seda siiski nii tajutakse, millest annab tunnistust kas või minu põlvkonna *enfant terrible*'i **Mikk Pärnitsa** hiljutine seisukohavõtt Virginia Woolfi Facebooki grupis selle kohta, et vanem generatsioon, kes liberaalseid väärtusi ei jaga, võiks eest ära surra. Küll siis oleks hea võrdsemat ühiskonda üles ehitama hakata!

Pärnitsa kurvastuseks tuleb öelda, et me elame vananevas ühiskonnas, mis on paraku järjest enam vanuseliselt segmenteeritud. Kui paljudel meist on sõpru, kes on meist kolm korda vanemad? Vanasti olid selliseks generatsioonide sulatusahjuks kogudused, mis sekulariseeruvas maailmas meeletu tempoga tühjenevad. Seejärel täitis sama rolli töökollektiiv, kuid mitmekesisuse oma lipukirjaks seadnud *start-up*-maailm – Z-generatsiooni tööalane ideaalmaastik – diskrimineerib ennekõike vanuseliselt. Loomulikult on veel perekonnad, kuid nende toimimist analüüsis hiljuti blogis Poliitika.guru meie hoolekandesüsteemi näitel tabavalt **Andreas Kaju**, öeldes, et oleme jõudnud punkti, kus eakamate lähedaste eest hoolitsemist nähakse järjest enam riigi ülesandena. Tsiteerin: „Meil on ühiskonnana raske põlvkondadevahelist sillapead teravates väärtusdebattides ehitada, kui seda pole enam elu praktilistes küsimustes – perekondade kokkuhoidmine ja üksteise toetamine siis, kui seda on vaja."

Sillapea, generatsioonideülene ühiskondlik kude, on purunenud killustunud mina-projektide teostamise käigus. Selles lõputus lainelt lainesse viskumises. Ma tahaks uskuda, et sisemise tasakaalupunkti otsimine iseendas on ummiktee, et vastus peitub mina asemel meies, et stabiilsel töökollektiivil on oma väärtus nagu ka tuumikperel ja (usu)kogukonnal. Z-generatsiooni üheks olulisimaks ülesandeks jääb oma isiklike ambitsioonide lepitamine ühiskondlikku sidusust tagavate institutsioonide säilitamise ja uute loomisega.

Henri Kõiv, Müürilehe tegev- ja sotsiaaliatoimetaja

Esikaane illustratsioon: Andrei Kedrin

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	keskkonna- ja kultuuritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja uudistetoimetaja	maia@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Kertu Viira	müügi- ja reklaamijuht	kertu@muurileht.ee

Makett/kujundus Madis Katz
Illustraatorid Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Lilian Hiob, Vahram Muradyan
Fotograafid Aleksander Kelpman, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel, Janis Kokk

KOLLEEGIUM: GUSTAV KALM, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, ELLEN MACKAY, SILLE PIHLAK, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAJAD: KULTUURIMINISTEERIUM, TARTU LINN

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saates palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht".

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 1.80 € eest kuus: *tellimine.ee/myyrileht*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

JÄLGI MEID

· · · @Muurileht

SISUKORD

Z-GENERATSIOON

ARVAMUS
Z-generatsioon kui müüt – *Helo Liis Soodla* [6]

PERSOON
Eesti *youtuber*'id – *Maia Tammjärv* [8–10]
Eesti noored keskkonnaaktivistid – *Piret Karro* [22–23]
Holy Motors – *Mariliis Mõttus* [32–33]

POLIITIKA
Eliidivastasusest – *Andreas Palm* [14–15]
Noorte kaasamisest – *Mai Beilmann* [15]
EKRE vastu – *Laura Jefimov* [16]
EKRE poolt – *Henrika Nääg*o [17]

KÜBERILM
Meemidest – *Daniel Tamm* [11]
Inimsöömisest digidžunglis – *Mari Laaniste* [12–13]
Küberkiusamisest – *Triin Toomesaar* [18–19]
Sotsiaalmeedia mõjust vaimsele tervisele – *Kristiina Ojamets* [20–21]
Säuts 16-aastasele iseendale [39]

PROOSA
Tagasivaade aastast 2036 – *Rosemary Pree* [24]

ARVUSTUSED
Kelly Turk „Rakenduslik teoloog" – *Maia Tammjärv* [27]
Eve Kask „2+2=…" – *Aleksander Zahharov* [29]
Lê Bình Giang „Kfc" – *Ralf Sauter* [30]
Monika Siimets „Seltsimees laps" – *Olivia Tammisto* [31]
Uued plaadid [34–35]
John Carroll Lynch „Lucky" – *Aleksander Tsapov* [39]

SKEENE
Retsept – *Kaur Riismaa* [23]
Kiirkohting: Liis Nimik [26]
Uus eesti disain: Katrin Aasma [26]
DJ-ankeet: Markus Robam [34]
Uus eesti biit: Katariin Raska [34]
Uus Tartu kunst: Keiu Maasik [37]

MAAILM
Saudi Araabi kaks palet – *Mihkel Märtens* [38]

Maarja Mäemets

Maarja Mäemets (snd 1991) on luuletav klaasi- ja fotokunstnik. Tulevikus ehk ka professionaalne vabasukelduja.

lükkan päevi
hommikust
õhtusse
kas ma täna
olin
tubli
kas ma
pingutasin
kas ma
püüdsin
lootsin
liigutasin
oma
käsi
jalgu
küünarnukke
kas ma
tööd
otsisin
kas ma
rõõmustasin
nutsin
vihastasin
kas ma
hingasin
sisse
ja
hingasin
välja
või
hoidsin
hinge
kinni
püüdmata
lootmata
proovimata
tundmata
oma
kehaosi
oma
võimalusi
tundmata
rõõmu
tundmata
enam
kurbustki
või viha

**

kaks-
kümmend
kuus
millal
see
juhtus
millal
kadus
noorus
millal
tekkis
vastutus
kogu
maailma
kogu
maailma
ees
millal ma
siis
nautisin
hetkeks
üldse
midagi
kasvõi
imevähe
millal ma
noor
olin
millal ma
kasvama
pidin
ja
kus
olen ma
nüüd
ei noor
ega ka
piisavalt
vana

vaheala

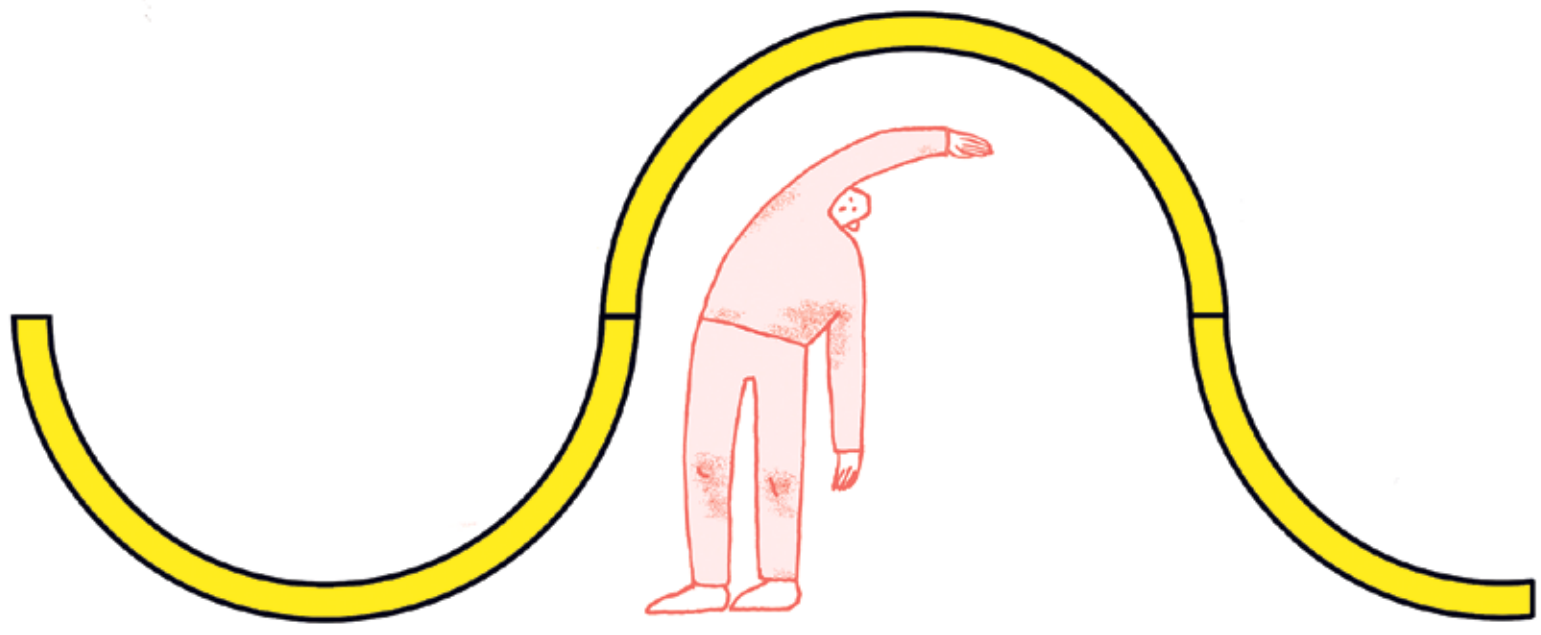

Illustratsioon: Ann Pajuväli

heade mõtete kultuur

ulmeline tulevik

kirjandus ja tehnoloogia

prima vista

ajatud väärtused

7.–12. mai

2018

tu
Levi
kumu
usik
a

2118

unistuste Tartu

tulevikutuuled

tartu

kirjandusfestival

unustatud unistused

tulevikumuusika

EV 200

Foto: Kätlyn Metsmaa

Eesti Loodusmuuseumis (Lai 29a, Tallinn) saab veel kuni septembri lõpuni näha publikurekordeid löönud sadade miljonite aastate taha vaatavat näitust „Müstiline ürgmeri". Vaata lisaks: *loodusmuuseum.ee*

02.—08.04.

SOLIIDNE JUUBILAR TMW

Tallinn Music Week kutsub 2.–8. aprillil muusika- ja linnakultuurifestivalile juubeldama. Kava keskmes on kahepäevane ettevõtluskonverents „Creative Impact" Kultuurikatlas ning 5.–7. aprillini ligi 20 Tallinna kontserdipaigas toimuv muusikafestival enam kui 200 artistiga kõikjalt maailmast. Esindatud on kõikvõimalikud muusikastiilid põrandaalustest tulevikunimedest oleviku tabelitähtedeni, folgist elektroonikani, bluusist *metal*'ini. Muu hulgas pakub muusikafestival ka laiahaardelist klassikalise ja nüüdismuusika programmi. Lisaks näitused, filmid, toit, disain jne. Vt põhjalikku kava: *tmw.ee*

06.04./07.04.

DOKFOTOD SILMAST SILMA

Tallinnas Dokfoto Keskuses (Telliskivi 60a) avatakse 6. aprillil kell 17 Annika Haasi kureeritud fotonäitus „Silmast silma". Tegemist on soome dokumentaalfotograafi Hannamari Shakya Eestis aasta vältel toimunud kursuse kokkuvõttega, kus erinevad fotograafid jutustavad visuaalseid lugusid. Näitusel on esindatud Hannamari Shakya, Annela Samuel, Iris Kivisalu, Liis Mäesalu, Mailiis Ollino, Silvia Pärmann, Keili Tees, Helen Ree, Liis Treimann. 7. aprillil kell 17.30 toimub sealsamas Hannamari Shakya ingliskeelne loeng dokumentaalfotograafia praegustest trendidest. Täiendav teave: *dokfoto.ee*

„The Siblings" / „Õve". Foto: Iris Kivisalu

09.—29.04.

SAKSA KEVAD

Programmi „Saksa kevad" korraldavad Goethe Instituut Eestis ja Tallinna Saksa saatkond ning selleaastaseks partnerliidumaaks on Hamburg. Muu hulgas avab Goethe Instituut Tallinnas kaks „raamatu(külm) kappi" ja alates 9. aprillist seisavadki raamatutega täidetud külmikud Eesti Rahvusraamatukogu ja Telliskivi loomelinnaku ees, kus igaüks saab raamatuid laenutada või vahetada. 21. ja 22. aprillil saab aga kesklinnas näha ja kogeda saksa etenduskunstniku Stephanie Felberi ja eesti teatritegija Barbara Lehtna ühistööna tekkivat programmi „Coram Publico". Kogu hoopis põhjalikuma kavaga tutvu siin: *saksakevad.ee*

13.04.

„PUUDUTADA KUUD" RAKVERES

Järgmine „Sajandi loo" lavastus ilmub meie ette Rakvere Teatris, mis toob koostöös Fine5 Tantsuteatriga vaatajateni noorte tantsuloo „Puudutada kuud". See on noorusest, 90ndatest ja alevielust. Ja kaugetest unistustest. Kaugetest nagu kuu. Lavastaja Peeter Raudsepp, koreograafid Rene Nõmmik ja Tiina Ollesk. Esietendus 13. aprillil kell 19 Rakvere Teatris. Vaata veel: *rakvereteater.ee*, *fine5.ee*

18.—20.04.

TOIDUURBANISMI KONVERENTS TARTUS

Ingliskeelsele toiduurbanismi konverentsile Athena keskuses tulevad 18.–20. aprillini kokku spetsialistid, akadeemikud ja aktivistid Euroopast ning Eestist, et jagada teadmisi ning kogemusi kohaliku toidu ja jätkusuutliku planeerimise vallas. Ehkki rendipeenramaad, rohelised linnaaiad ning looduslikud niidud-jõekaldad on enamikus Eesti linnades veel loomulik nähtus, tuleks sotsiaalse ja keskkondliku väärtuse säilitamisele mõelda juba nüüd. Arutatakse muu hulgas looduslähedase linnakeskkonna ja kohaliku toidu kasvatamise edendamise küsimusi. Kava ja piletiinfo: *foodurbanism.wixsite.com/foodurbanismtartu*

Foto: Maari Soekov

19., 21. ja 22.04.

MINA-MINA-MINATSIRKUS

19., 21. ja 22. aprillil näidatakse OMAsaalis (Kopli 25, Tallinn) veel kolm korda detsembris esietendunud OMAtsirkuse lavastust „Mina! Mina! Mina!". Laval on 13 noort artisti, 13 „mina", kes tõusevad maast, partneri õlgadelt ja trapetsipulkadelt teistest kõrgemalekaugemale-kiiremini-paremini. Kuigi lavastuse tempo on tohutult kiire, lubavad tegijad publikule ka koreografeeritud puhkepause. Lavastajad Kädi Metsoja ja Kristin Made. Teave: *omatsirkus.ee*

20.—29.04.

JAZZKAARE ALL

20.–29. aprillil on Jazzkaarel plaanis tervelt 60 kontserti, peaesinejateks briti laulja Laura Mvula ning USA džässitipud hammondivirtuoos-laulja Cory Henry ansambliga The Funk Apostles, saksofonilegend Bill Evans kvartetiga Petite Blonde II ning Ameerika esitrompetist Ambrose Akinmusire. Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva tähistatakse festivali avapäeval erakordse kontsertetendusega „Saja lugu" (Erki Pärnoja, Kaupo Kikkas ja Jaak Prints) Noblessneri sadamalinnakus. Kava ja piletid: *jazzkaar.ee*

23.—29.04.

NÄDAL TANTSU VILJANDIS

Tantsuentusiastidel on jälle pidu, sest Viljandis saab 23.–29. aprillini nädal aega tantsida, tantsust mõelda, tantsu vaadata ja tantsu propageerida. Harivaid loenguid ja etendusi, *performance*'eid, töötubasid, tantsupiktogramme, pidu ja pillerkaari jätkub kõigile, väikelastest akadeemikuteni. Põhjalikku kava vaata siit: *tantsunadal.ee*

26.04.

JA BANAANID TULID

Näitus „Banaane ei ole. Ajareis nõukogude argipäeva" on pilguheit ajaperioodi, mille üle saame praegu vabalt muiata. Need, kes mäletavad, võivad meenutada toonast absurdsust ja saavad rääkida sellest lastelegi. Väljapanek keskendub perioodile 1970–1980. See oli aeg täis paradokse ja defitsiiti, absurdi ja standardiseerimist. Aga mitte banaane. Kohe kindlasti oli see aga ka periood, millele saab kõige muu kõrval nostalgiaga tagasi vaadata! Näitus on Teletorni tunnelis avatud 28.04.–01.10. Vaata lähemalt: *teletorn.ee*

Foto: Andres Raudjalg

26.—29.04.

SUPILINNA LEGENDAARSED PÄEVAD

Seekord tõstavad Supilinna päevad kilbile kontrakultuuri ja Mülleri Sassi legendaarse isiku. Aga avatakse muidugi ka hoove ja südameid, otsitakse aardeid, loetakse Emajõe 12 hoovis – nagu igal aastal – luulet, püütakse kala koos Olavi Ruitlasega, jutustatakse lugusid ja mälestusi. Platsipäeval ehk laupäeval, 28.04. astub „pärast kõiki neid aastaid" Supilinnas üles ansambel Vennaskond, aga kuulda saab ka Saaremaa punki ja kõikvõimalikku bluusi. Lisainfo: *supilinn.ee/supilinna-paevad*

27.—29.04.

ÕUDUSED MUDAPEALINNAS

Taaskord kutsub HÕFF 27.–29. aprillil friike, veidrikke ja muid õudusentusiaste Haapsalu kultuurikeskusesse pööraseid žanrifilme nautima! Selle aasta HÕFFi fookuses on flaami kino, näiteks näeme selles eriprogrammis teost „Maniakaalsed haiglaõed satuvad ekstaasi" (rež Léon Paul De Bruyn, 1990). Festivali avateos on Slamdance'il parimaks mängufilmiks nimetatud värske „Märulikool" (rež Trevor Stevens, 2018) ning friikidele on loomulikult nähtud ette veel eriliselt friik alaprogramm, maksimaalset ekstreemsust tõotab aga Véréna Paraveli ja Lucien Castaing-Taylori „Caniba" (2017). Vaata veel: *2018.hoff.ee*

KARVASEID JA SULELISI A-ST Z-INI

Müüdis Z-generatsioonist on peategelasteks meemid, Instagram, supertarbimine ja tööpõlgus. Kuigi 21. sajandi stereotüübid on kirjutatud just sellele põlvkonnale otsaette, elab Z-maailma reeglite järgi suurem osa inimkonnast.

Kirjutas **Helo Liis Soodla**, illustreeris **Vahram Muradyan**

Tervist, siin uhke Z-generatsiooni esindaja! Vist. Z-generatsiooni definitsioonis valitseb segadus. Mõni leiab, et esimene Z-beebi sündis aastal 2000 ja viimane neli aastat tagasi. Teised on määratluses liberaalsemad ja lubavad ka 90ndate keskel ilmavalgust näinutel endale sellise toreda sildi külge riputada. Nii meedia, netikommentaatorid, vanaemad-vanaisad kui ka häiritud õpetajad tõttavad hurjutama – Z-generatsioon, see on see rööprähklejate ja hüperaktiivikute seltskond, kes on muudkui ninapidi iPadis, *snap*'ivad ja *gram*'ivad. Üldistustes on kindlasti midagi tõest, sest kui kolime muudkui maalt linna ja linnast internetti, siis muutuvad ka lapsed. Meie ei mänginud enam käbide ja kividega, vaid möllasime Mängukoopas ja Club Penguinis. Info virvarr, mis võib tekitada uues digiinimeses nutistressi, on meie jaoks igapäevane, tuttavlik ja turvaline. Siin võib olla rahus anonüümne, varjuda avataride taha ja demonstreerida sama rahulikult sotsiaalekshibitsionistlikke kalduvusi. Ometi on tõetera kõrval terve hulk arusaamu, mis on pookinud end külge just sellele põlvkonnale, aga Z-maailmas ei ela ainult väiksed „tsetid", vaid ka kogu ülejäänud inimkond. Põlvkonna kvalitatiivse sarnasuse idee põhineb üldistusel. Z-generatsioon – nagu ka nn *Millennial*'ite ja beebibuumerite põlvkond – on müüt, ei midagi rohkemat ega vähemat.

SÜDA LÖÖB RÜTMIST VÄLJA

Müüdistaatus ei tähenda, et tegu oleks väljamõeldise või alatu valega.1 Müüti* saab käsitleda *mythos*'e ülekantud tähendusena – ratsionaalselt põhjendamata petliku kujutelmana (siin ja edaspidi tärniga). Siin tekstis käsitletav müüt on aga kollektiivse alateadvuse väljendus, mis materialiseerub lugudes, kõnes ja jutus, see on küll piiritlematu, kuid reaalselt eksisteeriv. Z-generatsiooni müüt kõnetab inimesi, annab mingile nähtusele päris oma hinge, tahte ja iseloomu. Nii kujuneb abstraktsest sotsiaalteaduslikust terminist tegelane, kes arvab ja mõtleb, kellele meeldivad ühed asjad ja kes vihkab teisi. Müüt aitab seletada seda, mis muidu näib ebaloomulik – et leidub teatud hulk noori, kelle teatud arusaamad erinevad teatud hulga inimeste teatud arusaamadest. Seda, et eri põlvkonnad võivadki mõista erinevalt, milline on ideaalne töökeskkond, milline kõnepruuk on viisakas ja millised valdkonnad on ühiskonnale väärtuslikud, on müüdi abiga lihtne seletada.

Tegelikult lööb Z-generatsiooni süda rütmist välja. Me ei tõmba kõik ühel ajal hinge ja meie mõtted ei pruugi alati harmoneeruda. Filosoof **Philip Pettit**2 rääkis institutsionaalsetest inimestest ja grupivaimust, sellest, et $a_1 + a_2 + ... + a_n$ on midagi rohkemat kui kõikide a-de summa, et see on tundmatu X. Z-generatsioon ei ole teaduslikus käsitluses tundmatu X, ta on just nimelt üksikinimeste summa, mis on lihtsalt piiritletav kohe, kui suudame jõuda kokkuleppele aastaarvudes. Selles põlvkonnas on sotsiaalse õiguse sõdalasi3, on umbkeelseid ja -meelseid videomängureid ja lebotajaid ning on palju vahepealseid. Z-generatsiooni sildi on peale kleepinud keegi väline (pseudo)teadlane, kes katalogiseerib ja koostab taksonoomiat. See määratlus ei ütle midagi selle kohta, kes on iga üksik Z-põlvkondlane. Tegu on müüdiga, mille loojad ise usuvad selle reaalsusesse, taastoodavad müüdiõhkkonda ja kannavad müüdilisi ideid.

KÕIGUSOOJANE GENERATSIOON

Mis on andnud aluse sellise põneva müüdi kokkuklopsimiseks? Loo peategelased on needsamad aastatel 1995–2012 (või natuke varem või hiljem) sündinud noored. Ometi on autor, kes loob tegelastele narratiivi, suuresti keegi teine, kel isiklikku suhet tegelastega pole, kellele meeldivad numbrid ja kõlavad nimed. „Z" viitab sellele, et oleme järjekorras viimased ja hapupiimased – Z-generatsioon ehk degeneratsioon. Müüt räägib demoniseerimisest ja vastandumisest, sellest, kuidas noorus on hukas ja vanadus veel kusagil koledamas kohas. Müüdi taga olev sotsiaalne grupp ei jaga ühist hukkamõistu, me olemegi kamp karvaseid ja sulelisi, kes juhtumisi sündisid üsna samal ajal. Meid ühendab keskkond, milles üles kasva(si)me, ning see, et maailm muutub, on paratamatu. Oletame, et eksperiment on tõestanud, et mida noorem inimene, seda suurem on tema päevane arvutikasutamise aeg – mitte noorus ise ei põhjusta nutiihalust, vaid 21. sajand kogu oma hiilguses ja viletsuses on tekitanud lastes infonälja ja toitnud samas sõltuvust.

Grupisisene määratlus ja generatsiooni ühise vaimsuse otsimine on igati teretulnud, aga nüüd tuleks võtta kategooriate loomise aluseks analüüs ja refleksioon, mitte stereotüübid ja müüdiloo- ja

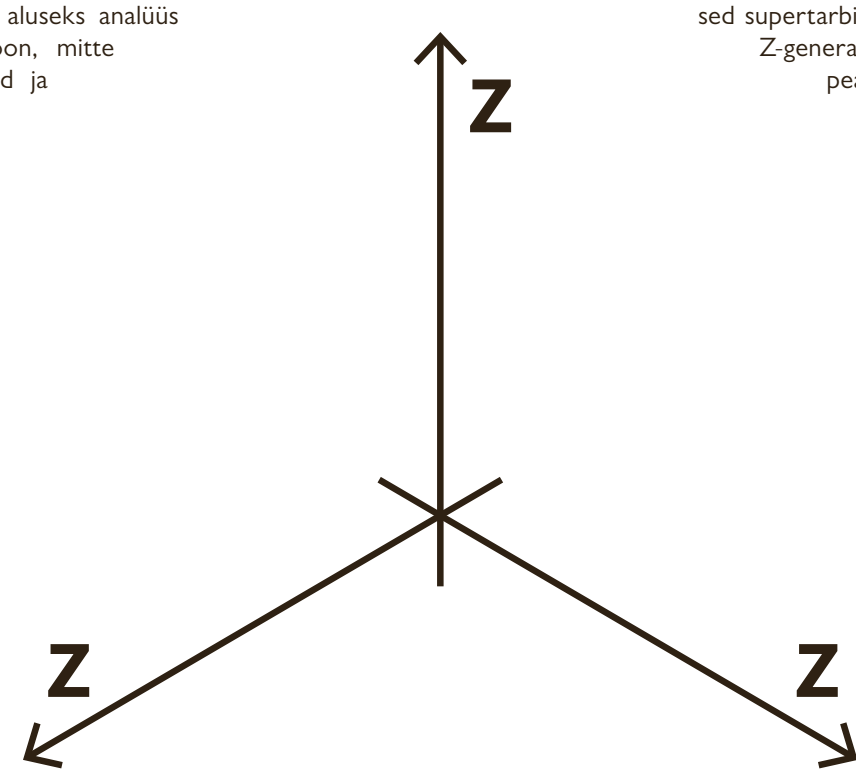

üksikud kokkupuuted UYOdega (*unknown young object*). Miks mitte uurida, kuidas ma defineerin end mingi vanusegrupi liikmena. Z-generatsiooni esindajana julgen iseloomustada oma eakaaslasi elujõuliste ja kohanemisvõimelistena, me oleme kõigusoojased, kelle paindlikkust võib tõlgendada nii kahepalgelisuse kui ka hea õppimisvõimena. Vältides enda seatud stereotüüpimise-üldistamise lõksu langemist, peab määratlus jääma üldsõnaliseks. On paratamatu, et Z-generatsiooni globaalne seltskond ei mahu ühte ruumi ega isegi ühte *chatroom*'i ja seega ei saa selgeks vaielda, millise kirjelduse, definitsiooni või iseloomustusega üksmeelselt nõus oleme. Tuleb üksnes nentida, et sellise sisemise selguse kontseptsioon on teoorias hoomatav ja ehk väiksemas mahus, sõprusringis, klassikollektiivis või ülikoolikursuse lõikes, reaalselt teostatav.

Enn Kasaku järgi on müüdid isikulised ja nende sisu tõetingimused määravad inimene ning tema antavad hinnangud. Selline on Z-generatsiooni müüt, see elab oma elu, paneb „hea" ja „halva" surmani võitlema (enamasti anonüümses kommentaariumis) ja kujundab sellisena nii põlvkonda kui ka Z-noorte kasvukeskkonda. Selle üle, kuidas mõjub müüt selles möllavatele kangelastele ja pahalastele endale, võib üksnes spekuleerida, sest enesetunnetuse muutus ja sisemine dünaamika on varjatud. Arvan, et on liiga kõrgelennuline väita, et müüdiloome sotsiaalne vastukaja või kohanemismehhanism on tarvilik muutuvas maailmas hakkamasaamiseks, kuid tuleb tunnistada, et Z-generatsiooni müüt elavdab masse ja pakub seltskonnas jutuainet.

Kui kolime muudkui maalt linna ja linnast internetti, siis muutuvad ka lapsed.

Mida siis selle viimase põlvkonna rahvaga peale hakata ja mida me ise saaksime teha? Esmalt tuleb ümber lükata Z-generatsiooni müüdid* – valed ja väärarusaamad. Selle põlvkonna liikmete hulk ei ühti üks ühele netisõltlaste grupiga. Z-noored ei ole alati kust-tuul-sealt-meel-mõttelaadiga. Me pole ei rahulolematud tööpõlgurid ega nälja-sed supertarbijad. Just nagu on Z-generatsioonis neid, kes peavad kõigile sotsiaalmeedias ütlema, et „tunnevad end põnevil", või jagama meeme ja lemmik-*youtuber*'ite videoid, on ka keskealisi, kes postitavad pilte kepikõnniretkedest ja jagavad lemmikretsepte. On keskealisi logelejaid ja on lapslaiskureid. Kumbki nähtus ei ole iseeneses hukkamõistu väärt ja see, kas tegu on X-, Y- või Z-põlvkonna esindajaga, ei tohiks ennatlikult tema tegudele pitserit panna. Ühel on õppida teiselt ja teisel esimeselt, mõlemad peavad hoolikalt oma tegusid aeg-ajalt revideerima. Ja isegi kui Z-noor vahib koolitunnis tühja pilguga õpetajat ning on mõtteis hoopis ühel kaugel müütilisel maal ja südames kusagil mujal, ei tähenda see, et mõistus poleks peas ja süda õiges kohas.

[1] Siin ja edaspidi toetun müüdikäsitluses Peeter Espaki, Loone Otsa (2015. aastal ilmunud „Müüt ja kirjandus") ning Enn Kasaku („Müüdist" 1999. aasta Akadeemias) kirjutistele.

[2] Pettit, P. 2010. Groups with minds of their own. – Social Epistemology: Essential Readings.

[3] Tabavalt ingliskeelses kirjanduses ja meedias SJWd ehk social justice warrior'id.

Helo Liis Soodla (snd 1997) õpib Tartu Ülikoolis filosoofiat ja natuke psühholoogiat. Mõtleb sellest, mida loeb, ja kirjutab sellest, mida mõtleb. Tõlgib tekste nii eesti keelest inglise keelde kui ka tavakeelest filosoofilise maailmamõistmise raamistikku. Ja vastupidi ka.

VÕTA ENDALE AEGA.
SA VÄÄRID SEDA.
Lae oma telefoni Wolt äpp ja toidumured on murtud. Meie valikus on üle 250 restorani. Leia oma lemmik, telli ja naudi. Esmakordse tellimuse puhul saad 7 € soodustust sisestades enne tellimuse esitamist promokoodi "MUURILEHT".
Download on the App Store
GET IT ON Google Play
www.wolt.ee
KUTSU Wolt

KAUGED LÄHEDASED EESTI *YOUTUBER*'ID

Neil on Elu24-s ja Delfis oma *tag*'id, tuhanded pisikesed fännid tunnevad nad tänavatel ära ja tahavad autogramme, nad on uue kooli arvamusliidrid, neid kuulatakse ja jäljendatakse, aga neil ka on, mida öelda.

Kirjutas **Maia Tammjärv**, illustreeris **Andrei Kedrin**

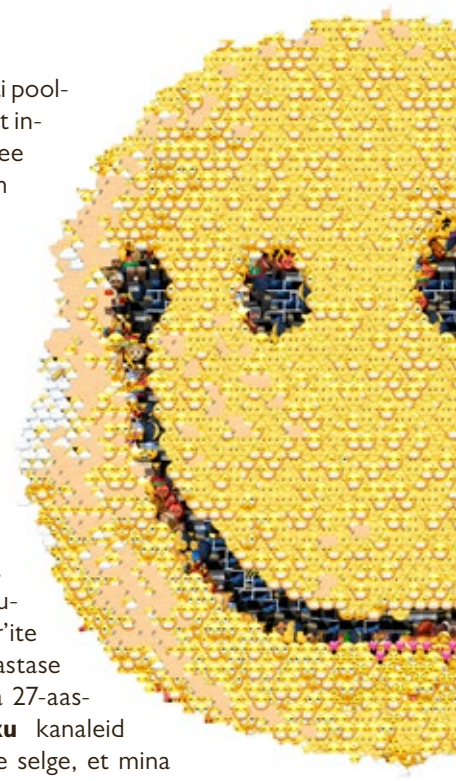

See, et YouTube on ka Eestis kanda kinnitanud ja tõsiseltvõetavaks mikrokuulsuste platvormiks-kasvulavaks saanud, ei tohiks nüüd päris uudisena enam kellelegi tulla, ehkki meediaretoorikas on tegemist endiselt väga uue nähtusega. Artiklid lubavad ikka tutvustada meile kuulsusi, kellest me (arvatavasti) midagi kunagi kuulnud pole, šokeerida meid nende tellijate (*subscriber*'ite) arvuga jne. Aga jätame selle korraks kõrvale. Uued ja noored muidugi, aga enam huvitab mind see, kuidas nad tajuvad sel platvormil oma enese-

Eesti keeles sisu tootes on vaatajaskond platvormi standardeid arvestades nii väike, et selle eest saadav tulu on marginaalne, taskuraha.

kuvandit, iseenda brändimise mehhanisme ja näiteks oma tuntust. Miks on see fenomen just praegu nii elujõuline? Kas see on midagi põhimõtteliselt uut ka generatsiooni jaoks, kes unustas end teismelistena keset koolinädalatki märkamatult terveks ööks jututuppa või kelle sotsiaalset võrgustikku mõjutas rohkemal või vähemal määral nüüdseks meediumina pisut vananenudki, aga toona *hip* esimesi samme tegev eesti blogindus? Fenomeni tõsiseltvõetavust võiks ehk rõhutada ka viimastel aastatel valminud sotsiaalmeedia staare uurivate akadeemiliste käsitluste hulk Eestigi ülikoolide sotsiaalteaduste instituutides.

See kõik ei tähenda muidugi seda, et mul kui teenekal Y-generandil poleks selles maailmas *ca* kuu aega elanuna pea stabiilselt ringi käinud, ei-ei. Pöörane on see kindlasti, nagu ka blogimaailm oli X-generatsiooni esindajatele omal ajal ilmselt kauge ja võõras, ehk põhjustas seegi identiteedikriise stiilis „Miks, oh *miks* tean ma nende võõraste päris-/hilisteismeliste eludest nii palju, kuidas ma nüüd sinna punkti olen jõudnud oma elus!?". Nii tekkis minulgi korduvalt küsimusi. Kuidas nüüd nii, et ma tean, kes neist võõrastest noortest inimestest deitis kunagi ühe kuulsavõitu eesti kokaga? Või kellele ei maitse *sushi* või kellele pitsa ananassiga? Või miks läks üks mulle täiesti võõras inimene teisest mulle täiesti võõrast inimesest lahku (ok, „tean" ainult ühe poole versiooni)? Jne, jne, jne. Kui keegi teeks praegu eesti *youtuber*'ite teemalise viktoriini, pääseksin mitte-*youtuber*'ite arvestuses üsna kindlalt esikolmikusse.

Ilmselt ei ole ükski neist kanalitest loodud päris minusugust vaatajat silmas pidades ja seega jäi üle maskeeruda antropoloogiks/ajakirjanikuks, teha palju märkmeid ning püüda esitada teemakohaseid küsimusi. Subjektiivselt muidugi, sest (kas jumal paraku või siis tänu jumalale) võtame ju igale teekonnale kaasa oma subjekti.

POSITIIVSED JA NUNNUD EHK *COOL KIDS*

Klassifitseerida oleks saanud muidugi ka teemade alusel, aga see poleks ilmselt erilist tulemust andnud. Jah, on neid, kes räägivad ainult arvutimängudest või tehnikavidinatest, trennist, meigitoodetest vms. Suurem osa eesti *youtuber*'ite kanalitest jääb siiski kuhugi elu- ja elustiilivlogimise piirimaile – kuigi täpsem n-ö spetsialiseerumine muidugi varieerub – ning kõik doseerivad vähemasti poolteadlikult ka eraelulist informatsiooni. Just see paistab tellijaid enim huvitavat, toovat mikrokuulsuse neile lähemale. See ei erine muidugi iseäranis kunagiste või praeguste populaarsete blogijate profiilist, aga teistsugused on meedium ja tehniline panus üleslaaditavasse informatsiooni.

Eesti kõige populaarsemate *youtuber*'ite hulka kuuluva 15-aastase **Maria Rannavälja** ja 27-aastase **Martti Halliku** kanaleid avades on üsna kohe selge, et mina nende sihtgrupp ei ole. Sellest hoolimata saan aru küll, miks inimesed neid vaatavad. Mõlemal on kompleks omadusi, mis teeb nad *cool*'iks. Nad on karismaatilised ja teavad, mida teevad, nende videod on särtsakad, positiivsed ja *nunnud*, on ju mõlemad olnud sisutootjatena tegevad juba aastaid. Martti on ka eesti *youtuber*'eid esindava ettevõtte Creatly üks osanikest ja üks YouTüüpidest, Maria osaleb ka kanalil YouChikid – need kategooriad on juba *a priori cool*'id. Nimelt on tegemist Creatly YouTube'i kanalitega, kus popimad tüdrukud ja poisid ühisvideoid teevad. Creatly on küllap ka põhjus, miks nii Martti kui ka Maria ühelt poolt nõnda palju tähelepanu saa-

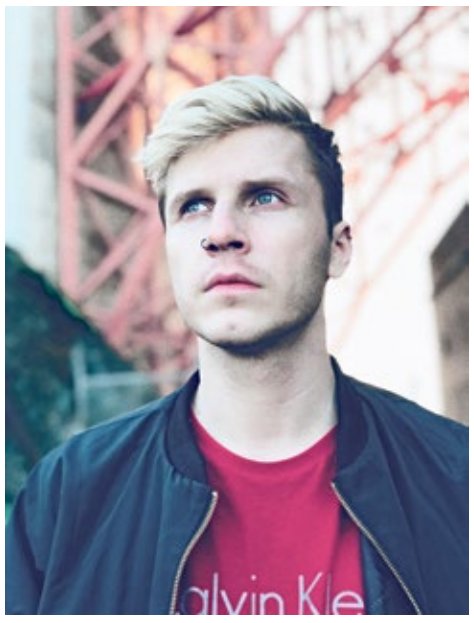

MARTTI HALLIK

Vanus: 27
Kanalid: MarttiHallikTV (29 106 jälgijat, 141 videot)
Martti + Liina (14 964 jälgijat, 35 videot)
Boonus: YouTüübid

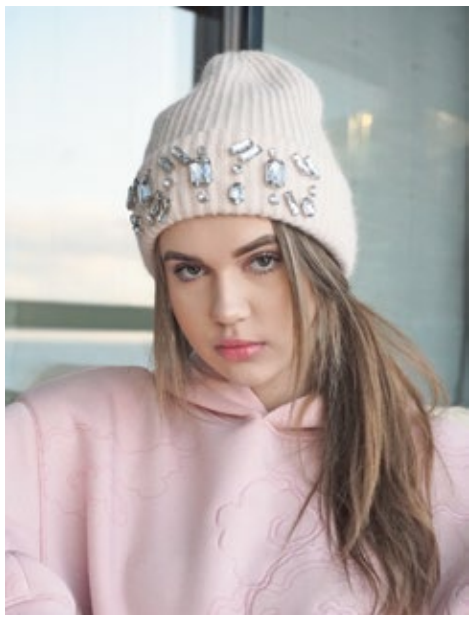

MARIA RANNAVÄLI

Vanus: 15
Kanalid: Maria Rannaväli (31 357 jälgijat, 100 videot)
Maria vlogid (26 974 jälgijat, 151 videot)
Boonus: YouChikid

HENRI KARPOV

Vanus: 20
Kanal: Hensugusta (26 318 jälgijat, 119 videot)

MÄRT KOIK

Vanus: 27
Kanal: Märt Koik (11 668 jälgijat, 59 videot)

vad, aga teisalt ka mitmetele teistele *youtuber*'itele aktiivselt ette jäävad ja närvidele käivad. Nüüdseks on see skeene paisunud nimelt küllalt suureks, et tekiksid pinged erinevate klannide vahel, on näiteks selliseidki (kaunis populaarseid) sisuloojaid, kes ongi oma n-ö karjääri Creatly-vastasusele üles ehitanud. Kahjuks ei õnnestunud mul selle kategooria *youtuber*'itega loo tarbeks ühendust saada.

Maria alustas *youtube*'imisega umbes kaks ja pool ning Martti nii 4–5 aastat tagasi. Piirid on muidugi hägused, sest enamasti ei defineerita end *youtuber*'ina kohe esimesest üleslaaditud videost, kusjuures Martti tootis sisu esmalt inglise keeles.

Päriselus on mõlemad samuti väga armsad, ehkki räägivad – jumal tänatud – natukene aeglasemalt, ei ürita näiteks igal sammul *challenge*'eid sooritada ja vastavad mu lollidele küsimustele („Aga mis vahe üldse on *main video*'l ja vlogil??") hästi tõsiselt. Pean tunnistama, et kõige rohkem kartsin, et nad tulevad kokkusaamistele kaameraga ja üritavad seda kõike vlogida! Harjutasin enne peegli ees tõsiseltvõetava Y-generatsiooni ajakirjaniku nägu, kes ütleb, et sellist nalja siin küll ei tehta. Õnneks seda vaja ei läinudki.

Martti rõhutab enda nišina või sellena, mis teda teistest eesti *youtuber*'itest eristab, muu hulgas tehnilist kvaliteeti: „Ma panen palju rohkem rõhku sellele, milline video värvilt, helilt, struktuurilt on. Olen selle koha pealt hästi töökas, näen videotega palju vaeva."

Ehkki Martti tahaks öelda, et YouTube on ta põhitöö, ei saa ta seda siiski teha. Lisaks sellele toob ta oma tegevusaladena välja ka muusika ning veebilehtede loomise: „Tegelikult olen veebiprogrammeerija."

Maria käest ma põhitöö kohta ei küsigi, sest põhikooli lõpuklassi õpilase töö ongi ju koolis käimine. Enda sõnutsi otsis verinoorelt alustanud Maria oma nišši üsna kaua. Kui ta esmalt jäljendas peaasjalikult teisi välismaa *youtuber*'eid, kes talle meeldisid, ei teadnud ta kohe, et sketšide ja liikuvate videote tegemine ei ole talle päris omane: „Kui ma olin mõnda aega YouTube'is tegutsenud ja mul oli julgus tekkinud, hakkasin vaikselt rohkem katsetama, et istun maha ja räägin, kas lihtsalt mingil teemal või vastan inimeste küsimustele, ja ma sain ülipalju positiivset tagasisidet – mulle reaalselt öeldi, et rääkimine on mulle loodud." Selliste videote hea omadus on veel seegi, ütleb Maria, et ta saab võtta nõnda jutuks teemasid, mida arutatakse kas üldse YouTube'is või eesti keeles vähe, näiteks koolipinged: „Ja ma arvan, et just nendest igapäevastest probleemidest on selles mõttes kõige huvitavam rääkida, et inimesed reaalselt saavad samastuda sellega." Nüüd on Mariast endast saanud *youtuber*, keda algajad sisuloojad jäljendavad, ja tüdrukut see tema sõnul ei hirmuta. Samas nendib ta, et enamasti ta ei hooma, *kui* paljud teda tegelikult jälgivad. Igatahes on neid rohkem kui Viljandi linnas elanikke ja varsti vallutab ta arvatavasti juba Pärnu.

Martti tunnistab, et enam ta nii palju sisu toota ei jõua kui varem ja on suvest saati pisut taanduda üritanud. Nüüd on tema peamine vlogikanal Martti + Liina, kuhu ta koos oma tüdruksõbra **Liina Ariadne Pedanikuga** paar korda kuus nunnusid vlogipostitusi teeb. Martti ütleb, et kuna nad on Liinaga enamasti alati koos, tundus just see mõistlik, nõnda ei ole tarvis teha kolme videosisu nädalas ja seetõttu ta jättiski oma kanalilt vlogid ära.

Nendega *cool kid*'ide skeene muidugi ei piirdu, siia saab liigitada ka näiteks 18 786 *subscriber*'iga kanaliga **Nele Kirsipuu** ning muidugi teise kuulsaima YouChiki **Victoria Villigu**, keda jälgib iganädalaselt 31 542 + 20 277 inimest[1] (kahe kanali peale kokku – kuna paljud tellijatest arvatavasti kattuvad, on raske öelda, kui palju inimesi Victoriat reaalselt jälgib), aga ka kunagi veidi aktuaalsemalt tegutsenud 25 117 igapäevase lugejaga **Martins Lapinsi**.

TARTU AUTSAIDERID

Tartu tüübid võiksid vähemasti teoreetiliselt olla hoopis rohkem minu n-ö teetass, 27-aastane Musta Kasti näitleja **Märt Koik** on tõenäoliselt maailmavaateliselt mulle *youtuber*'itest kõige lähemal ning maailmavaatelistest asjadest ja meie poliitikas toimuvast ta oma kanalil koolitatud näitleja sugestiivse pilgu ja kulmudega räägibki. Põhimõtteliselt sama – aga väikese kiiksuga – kehtib ka 20-aastase Tartu Ülikooli infokorralduse eriala esmakursuslase **Henri Karpovi** (YouTube'i rahvale Hensugusta) kohta. Viimase spetsialiteediks on keskmiselt kuueminutised naljavideod. Huumor on seejuures nii *random*, et ehkki seda võib olla kohati piinlik (*cringe*! *Cringe* on see sõna YouTube'i keeles) vaadata, ei jäta see igatahes kedagi külmaks, ja pole küllap ka juhus, et tänavustel sotsiaalmeedia auhindade jagamisel ei saanud Henri vaid(?) aasta *youtuber*'i ja aasta *vlogger*'i preemiat, vaid ta nimetati ka parima huumorivideo loojaks. Maailma ja Eesti asjadest räägib Henri pigem teiste asjade seas (Läti odav alkohol, küberkiusamine, šovinism ja võimu kuritarvitamine leiavad siin näiteks põgusat huumorikastmes mainimist), otseselt temaatilisi *react*-videoid erinevalt Märdist peaaegu ei ole.

Märdi jaoks saigi *youtuber*'i-elu sisuliselt alguse umbes kaks aastat tagasi ühest konkreetsest videost, kus ta kommenteerib 26 minuti ja 11 sekundi jooksul sarja „Savisaare protsess"[2]: „Mul õnnestus see, mis juhtubki tavaliselt kogemata, ehk *viral video* fenomen. Ma ootasin umbes 2000 vaatamist, järsku ilmus 15 000[3] ja ma olin šokis. Mu esimesed 1000–1500 *subscriber*'it tulid sealt. Ja siis mõtlesin, et kasutan seda ära – ma ei tea, kas hästi või kurjasti, kuidas see lõppkokkuvõttes on." Kohe pärast seda pakkus Postimees Märdile n-ö tööd ehk võimalust iganädalaselt aktuaalsetele Eesti sündmustele reageerida ja noormees võttis pakkumise vastu. Praeguseks on koostöö Postimehega küll lõppenud, aga oma kanalil teeb Märt sama asja ikka edasi: „Noh, millele muule ikka reageerida kui sellele, mis toimub päevapoliitikas."

Ootamatult tunnistab Märt, kel on paralleelselt YouTube'i kanaliga ka blogi[4], mulle küsimata (sest kuidas seda end vasakpoolse liberaalina defineerijalt ikka nii väga küsida oskakski), et see on tema elus teine: „Kui ma olin seitse aastat tagasi veel suur geivihkaja ja selline inimene, oli mul selle jaoks eraldi blogi. Aga noh, siis ma läksin ülikooli ja kasvasin suureks." Selle suureks kasvanud ja ülikoolis käinud Märdi kanalil torkavad silma ühelt poolt ehk keskmiselt 18–28-minutised reaktsioonivideod, pealkirjadega näiteks „Kus mu hümn on!?", „Mina, Varro ja sallivus", aga leiame ka reaktsioone YouTube'i eneseküllase maailma veeklaasitormidele („Mõtteid Playnupu üritusest", „Mis värk selle Creatly'ga on?"). Lisaks kõigele muule teeb Märt ka nii kahe ja poole tunniseid „laive", kus ta vastab reaalajas vaatajate küsimustele. Mulle tundub, et ta on võtnud endale üldiselt „mõistuse hääle" rolli, püüdeski olla autentne autsaider – ja nõnda ta ütlebki, et Eesti YouTube'i ei jõua ta eriti jälgida, ning tunneb, et on kõikidest täiesti eraldi. See, et ta neile skandaalikestele aga ikkagi reageerib, tähendab muidugi, et päris väljas ta sellest ei ole.

Skeenest väljapoole positsioneerib end ka vaid poolteist aastat tegev olnud Henri: „*Youtuber*'ite maailm… Ma tunnen, et ma ei kuulu absoluutselt sinna." Ometi leiame temagi kanalilt muu hulgas natuke koostöövideoid teiste skeenes kuulsate inimestega, näiteks Martti ja Liina, **Kristina Pärtelpoja** ning **Brigitte Susanna Hundiga**. Aga kanalil leidub ka printsiibilt ootamatult tüüpiline „Vaatan Maria Rannavälja videoid"[5], millel on praeguse seisuga 145 000 vaatamist võrreldes Henri tavalise keskmiselt 50 000 vaatamisega. Nii võib öelda, et enda igasugune suurema nimega seostamine müüb, kinnitab ta ju isegi, et nii koostöö- kui ka sellised reaktsioonivideod on kiireim viis oma kanali kasvatamiseks, ning naerab, et tänu Maria Rannaväljale ongi see kõik võimalik.

Henri peab oma tugevuseks ausust (nagu, muide, ka kõik ülejäänud, kellega rääkisin, aga seda ausust mõistavad nad kaunis erinevalt) ja Lõuna-Eesti lamehuumorit. Videoid vaadates torkab silma proportsionaalselt suur pereliikmete kaasamine (mis võib treenimata silmale näida esmalt kiusamisena) ja tõepoolest eluterve enesekriitika – isegi oma õe/õdede ja ülekaalulise koera Lonni üle ei tee Henri nii palju nalja kui iseenda üle. See on muidugi väga tore.

AKTIIVSED VASTANDUJAD

Nii maailmavaatelt kui ka suhtlemis- ja suhtumismaneeridelt kõige kaugemaks jäid mulle SarioTV ehk **Tomi-Claus Kallavus** ning Istoprocent ehk **Kris Kärner**. Kaugeks nad jäidki, sest nagu te teate(?), on Sario vedur kaitseväes ja seetõttu kättesaamatu, ning kuigi ma Märt Koigi kaudu sain Istoprocenti meiliaadressi – telefoninumber olla hiljaaegu lekkinud, sellele ta ei vastavat, kui ekraanil on võõras number –, ei õnnestunud mul seda kasutades intervjuud ega vastustki saada. SarioTV – kelle kanalil on 48 370 tellijat (*sic*!), mis teeb temast ilmselt statistiliselt kõige populaarsema eestikeelse *youtuber*'i – on olnud neil päevil meedias tänu oma kuulsale „Vihakõnele"[6]. Tema leivanumber on olnud varem lühifilmide loomise kõrval ka teiste *youtuber*'ite videote kritiseerimine ehk, nagu YouTube'i keeles öeldakse, *react*'imine. Suuresti sama rolli on võtnud endale praegu 25 261 tellijaga kanaliga[7] Istoprocent koos oma noorte fännide ehk #teamistoga.

„MÜÜMISE KUNST"

Jah, kas juhuslikult leitud või teadlikult kujundatud niššidega – mis võivad seisneda kas vasakliberaalsetes reaktsioonivideotes või, vastupidi, paremkonservatiivses sümboolikas ja väljaütlemistes ning vastandustes või hoopis argielu peegeldamises või pretensioonitutes naljavideotes – on eesti *youtuber*'id küllap õigel teel, mida näitab juba vaatamiste peadpööritav arv ning seegi, et kõigile niššidele jagub tarbijaid. Aga ka muud tähelepanu püüdmise vahendid, kas teadlikud või mitteteadlikud, kattuvad näiteks **Kristel Kaljuvee**[8], kes kaitses 2015. aastal Tartu Ülikoolis bakalaureusetöö Eesti mikrokuulsustest, akadeemiliste järeldustega. Regulaarne postitamine, isikliku informatsiooni jagamine ja doseerimine („ausus", mida järgitakse eriti vahetult ja „*edit*'imata" kanaliga linkide kaudu seotud Snapchati kontol), mis staarid fännidele lähemale toob (Kaljuveel **Theresa**

jätkub >

YOUTUBER'ITE SLÄNGI-SÕNASTIK, MITTETÄIELIK

***Content* ehk sisu** ongi siin uurimisobjektiks. *Youtuber*'id on „sisuloojad" – termin tuleneb sellest, et vastand ehk vorm või platvorm (YouTube) on ette antud.

***Channel* ehk kanal** toimib põhimõtteliselt kasutaja(te) kodulehena videote postitamiseks.

***Subscriber* ehk tellija** on see YouTube'i kasutaja, kes on vajutanud konkreetsel kanalil vastavat nuppu, ja selle vajutamise tagajärjel teavitab YouTube teda uutest videotest, mis kanalile laaditakse.

*

***Main video* ehk põhivideo** on *youtuber*'ite släng sisu kohta, mis on valdavalt mõnel konkreetsel teemal, tegemist on ka *sit-down*-videoga ehk säärasega, kus *youtuber* istub maha ja räägib otse kaamerasse.

Vlog* ehk *video blog tähendab originaalis blogi, mis koosneb kirjutatud teksti asemel videotest, enam kasutatakse vlogi aga lühikese (enamasti liikuva) video tähenduses, kus *youtuber* näitab oma elu, seega vastand *main video*'le.

Collab* ehk *collaboration on koostööprojekt, tavaliselt praktiseeritakse seda meil poppide *youtuber*'ite vahel ja enamasti panevad kõik *collab*'ijad toimunust oma kanalile enda versiooni. Kui üksikud hundid välja arvata, on meie YouTube'i maastikul kõik popimad sisuloojad omavahel *collab*'inud.

***Reaction*-video** on selline, kus *youtuber*'id aktiivselt reageerivad. Näiteks teistele videotele.

Haul on võib-olla kõige kummalisem nähtus, nimelt video, kus inimesed käivad poes, ostavad asju ja teevad ostudest seejärel video vahendusel ülevaate.

*

***Prank* ehk tüng** on miski, mis on meile kõigile vast tuttav lapsepõlvest, aga mida harrastavad ka mõned täiskasvanud *youtuber*'id. Näiteks helistavad kellelegi ja ajavad mingit jama.

***Challenge*'i ehk väljakutse** puhul võtab *youtuber* pigem suurejoonelise eesmärgi, mis tal peaaegu alati ka õnnestub – ja muidugi postitab ta sellest ka video. Nt *challenge* „24 tundi metsas".

Röst ehk *roast* on selline nähtus, kus kedagi kas humoorikalt või vähem humoorikalt arvustatakse. Näiteks üks *youtuber* teise *content*'i. Või mõni *youtuber* oma ema. Või vastupidi.

Cringe on kas nimisõna või omadussõna funktsioonis osutus, mille tähendus on tegelikult konkreetselt „piinlik". Näiteks vaatavad *youtuber*'id oma ammuseid videoid ja siis neil on piinlik ning oma näoilmeid ja hüüatusi nad siis filmivadki.

< *eelneb*

Senfti[9] kaudu „tuttava võõra" kontseptsioon), videote ja muu sisu (nt ka Instagrami piltide) tehniline kvaliteet, teiste suhtes negatiivsusest hoidumine jne. Kõik see on kirjas Kaljuvee töös, millega meie *youtuber*'id muidugi ei peagi otseselt kursis olema, et n-ö turuloogilist sisu toota.

TÖÖ, MIS RIKKAKS EI TEE

Mulle üldse ei meeldi raha kohta küsida, sest mis see minu asi on, kui palju keegi teenib. Aga paistab, et loo kangelased on sellega õigupoolest harjunud, ja ehkki ma konkreetseid summasid isegi ei päri, räägitakse neistki üsna vabalt. Kuna Martti oli esimene, keda selle loo tarbeks intervjueerisin, seletas ta mulle natuke nagu lapsele (või vanaemale), kuidas see YouTube'i süsteem üldse töötab. Mille eest saab ja mille eest ei saa raha jne. Hiljem teised järgemööda kinnitasid seda ka. Kokkuvõttes võib öelda, et eesti keeles sisu tootes on vaatajaskond platvormi standardeid arvestades nii väike, et selle eest saadav tulu on marginaalne, taskuraha. Eestis ja üldse Ida-Euroopas ei tööta ka reklaamilt teenimine, sest siin on reklaami maksumus samamoodi nii madal, et tulu ei ole arvestatav. Millega aga saab teenida – ja tuntuimad tüübid ka teenivad –, on koostööprojektid. Neid pakutakse *youtuber*'itele üsna hästi, summad ja tooted-üritused muidugi varieeruvad. Kõik intervjueeritud kinnitavad, et võtavad vastu ainult pakkumisi, mis on neile omased, ehk tooteid, mida nad saavad orgaaniliselt enda sisusse integreerida. Märt kinnitab lausa märtkoigilikult konkreetselt: „Ma olen selles mõttes vastik ülbik, et kui keegi tahab minu videos midagi reklaamida ja pakub mulle selle eest viiskend eurot, siis see on vähe. Eriti kui see on asi, mida on väga raske minu sisuga siduda. Seda ei ole piisavalt. Mulle meeldib öelda, et ärge raisake mu aega."

Martti Hallik: „Eesti mõttes on kõik kuulsad ja keegi pole kuulus!"

Henri aga räägib häbitundeta ja meeleolukalt sellest, kuidas ta sai seoses Tere piimaga koostööpakkumise: „Nad andsid täiesti vabad käed, et tee enda moodi. Ja paljud ei saanudki aru, et tegu on reklaamiga, kuna see sobitus formaati, kus ma olen emaga poes. Igasuguste teiste toodete üle tegime nalja ja siis korraga oli see. Aga ma ei ütle seal, et ostke nüüd – see ei tööta. Kõige parem reklaam ongi see, mis ei ole nii-öelda nagu reklaam." Maria, kes saab eesti sisuloojatest arvatavasti kõige rohkem erinevaid pakkumisi, ütleb, et vähemalt paar korda nädalas tulevad ikka sellekohased meilid: „Mida rohkem neid tuleb, seda rohkem ma filtreerin – kui see pole asi, mida ma päriselt kasutan, mis mulle meeldib, siis ma ilmselgelt ei võta pakkumist vastu."

Eks ta vist on, et kui video tegemisele (ettevalmistustele, filmimisele ja mont(eer)imisele) läheb kaks-kolm tundi nagu Maria puhul keskmiselt või viis tundi nagu Henri puhul keskmiselt, Martti aga ütleb näiteks, et mõne keerulisema video puhul võib minna ka 18 tundi või rohkem, siis see näeb juba päris töö moodi välja. Retoorika, millega noored kirjeldavad aga süümepiinu, kui lubatud video ei saa õigeks ajaks üles või kui pole ammu postitanud, meenutab igasugust vabatahtlikku tööd. Jah, sul ei ole allkirjastatud lepingut, sind ei lasta lahti, kui sa hilined, aga *inimesed ju ootavad…*

Nii on meie *youtuber*'id pidanud kõik endaga vaeva nägema, et süümepiinadele mitte alla vanduda, ja jõudnud kokkuvõttes järeldusele, et kusagilt tuleb järeleandmisi teha, kõike ei jõua, ja parem juba toota sisu, mis on kvaliteetne, kui teha seda tihti.

KUULSAD MITTE-KUULSUSED

Keegi peale Martti ei ole nõus end kuulsuseks tunnistama ja ka Martti vastab sellele küsimusele tüdinult: „Eesti mõttes on kõik kuulsad ja keegi pole kuulus! Ma olen tuntud, mind tuntakse ära, aga kui lähen Lätti, Soome, Venemaale, siis kedagi ei koti. Ma ei ole mitte keegi." Ta lisab lauldes: „Ma pole kuulus, olen külm nagu kahe suve kuumus."

Maria näib aga küsimusest lausa kimbatuses olevat: „Ma ei taha jätta kunagi muljet, et olen kuulsus või ebareaalne olend, pigem pürgin selle poole, et jälgijad näeksid mind täiesti tavalise inimesena. Kui ma vaatan kedagi, keda mina jälgin läbi ekraani, siis on tunne, nagu ta oleks mu sõbranna. Ja ma arvan, et see ongi uue meedia eripära." Sellega kinnitab ta mainitud „tuttava võõra" või, nagu mulle meeldib öelda (mis on, muide, Märt Koigi parasiitfraas – nagu Martti oma on „tänasel päeval", Maria omad „reaalselt" ja „ning et", Henri oma „nii-öelda" –, kui te nüüd tahtsite seda teada), „kauge lähedase" hüpoteesi ja seob selle sama sujuvalt justnimelt uute meedianähtustega, nagu YouTube ju siin kõnealuses mõttes ongi.

Kõige resoluutsemalt eitab oma kuulsust Henri, kes, isegi kui ta mu pinnimise peale peaaegu tunnistab, et teda tuntakse tänaval ära, fännid toovad talle kohukesi jne, jääb endiselt eitusfaasi. Küll aga möönab ta nagu Mariagi enne, et kui tellijate numbrite peale mõtlema hakata, tekib aukartus: „Sa näed numbreid, aga sa ei kujuta seda ette. 25 000 on ju rohkem kui staadionitäis inimesi, sa ei kujuta seda oma vaimusilmas ette. Või et mitu koolitäit inimesi see oleks. Niimoodi ei tohi mõelda, siis on kellad."

LÕIKED TEADVUSE VABAS VOOLUS

Filmikunstis on montaaž dramaturgia ja rütmistamise sulam. *Youtuber*'ite käsitluses muutub montaaž ennekõike kompresseerimisvahendiks, reastamiseks. Sellisel kujul püstitab montaaž neis videotes kõrvaltvaatajale kummalise küsimuse: kui eesmärgiks on tihendada ja kontsentreerida ehk eraldada oluline ebaolulisest, siis kuidas teada, kust jookseb piir, kui aineseks on enamasti praktiliselt enesetsensuurita teadvuse vaba vool? Vlogimaailmas torkab silma metsik kontrast tehniliste vahendite külluse ja kriitilise mõtlemise ambitsiooni puudumise vahel, millest võib järeldada, et tegevus kannab ennekõike sotsiaalset-teraapilist motiivi.

Levinuim vormivõte enese väljendamisel on *jump cut* – lõige kahe sarnase kaadri vahel, mis ei püüagi end varjata ning korvab enamasti võimetust eesti keeles terviklikku lauset moodustada. Sage tehnika on ka filmiajaloost tuntud *montage*, mis sisaldab tihti subjektiivseid kaadreid ja on ennekõike ette nähtud selleks, et illustreerida aja möödumist. Näiteks tegevuste jada „käisin poes, sõitsin koju, käisin vannis, sõin maisihelbeid" tähendab kaadrit kassiirist, autoroolist, kraanist voolavast veest ja piimas hulpivast lusikast ning oluline sõnum saab vaatajale märkidega kohale viidud. Lisanduvad ka pisted, humoorikad ühekaadrilised vinjetid, mida kasutatakse pikkade tekstide vahel – siin võib täheldada ka püüdu kogu teose tervikut rütmiliselt dramatiseerida. Veel on – miskipärast eriti Eestis – kasutusel pildikordused, aeglustused ja suumid, tihti kõik ühekorraga. Nende eesmärk on rõhutada olukorra piinlikkust kõneleja jaoks. Kui keegi esinejaist ütleb kogemata midagi rumalat, peatub aeg – ekraanile ilmub tema näo suurendatud kujutis selle eksimuse hetkest, mis sunnib subjekti oma kohmetust vaataja terava tähelepanu all uuesti läbi elama. Sõltuvalt kontekstist võib võtte kujul olla tegemist kas eluterve enda üle naermise oskuse või kaaslase alandamisega. Ehk on selline valehäbita vigade rõhutamine ka märgiline nähtus põlvkonnale, kelle jaoks on loomulik, et nende võidud ega kaotused tänu internetile nagunii kunagi unustuse hõlma ei vaju. Üks määrav tegur on ka videote kestus, mis peab YouTube'is kuvatavalt reklaamilt postitaja sissetuleku suurendamiseks olema pikem kui kümme minutit. See piirang dikteerib suure osa sisuloomest ja lõdvendab ilmselt märgatavalt jutustatavate lugude kude. Mingil kummalisel moel on taas käes jutuvestjate ajajärk. Vähem märkimisväärne ei ole muusika kasutamine, mida kohtab kõike ühetaoliseks muutmas enamasti järgmistes kontekstides. 1. Lõbus ja energiline muusikapangast pärit trillerdus vlogija teksti taustal, ennekõike eesmärgiga kerget meeleolu hoida. 2. Sentimentaalne muusikapangast pärit trillerdus, et ilmestada emotsionaalset kollaaži tegelasele tähenduslikust sündmusest (vt ka reisivideod). Sellisena emotsiooni ühtlustamiseks kasutatuna muutub muusika kui ketšupiks, mille funktsioon on anda kõigile toitudele sama maitse. See on tänuväärne, kui söögiks on kuivanud makaronid. Samas on huvitav postitajate valmidus omaenese mõttekäikudesse nii vähest usku omada ja samal ajal neid ometi maailmaga jagada.

Marta Pulk

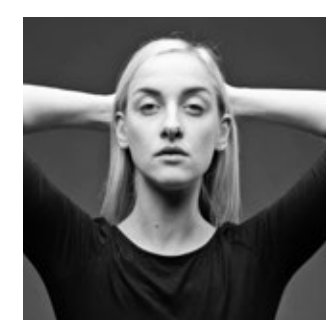

Marta Pulk (snd 1988) on filmirežissöör, kes vaatas draakoni kurku ja kellele YouTube soovitab seetõttu nüüdseks eksklusiivselt selliseid videoid nagu ,,Heleka solvukacam'', ,,Martti imelised kukkumised + väike üllatus'' ning ,,Ex-peikaga köögis!!!''.

[1] *Kanalid Victoria Villig ja Planeet Vicky.*
[2] *Märt Koik 2016. Savisaare Protsess. – YouTube, 30.04.*
[3] *Praeguseks üle 112 000 vaatamise.*
[4] martkoik.wordpress.com
[5] *Hensugusta 2017. VAATAN MARIA RANNAVÄLJA VIDEOID. – YouTube, 13.02.*
[6] *Võsumets, M.; Truija, A. 2018. Isikuvastane vihakõne levib Eestis seaduslikult. – Postimees, 15.01.*
[7] *YouTube'i kanal Istoprocentofficial.*
[8] *Kaljuvee, K. 2015. Eesti sotsiaalmeedia mikrokuulsuste kasutatavad tähelepanu pälvimise strateegiad. Tartu Ülikooli bakalaureusetöö.*
[9] *Senft, T. 2012. Microcelebrity and the Branded Self. – Blackwell Companion to New Media Dynamics.*

MEEMI ÜÜRIKE ÕNN

Z-generatsiooni omavaheline kommunikatsioon on järjest visuaalsem. Nende suhtluskeele üks põhiühik on meem, mille jagamine, loomine ja lahtikodeerimine pakub olevikuhetke täitvat naudingut.

Daniel Tamm

Kui Snapchat aastal 2011 loodi, oli see oma ajast märkimisväärselt ees. Esialgu sai platvorm, kus jagatav sisu kindla aja järel ära kustus, tõrksa vastuvõtu osaliseks, kuid tagantjärele võib tõdeda, et peagi seitsmendat sünnipäeva tähistav rakendus ennustas küllaltki täpselt ette, kuidas praegu internetis informatsiooni tarbitakse. Olukorras, kus infovood aina üksteise otsa kuhjuvad, muutub sisu sellevõrra hajusamaks ning uuele tuleb vana arvelt ruumi teha. Säärane ajutisus ja püsimatus iseloomustavad muu hulgas ka meemi, mida võib pidada praegusel ajal kõige mõjuvõimsamaks meediumiks internetis. Meemid tulevad ja lähevad aina kiiremini. Kui veel paari aasta eest võis mõni meem kuude kaupa peavoolus ringelda, siis 2018. aasta algus tõestas, et juba loetud nädalad vee peal püsida on kõva sõna. Kuu ajaga jõudsid läbi põleda „somebody toucha my spaget", „tide pods", „bitconnect", „logan paul suicide forest" ja „ugandan knuckles".

Meem balansseerib olemuslikult vana ja uue vahel. Ta peab toetuma juba väljakujunenud struktuurile, kuid samas seda värskelt väljendama. Meem püsib elus täpselt nii kaua, kuni teda suudetakse edasi anda, kuniks ta evib potentsiaali uusi kujutisi genereerida ja tähendusi väljendada. Kui need oma värskuse minetavad, kantakse maha ka meem ise. Sellest johtub meemi teine oluline omadus – tema populistlik loomus. Meem eeldab piisaval määral teadlikke kasutajaid, kes oskaksid selle sisu lahti mõtestada, seda jagada ning selle põhjal omakorda uusi tähendusi luua. Kuid just meemide edu on see, mis neile saatuslikuks saab – mida rohkem meemi jagatakse, seda kiiremini ta ennast ammendab. Meemide eluiga on pöördvõrdelises suhtes nende populaarsusega. Kuna meemiteadlikke internetikasutajaid tuleb aina juurde, aeguvad meemid üha kiiremini.

Vastureaktsioonina muutuvad mõned meemid keerukamateks ehk eksklusiivsemateks, lootuses tarbijate ringi kitsamaks tõmmata. Samas on see kui vihma käest räästa alla jooksmine, kuna obskuursemaid meeme ähvardab kulumise asemel lämbumine – nende väljendusvahendid on spetsiifilisema konteksti tõttu piiratumad ning ka levitajaid jagub vähem. Samuti tuleb ära mainida koodibarjääri probleem. Nimelt võivad meemid ühel hetkel nõnda keerulisteks muutuda, et tavainimeste hammas ei hakka neile enam peale. Arvestades selle info hulka, mis meemide vahendusel liigub, on see tõsine murekoht. Seda enam, et koodibarjäär tuleb esile ka harilike meemide puhul, mis kasutajate tohutu massi tõttu üha väledamini aeguvad. Nende puhul on asi koodide vananemises ja pidevas ümberõppimisvajaduses. Tegu on justkui punase kuninganna efektiga, st tarbija peab paigalpüsimiseks aina kiiremini jooksma. Hirm millestki ilma jääda tõstab pead ning peagi ei saa endale enam internetist puhkust lubada, sest pärast paarinädalast eemalolekut on raske taas järje peale saada, kuna meemirong on jõudnud vahepeal juba eest ära sõita.

MEEMIDE SUHTELINE AUTONOOMIA

Olukord ei tundu paljulubav, kuid mõned lohutavad mõtted on mul siiski pakkuda. Meemide ajutisus võib esmapilgul tunduda morjendav, sest milleks üldse üritada, kui nädala pärast on nali juba maha kantud ning kutsub esile vaid piinlikkust. Samas näib mulle, et see teeb meeminduse ka sellevõrra põnevamaks ja pingevabamaks. Ühe meemi surm tähendab teise sündi, kusjuures kõige erutavam hetk ongi see esimene, mil värske meem potentsiaalist pakatades turule tuleb. Kui kattevari langeb ning meem tee laiemasse avalikkusesse leiab, on põnevam osa juba möödas. Lisaks julgen väita, et meemide elutsükkel saab lüheneda vaid teatud pikkuseni. Nagu öeldud, peab meem suremiseks ennast ammendama ning see võtab oma aja. Meem peab levima, enne kui ta jõuab kopitama minna. Alla nädala on meemil keerulisem kesta kui üle aasta. Meemid põlevad tõesti aina kiiremini läbi, aga ühel hetkel tuleb sellele siiski piir ette ning aktseleratsioon peatub.

Ameerika youtuber ja internetikuulsus Logan Paul külastas 2017. aasta viimasel päeval Jaapani kurikuulsat Aokigahara metsa, mis on populaarne enesetappude sooritamise paik. Olles sealt laiba leidnud, avaldas ta videopostituse end üles poonud mehest. Internetis levis kulutulena pahameeletorm ja Logan Paulist sai üleöö surma üle irvitav meemikangelane.
Meem: Redditi kasutaja spammingpleb123

Ühtlasi tähendab meemide lühike elutsükkel seda, et keegi ei saa neid ülemäära ekspluateerida. Meemide edulugu pole nimelt jätnud külmaks ka ettevõtteid, kes otsivad pidevalt viise noortepärase kuvandi loomiseks. Reeglina saadab neid meemiturunduse katseid läbikukkumine ning firmadel on kujunenud meemimaastikul välja juba omaette roll: nad on kui metsa sanitarid, kes eskordivad meeme unustusse. Kui juba suurfirmad mõne meemiga flirtima hakkavad, on tagumine aeg see hüljata. Ajatelg näeb välja umbes järgmine. Firma turundusosakond identifitseerib mõne trendika meemi, mis on selleks hetkeks teatud mastaapsuse saavutanud. Samal ajal kui turundusosakond nuputab, kuidas antud meem oma kasuks pöörata, on selle allakäik juba alanud. Kui firma viimaks oma kampaania avalikustab, langeb ka tera meemi kohal. Meemid vahetuvad nii kiiresti, et keegi ei jõua neid korralikult ära kasutama hakata, ning seeläbi on kindlustatud nende suhteline autonoomia.

Kõige erutavam hetk ongi see esimene, mil värske meem potentsiaalist pakatades turule tuleb.

Meemid on oma loomult küll hüplikud ja püsimatud, ent seda enam eeldavad nad tähelepanelikkust.

Siit oleks aga huvitav edasi uurida, kuidas mõjutab meemide temporaalsus Z-põlvkonda. Virtuaal- ja reaalmaailma vahelised piirid hägustuvad ning internetis omandatud harjumused mõjutavad ka *offline*-elu. Kas võib näiteks leiduda mingi seos noorte tähelepanuvõime jätkuva allakäigu ja meemide populaarsuse vahel? Mulle näib, et kui üldse, siis meemid pigem aitavad keskendumisvõimet parandada. Meemid on oma loomult küll hüplikud ja püsimatud, ent seda enam eeldavad nad tähelepanelikkust. Isegi silmade pilgutamisele pole meemiturgu jälgides otstarbekas aega kulutada, kuna iga hetk võivad puhuma hakata uued tuuled. Samamoodi nõuab keskendumisvõimet eespool mainitud koodibarjääri ületamine. Meemide sisu teiseneb pidevalt nende jagamise käigus ja seab seda suurema vastutuse tarbija õlgadele, kelle ülesandeks jääb meemis sisalduvate kõikvõimalike muutlike koodide lahtimõtestamine. Vaid kõikide nüanssidega kursis olevad kasutajad saavad meemidest täit naudingut.

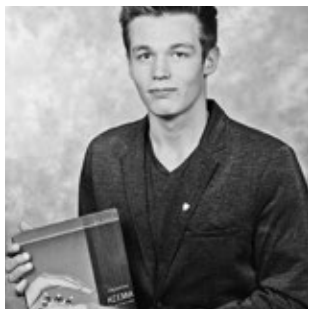

Daniel Tamm (snd 1997) on Tartu Ülikooli semiootika ja riigiteaduste tudeng, kes loeb raamatuid ja päevi ülikooli raamatukogu avamiseni.

FARSS MEEMIMONUMENDIGA

Lõpetuseks võib mõelda ka sellele, milline on üürikese elueaga meemide tulevik. Kas meemidest saavad hinnalised uurimisobjektid tulevastele ajaloolastele või vajuvad nad kogu täiega unustusse? Kuidas kõneletakse kunagi 2010ndatest? Ma usun, et need võivadki minna ajalukku kui meemibuumi algusaastad. Kuniks jääb püsima vaba internet, ei näe ma põhjust, miks meemid tulevikus hääbuma peaksid. Iseasi muidugi, kui lihtne on edaspidi praeguseid meeme tõlgendada. Paar aastat vanad meemid ajavad nina kirtsutama iga endast lugupidava internetikasutaja, seega on raske ette kujutada, kuidas neid vaadatakse näiteks paarisaja või miks mitte tuhande aasta pärast. Samas ei ole meemist arusaamine ja meemi nautimine sama asi. Vaevalt et keegi peab kunagi humoorikaks meemi aastast 2011, kuid mõista võib ta seda sellegipoolest. Meemide pärandist rääkides tasub aga meenutada, et tegelikult ei jäägi internetist suurt midagi alles, kui juhe seinast tõmmata. Sellest hoolimata on üks sihilik katse meeme järeltulevatele põlvedele talletada juba tehtud.

Möödunud aastal tähistas nimelt oma üheksandat sünnipäeva 9GAG, internetimeeme ja muid naljakaid pilte koondav lehekülg. Selle puhul otsustasid nad kinkida maailmale midagi erilist ja mastaapset, milleks osutus 24 tonni kaaluv ja 4,5 meetrit kõrge lubjakivist tahvel, kuhu plaaniti graveerida meie generatsiooni parimad meemid. Nende väljasõelumiseks korraldati kampaania ja kaks kuud hiljem maetigi teadmata asukohas maha „inimkonna lõbusaim monument", et ka tulevased inimesed saaksid osa kõigest sellest, mida meie naljakaks pidasime. Parimal juhul oli kogu see aktsioon halenaljakas, halvimal juhul lihtsalt kurb. Valituks osutusid pealekauba need kõige üheülbalisemad ja lamedamad meemid, täpselt nagu oodata oligi. Internet oli tagajalgadel, algas operatsioon #SmashTheStone. Loetud tundide jooksul peiliti udustamata jäetud numbrimärkide ja mägede kuju põhjal välja monumendi seni salajas püsinud asukoht. Ent sinna see asi ka jäi, kuna ei suudetud välja mõelda, kuidas täpselt hävitada sügaval maa sees peituvat massiivset kivilahmakat. Aga isegi kui #SmashTheStone ei viinud kivi purustamiseni, näitlikustas see sellegipoolest ilmekalt, mida internetikasutajad meemide teadlikust talletamisest arvavad. Meemid teebki eriliseks see, et nad on huvitavad ja naljakad just siin ja praegu ning parim, mida me mõne meemiga teha saame, ongi seda nautida. Siin ja praegu.

INIMSÖÖMINE DIGIDŽUNGLIS

Küberruumis toimuv pidev ideede, sümbolite ja tekstide remiksimine ehk kultuuriline kannibalism tekitab oma võitjad ja kaotajad. Z-generatsiooni kui digiühiskonna pärismaalasi vaadatakse sestap kord ihalevalt, kord põlastusega.

Kirjutas **Mari Laaniste**, illustreeris **Andrei Kedrin**

Kannibalism kui kultuuriteoreetiline kontseptsioon debüteeris 90 aasta eest, mil Brasiilia poeet **Oswald de Andrade** avaldas koos mõttekaaslastega rajatud ajakirja Revista de Antropofagia (Inimsöömise Ajakiri) avanumbris kahel leheküljel 52 sõnamängulist deklaratsiooni koondpealkirjaga „Manifesto antropófago" ehk „Inimsööja manifest". Andrade sürrealismimõjulisest kirjatükist lähtuv lennukas mõiste, millest kujunes üks Ladina-Ameerika kultuuriteooria nurgakive, ei tugine koherentsele akadeemilisele teooriale ega ole üldse kuigi selgelt piiritletud, ent just avatus ja mitmeti rakendatavus on aidanud kaasa selle populaarsuse püsimisele.[1]

Metafoorne inimsöömine, millest rääkisid nii Andrade ja tema modernistidest sõbrad kui ka järgmised põlvkonnad, sh Tropicália liikumine, viitab identifitseerumisele mujalt tulnud ideid ja mõjutusi taaskasutava, neid kohaliku materjaliga miksiva ja ümbermõtestava, detsentraliseeritud, antihierarhilise ja hübridiseeriva kultuuritarbimise ja -tootmise viisiga. Lühidalt öeldes viitab see kultuurile, mis toitub kultuurist, jahtides ja tarbides ringlevaid ideid ning impulsse iseenda elatamiseks. Ja ehkki kultuurilise kannibalismi kontseptsioonil on selge ajalooline side Ladina-Ameerika mõtteloo ja postkolonialistliku teooriaga, on see samas piisavalt plastiline ja utoopilise ambitsiooniga, et seda võiks laiendada katseliselt globaalses digikultuuris osalemise kirjeldamiseks.

Eeskätt peab see muidugi paika sünnipärase digipõlvkonna kohta – inimeste kohta, kes ei mäleta aega enne internetti. Nemad on pärismaalased, kelle kõrval jäävad varasemad põlvkonnad tahes-tahtmata digidžunglis kobavateks kolonistideks, kes kohanemispüüdlustest hoolimata piidlevad mingeid aspekte kohalike eluviisist ikka mõistmatuse ja umbusuga. Kannibalistliku digikultuuri esindajad on aga ökosüsteemi loomupärane osa, korraga tootjad ja tarbijad kõikehõlmavas, tormiliselt pöörlevas ringluses, mis lõputult laenab (kui eelistada leebemat sõnastust), peegeldab, kohandab, muundab jne. See on keskkond, kus tuletuslikkuse ja originaalsuse harjumuspärased positsioonid väärtusteljel ilmselgelt enam ei kehti. Üksluisust pole karta, kuna valitseb materjalikküllus, vähemalt pinnaline ligipääs näiliselt kõigile teadmistele – globaalset, hetkega kättesaadavat, piiramatut digimälu hoiavad püsti süsteemid, mille mõistmisega ei pea kasutajad end vaevama (umbes nõnda kirjeldas nüüdset reaalsust juba paarikümne aasta eest prohvetliku kuulsusega ulmeautor **William Gibson**).

IGAVUS KUI KÄIVITAV JÕUD

Osutagem siinkohal vaid paarile fragmendile, mis digidžunglis ringlevat kultuuritoodangut iseloomustavad. Tundub pisut paradoksaalne, et suurt osa piiramatult kättesaadava info ruumis loodavast näib kujundavat igavus. Inimsöömismetafoori venivust proovile pannes võiks väita, et igavus täidab digitaalsete kannibalide kultuuri puhul nälja funktsiooni – see on käivitav jõud. Igavusest sünnivad katsetused ja nende jagamine teiste igavlejatega. Sõjamaalingute mängutoomise juures tundub küll olevat see kriitiline piir, kus inimsööjate metafoor katki läheb, aga siiski, sümptomaatilisena saab osutada tõsiasjale, et meigitööstuse viimaste aastate menutooteks on kerkinud lauvärvipaletid. Asi on selles, et kümmekonda või ka enamat tooni sisaldavatel karbitäitel on rakenduslik väärtus mitte rutiinse igapäevameigi, vaid just igavleva katsetamise seisukohast, mis omakorda sobib suurepäraselt sisu tootmiseks oma eelistatud sotsiaalmeedia platvormidele.

Z-generatsioon on kogenud sisuliselt imikueast peale seninägematult agressiivset taotlust nende eksistentsi monetiseerida.

Digipärismaalased on mõistagi täiesti kohanenud ülinähtavuse, kolonistidele endiselt teatud raskusi valmistava keskkonnaoluga. Ka siinkohal saab osutada Gibsoni kirjeldustele tulevikumaailmast, kus staarid ei vanane, sest kõik nende eksistentsi vahendavad jäädvustused on digitaalselt kohendatud, ainult stilistika muutub moodsamaks. Sama efekt on staaride kõrval juba praktiliselt argipäevane ka Z-generatsiooni lihtinimeste jaoks – soovijad lihtsalt kohendavad endast tehtud jäädvustusi kõikvõimalike rakendustega, et luua sobilik enesekuvand erinevatel platvormidel esitlemiseks. Pole vist kokkusattumus, et lauvärvipalettide kõrval on teiseks menutooteks kerkinud särapuudrid ja -kreemid (nt üleöö kultustooteks kujunenud kullakarva särapuuder Trophy Wife Rihanna meigisarjast Fenty Beauty), mille otstarve on anda kandja palgele ebareaalne, digitaalse enesetuunimise efektidega sarnanev kuma.

ELAMUSED OMANDI ASEMEL

Nn digikolonistide ehk vanemate põlvkondade suhestumises nüüdisnoorusega võib samuti täheldada teatud kannibalismile viitavaid jooni, ehkki märksõna tähendusvarjundid on siinkohal teised. Eraldi äramärkimist väärib muidugi groteskse jumega, sõna otseses mõttes noort verd ihaldav subkultuur, millega on seostatud (väidetavalt ekslikult) kurikuulsat miljardäri **Peter Thieli**.[2] Katsed hiirtel on nimelt osutanud, et vereülekanded noortelt vanadele organismidele võivad avaldada viimaste vaimsele ja füüsilisele tervisele noorendavat mõju[3], sellest ajendatuna on tekkinud ettevõtteid, mis pakuvad jõukatele inimestele võimalust kanda endale üle teismeliste verd (*ambrosiaplasma.com* pakub teenust hinnaga 8000 dollarit liitri eest). Ent nüüdisaegse maailma inimsööjalik iha nooruse järele ulatub otsesest vereimemisest sügavamale.

Kindlasti tuleb osutada klassikalisele saamahimule, soovile noorte pealt teenida. Globaliseerunud neoliberaalses majandusruumis jälgitakse raisakotkalikult ainitise pilguga, mis alaealistele meeldib. Z-generatsioon on kogenud sisuliselt imikueast peale seninägematult agressiivset taotlust nende eksistentsi monetiseerida, alustades juba vanematele turustatavatest beebikaupadest. Järgneb lastele eaomase piiratud otsustusvõime ja impulsiivsuse ärakasutamine (nt rakendusesisestele ostudele meelitamine nutiseadmetesse kolinud mängudes), samuti vanemate ostukäitumise mõjutamine lastele suunatud reklaami kaudu. Kuna samal ajal on aina kasvanud vanemate kujutlused lapsi avalikus ruumis valitsevatest ohtudest, tekib kergesti mõte, et parem oleks, kui nad püsiksid kodust ja koolist väljaspool n-ö „kontrollitud" avaliku ruumi territooriumil, näiteks ostukeskustes, kulutamisahvatluste miiniväljal. See olukord paistab surnud ringi moodi, kuid teisest küljest vaadates on alust kahelda Z-generatsiooni esindajate soovis ja võimalustes tarbimisühiskonna ootustele vastu tulla. Majandusarengud pole juba mõnda aega viidanud, et noorte ostujõud kasvaks, pigem vastupidi. Ühtlasi osutatakse tihti, et paknud keskkonnas üles kasvanud/kasvava põlvkonna nägemus on muutunud: ohtra rahateenimise ja -kulutamise asemel seatakse pigem sihiks aineliselt mõõdukamat ja paindlikumat eluviisi, elamusi omandi asemel.

Mingi osa täiskasvanutest otsib kas teadlikult või alateadlikult ettekäändeid, et noori halvustada ja kõigiti mutta tampida.

TEISMELISTEHIRMUS KREEKA KOOR

Veel üks silmatorkav vanematelt noortele suunatud ihalus on kompleks kinnisideelise jumega tungidest – ülevõimendatud tähelepanu, mida kannustab oma üleoleku tõestamise soov. Juba vähemalt **Platoni** ajast alates on vanemaealisem osa ühiskonnast nooremate tegutsemist kreeka koorina jälginud ja kommenteerinud, enamjaolt hukkamõistvas toonis, asetades iseend rutiinselt, aga mitte tingimata põhjendatult, autoriteedipositsioonile. Näiteks on päris kummastav, kui sageli peavad keskealised mehed vajalikuks kulutada oma aega ja energiat teismeliste tüdrukute kultuurieelistuste, muusikamaitse jne mõnitamisele, kuigi selle kasutegur on genereeritud soojast õhust, detsibellidest, tähemärkidest, kõrvalseisjate piinlikkustundest jne hoolimata nagunii null. Taolistes aktides on oluline osa performatiivsel komponendil, mis on suunatud eeskätt teistele koori liikmetele, et taastoota ja kinnitada jagatud hoiakuid.

Sarnast rida ajab ka klikiajastul eriti reljeefselt välja joonistuv, kuid kindlasti ajas palju kaugemale ulatuvate juurtega tendents ehk noorte tegevuse kohta sisuliselt libauudiste tootmine. Viidates uuesti eespool mainitud igavusele ja näomaalingutele, piisab sellest, kui kas või üks Instagrami kümnetest tuhandetest meigikunstniku ambitsioonidega teismelistest joonistab endale ajaviiteks sihilikult veidrad kulmud, et sünniksid kliktiklid „uskumatu uue ilutrendi" kohta.[4] Tõik, et sellised „uudised" on läbinähtavalt tühja koha pealt tekitatud, halvasti informeeritud ja eksitavad, ei takista hämmastavalt paljusid neid sotsiaalmeedias tõe pähe levitamast ja negatiivses võtmes kommenteerimast (kasutegur on taas null).

Ülinähtavuse oludes paistab päris selgelt ära, et vähemalt mingi osa täiskasvanutest otsib kas teadlikult või alateadlikult ettekäändeid, et noori halvustada ja kõigiti mutta tampida. Eks iha käibki käsikäes hirmuga – mõned psühholoogid kõnelevad tõsimeeli täiskasvanute käitumist kujundavast efebifoobiast, teismelistehirmust ja nende vaenamisest. Digimaailma kontekstis hoogustab seda usaldamatust ja vaenu vististi äratundmine, et sellesse keskkonda sündinud noored on paremini kohandunud, omandanud vanematele kättesaamatud ja kontrollimatud võimed. Kuid kahtlustada võib, et kuldnokad tegelikult ei hooli, kas lennuvõimetu vaatleja jälgib nende parvlemisi õuduse või imetlusega.

[1] *Vt nt Jauregui, C. A., 2012. Antropofagia. – Dictionary of Latin American Cultural Studies, lk 22–28.*

[2] *Buhr, S. 2017. No, Peter Thiel is not harvesting the blood of the young. – Techcrunch, 14.06.*

[3] *Makin, S. 2017. Fountain of Youth? Young Blood Infusions „Rejuvenate" Old Mice. – Scientific American, 21.04.*

[4] *Weatherford, A. 2017. Are These Absurd Brows Actually a Trend? – The Cut, 03.05.*

Mari Laaniste (snd 1977) on kunstiteadlane, kes tegeleb visuaal- ja popkultuuriga, uurides põhiliselt eesti filmi ja animatsiooni. Mõnikord kirjutab ka kriitikat ja ilukirjandust.

Z-GENERATSIOONI ESINDAJA-TEST VÕIVAD SIRGUDA KÜÜNI-LISED INDIVIDUALISTID

Ameerikas ja Suurbritannias näitab Z-generatsioon valitsevale eliidile praegu keskmist sõrme. Tulevikus võivad nad eelistada küünikutena poliitilisel areenil vabalt deklaratiivset passiivsust ning külma pragmatismi.

Andreas Palm

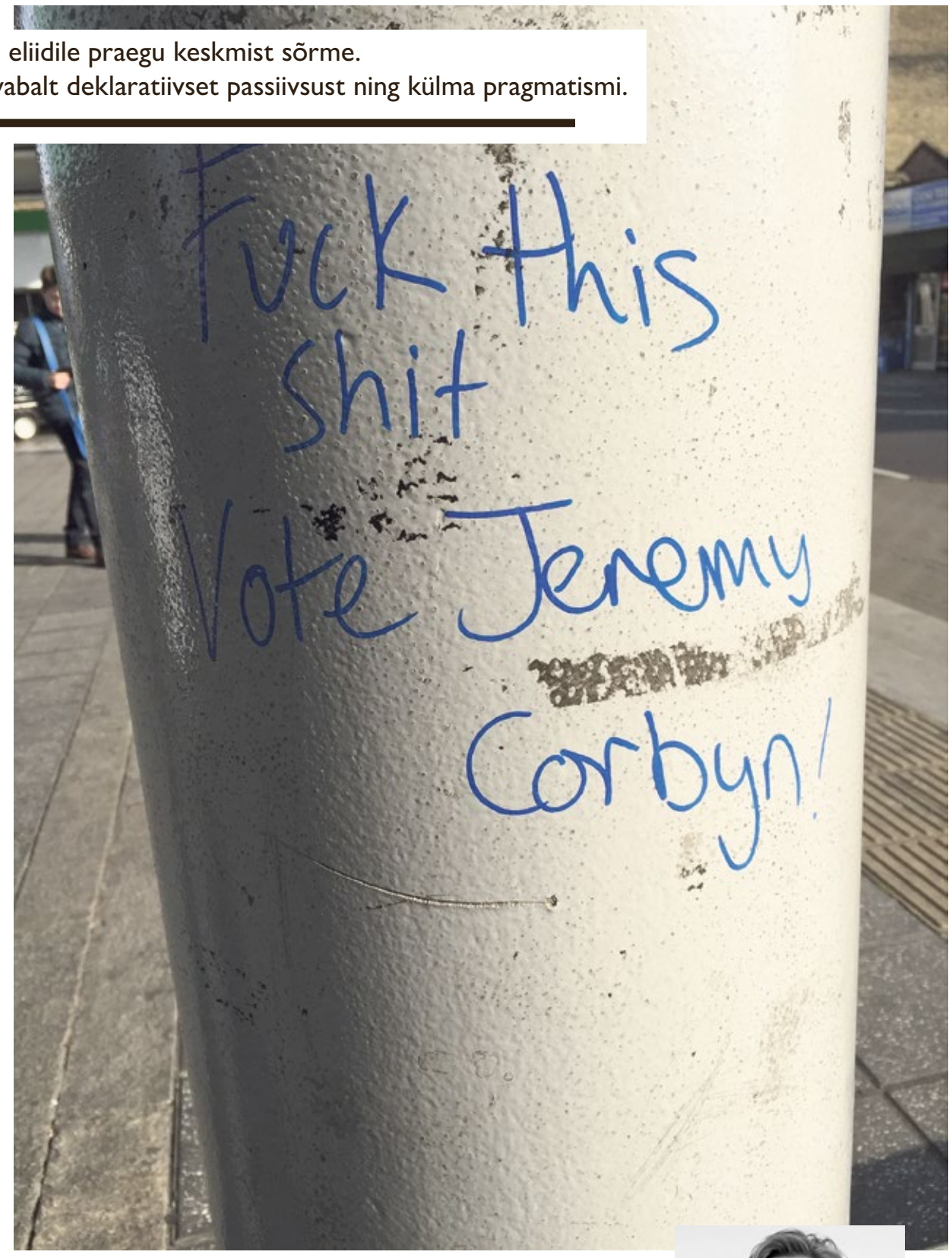

Foto: Flickri kasutaja Loz Pycock (CC BY-SA 2.0)

Rahvasuust on eestlaste kollektiivsesse mällu pitseeritud laululread „Noorus on ilus aeg. Noorus ei tule iial tagasi". Peale toreda viisijupi, mis viib helgete heietusteni, saab neist ridadest tuletada ka laiema arusaama sotsiaalsest läbikäimisest – noorte ning vanemate inimeste maailmavaadete vahel võib näha tihtipeale suuri veelahkmeid.

Kelle noorusaega riikide ühistoimimine ei kuulunud, ei pea sellest ka tänapäevases maailmas lugu.

Pärast Suurbritannia kodanike otsust Euroopa Liidust lahkuda nägime üleriigilisi küsitlusi vaadates, et kõigest neljandik 18–24-aastastest kodanikest toetas Brexitit, küll olid toetusnumbrid aga 60% ümber just pensionäride seas.[1] Euroopa Liidus üles kasvanud inimesed nägid liitu kuulumist seega üliolulisena. Kelle noorusaega riikide ühistoimimine ei kuulunud, ei pea sellest ka tänapäevases maailmas lugu. Iseenesest võib niisiis noorte ja vanemate lahkhelisid pidada mitte ealiseks konfliktiks, vaid debatiks selle üle, kelle noorusajal oli rohi rohelisem ja taevas sinisem. Nõustutakse, et noorus on ilus aeg, ent jäädakse eriarvamusele selles, millist tähendust sõna „ilus" endas kannab. Problemaatiliseks muutub see debatt aga seetõttu, et lähtuvalt Euroopas valitsevast demograafilisest seisust (Ameerikas on olukord teistsugune) pole noored piisavalt esindatud. Neil pole juba demokraatlike struktuuride ülesehituse tõttu erilist võimalust oma häält kõlama panna, et muuta maailmakorraldust, milles nad paratamatult oma vanemate või vanavanematega võrreldes kaotajateks jäävad.

Noored elavad teistsugustes inforuumides ning nende arvamusliidrid ei kattu teiste ühiskonnagruppide omadega.

Kuna Z-generatsiooni piirid on hägused, ei ole nende kohta veel palju põhjapanevat uurimistööd ilmunud ning avaldatud käsitlused keskenduvad peaasjalikult Ameerika noortele. Kui üritada antud generatsiooni kirjeldada, siis vanimad neist on vaevu valimisikka jõudnud. Nad kasvasid üles maailmas, kus terrorism ning koolitulistamised tundusid pideva ning reaalse ohuna, mida võimendas tehnoloogia pretsedenditu levik antud vanusegrupi seas. Nad nägid kõrvalt ajaloo suuruselt teist majanduslangust. Nad teavad, et kõrgharidus on pea möödapääsmatu, ent on samas näinud, kuidas see ei garanteeri edu ning matab noored üliõpilased tihtipeale aastakümneteks rusuva laenukoorma alla. On iseenesestmõistetavalt selge, et see pole helge ega optimistlik maailmatunnetus.

Samas peab kõige selle valguses meeles pidama, et isegi kui Z-generatsioonist ei sirgu tulihingelisi avatud maailma, solidaarsuse ning tolerantsuse pooldajaid, pole see sugugi nende isiklik probleem, vaid peeglisse peavad vaatama nii *Millennial*'id kui ka praegu valitsev X-generatsioon. Põlvkondlikud väärtushinnangud ei teki iseenesest – mida vanemad ja vanavanemad on külvanud, seda lapsed ja lapselapsed lõikavad.

ELIIDIVASTASUS AMEERIKAS

FTI Consulting leidis 2014. aastal 16–19-aastaste Ameerika noorte seas tehtud uuringu põhjal[2], et ollakse samasooliste abielu, transsooliste õiguste ja universaalse tervishoiusüsteemi suhtes pooldavamad kui eelmine generatsioon. Samuti, olles kõige multietnilisem põlvkond, tervitatakse nn sotsioloogilise „salatikausi" teooriat, st teistsuguse etnilise taustaga inimeste ühiskonda lisandumises ei nähta probleemi.

Majanduslikult ollakse samas konservatiivsemad, riskikartlikumad ning rohkem säästmisele orienteeritud. Ühest teisest uuringust[3] jääb tugevalt kõlama soov vältida üpsilonidele omistatud majanduslikku vastutustundetust ning noored ise rõhutavad vajadust olla pragmaatilised ning ettevaatavad. Kui heita lisaks pilk Ameerika 2016. aasta presidendivalimiste statistikale, kus nii **Sanders** kui ka **Trump** said Z-generatsioonilt rohkem hääli kui **Clinton**, siis on ilmselge, et noorte seas levib eliidivastasus.

Kui see analüüs vastab tõele, seisab Ameerika poliitsüsteem kentsaka olukorra ees, kus aina suurenevast polariseerumisest ning *de facto* kaheparteisüsteemist tulenevalt ei ole ühtegi poliitilist jõudu, mis esindaks ühel ajal liberaalset sotsiaalpoliitikat ja konservatiivset majanduspoliitikat, olemata seejuures eliidi kivisse raiutud osa. Kuna Z-generatsiooni hääled on Ameerikas aina olulisemad, peavad parteid ning kandidaadid adapteeruma või leppima selle ühiskonnagrupi häältest ilma jäämisega.

YOUTHQUAKE SUURBRITANNIAS

Oxford Dictionaries valis 2017. aasta sõnaks *youthquake*'i, mis märgib tähelepanuväärset kultuurset, poliitilist või sotsiaalset muutust, mille aluseks on olnud noorte inimeste teod. See sõna tuli esimest korda käibele, kui **Jeremy Corbyn** ja Tööpartei saavutasid 2017. aasta parlamendivalimistel ootamatult hea tulemuse. Kuigi The Economist märgib[4], et 18–24-aastaste hulgas valimisaktiivsus ei tõusnud – ja seega

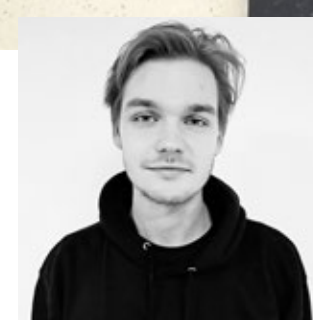

Andreas Palm (snd 1996) õpib praegu teist aastat Pariisi poliitikauuringute instituudi bakalaureuseastmes laiapõhjalisel rahvusvaheliste suhete erialal. Ühiskondlikel teemadel võtab üldiselt sõna blogis *sidekriips.com* ja erialaväliselt huvitub animest, armastab YouTube'i ning peab ennast suureks Manchester Unitedi jalgpalliklubi fänniks.

noored Corbyni edus otsustavat rolli ei mänginud –, võitis sotsiaaldemokraat siiski antud vanusegrupi seas toore peaaegu viiekümne protsendipunktiga.

Peamiselt solidaarsuse ning tolerantsuse märgi all kandideerinud Corbyni edu alus noorte seas oli lisaks süsteemivastasusele ka arusaam, et noored elavad teistsugustes inforuumides ning nende arvamusliidrid ei kattu teiste ühiskonnagruppide omadega. Corbyn ei pidanud paljuks näiteks populaarsetele YouTube'i kanalitele intervjuusid anda[5] ega põlanud ära noorte seas tunnustatud artistide toetusavaldusi.[6] Poliitik ulatas siiani kasutamata poliitilisele kapitalile käe ning noored aitasid tal parlamendis tooride ainuvõimu murda. Olenemata poliitilistest vaadetest peaks olema selge, et noorte kaasamine on vägagi tervitatav nähtus, ning võib-olla läidab see tule Z-generatsiooni aktiivseks osalemiseks poliitikas, mida me eelnevate põlvkondade puhul nii varases eas pole näinud.

IGAÜKS ENDA EEST

Me ei oska veel palju Z-generatsiooni kohta öelda, sest teaduskirjanduses pole seda üheselt olemaski, ja kui põlvkonna algusaastad varieeruvad erinevates käsitlustes nii radikaalselt, on keeruline neist kui kindlalt määratletud grupist rääkida. Ometi tunduvad olemasolevat pilti vaadates võimalikuna kaks hüpoteesi. **Gustav Kalm** osutas oma arvamusloos[7], et *Millennial*-põlvkonda iseloomustab küll vastuseis valitsevale ühiskonnakorraldusele, mis väljendus sellistes liikumistes nagu Occupy, ent samal ajal ka silmakirjalikkus ja liigne mugavus, et seda korda muuta. Võib oletada, et see silmakirjalikkus lahtub mingil määral Z-generatsiooni seas ning majanduspoliitilist korda suudetakse kas süsteemisiseste liitlaste abiga (Sanders, Corbyn jt) kõigutada või Z-põlvkond läheb „deklaratiivse passiivsuse" teed, irdub revolutsioonilistest ideaalidest ning tunnistab, et maailm, mille sambad seisavad liiga kindlalt, on ehitatud nende vastu ning loota ei saa kellelegi teisele peale iseenda.

Kokkuvõtlikult on ausalt öeldes kogu statistika vastuoluline ja segane. Kuigi ühest pilti Z-generatsiooni käitumismustritest ja hingelaadist on siiani keeruline maalida, võib vast väita, et praegu veel üsna noorte inimeste kirjeldamiseks sobib kõige paremini sõna „küüniline". Tehnoloogia on maalinud neile sünnist saati pilti maailma – ning selle juhtide – silmakirjalikkusest, mistõttu nad ei usu, et antud maailmakorralduse juures esindaks keegi päriselt nende huve. On võimalik, et nende sirgudes hakkame nägema rohkem pragmatismi ja igaüks-enda-eest-mõtlemist. Võib-olla tekib suisa uus liikumine, mida võib nimetada „individualistlikuks konservatismiks" (või tähendab see lihtsalt libertarismi?), kus riigi sekkumine igapäevaellu laidetakse maha, ent väljendatakse ka soovimatust seista riigi kui sümboolse nähtuse eest, sest lihtsalt ei tunta, et traditsioonilised kategooriad, nagu rahvus või kogukond, läheksid neile päriselt korda.

Selline maailm võib tunduda küll apaatse ja kalgina, ent ehk on külm pragmatism just see, mida vajame, et praegu lõõmavaid puhtalt identiteedil põhinevaid ning radikaalse polariseerumiseni viivaid poliitilisi keeriseid maha rahustada. Tähelepanelikele peaks olema üpris selge, et paljude riikide demokraatlikud struktuurid on sattunud tupikseisu ning kompromissitu ja tuim oma jutu ajamine mõlemal poolel ei kanna kellegi jaoks vilja.

[1] *Goulard, H. 2016. Britain's youth voted Remain. – Politico, 24.06.*
[2] *Innovation Imperative: Portrait of Generation Z. – Northeastern University 4th Annual Innovation Poll, 28.11.2014.*
[3] *Villa, D. 2017. The State of Gen Z: Meet the Throwback Generation. – The Center for Generational Kinetics.*
[4] *The myth of the „youthquake" of 2017. – The Economist, 03.02.2018.*
[5] *Arsenali fännina andis Corbyn enne valimisi intervjuu näiteks 1,5 miljoni jälgijaga jalgpallikanalile Copa90.*
[6] *O'Connor, R. 2017. How UK rappers helped Jeremy Corbyn in the General Election. – The Independent, 09.06.*
[7] *Kalm, G. 2014. Miks ei ole lahe maailma parandada? – Sirp, 27.03.*

KAS NOORTEL ON OTSUSTAMISE JUURDE ASJA?

Eesti poliitikakujundajad pöörduvad noorte poole reeglina siis, kui teemaks on mängu- või spordiväljakud, kuid isegi neil kordadel saavad heterogeense grupi nimel kaasa rääkida vaid kõige aktiivsemad.

Mai Beilmann

Huvigruppide kaasamine otsustusprotsessidesse ja poliitikakujundamisse on tänapäeval demokraatia tavapärane osa. Üheks kaasatavaks sihtgrupiks on seejuures noored, kelle osalus on viimase aasta jooksul seoses valimisea langetamisega ohtrasti tähelepanu pälvinud. Seejuures on eiratud nii mõnigi kord asjaolu, et otsustusprotsessides ei osaleta kaugeltki ainult hääletajatena kohalike omavalitsuste valimistel, vaid noorte esindajatega konsulteeritakse ka neid puudutavaid otsuseid vastu võttes. Vähemasti peaks see nii olema dokumentidest ja heast tavast lähtuvalt. Selleks et saada aimu, kuidas noorte kaasamine Eestis tegelikult enamasti välja näeb, vestlesime inimestega, kes tegelevad igapäevaselt noortepoliitika kujundamisega.

Vaatamata sellele, et noorte kaasamises nähakse väärtust, esineb kohati üsna patroniseerivat hoiakut, et noored pole võimelised otsustamisprotsessis osalema, kui neid ei juhi ega abista täiskasvanud, kes teavad paremini, kuidas asjad (poliitiliste) otsuste tegemisel käivad. Samas usuvad isegi sellise mõttelaadiga poliitikakujundajad, et noored on siiski suutelised poliitilisest protsessist osa võtma ning nende kaasamiseks tasub eraldi pingutada. Seda vähemasti nn noorte teemade puhul. Noorteorganisatsioonide juhtidega toimunud vestlustest jääb korduvalt kõlama, et kaasamisel eristatakse „pehmeid" teemasid tõsistest „päris" teemadest. Noortega konsulteeritakse siis, kui asi puudutab kohalikku noortekeskust või kooli spordiväljakut, aga kui läheb suurte investeeringute arutamiseks, pole nende arvamus enam samavõrd teretulnud.

VARIEERUV KAASAMISKVALITEET

Noortepoliitika kujundajad nendivad, et tegelikult pole mõistlik lahutada nn noorte teemasid poliitika teistest valdkondadest, kus vastu võetavad otsused mõjutavad paratamatult ka noorte elusid. Samas ei ole see ilmselt üldlevinud seisukoht ning kõik noortepoliitikaga tegelevad institutsioonid ei anna endale isegi aru, et nad seda teevad ning et noored on üks sihtgruppidest, kellega tuleks konsulteerida.

Erinevate asutuste ja omavalitsuste valmisolek noori otsustusprotsessidesse kaasata või nendega vähemalt konsulteerida on seega väga erinev. Intervjuudes kordub mantrana kriitika, et noorte kaasamise praktikad varieeruvad omavalitsuste lõikes suurel määral ning see paneb noored kaasarääkimisvõimaluste poolest ebavõrdsesse positsiooni. Üks kõrge riigiametnik kirjeldab värvikalt erinevaid noorte kaasamise praktikaid, millele ta Eestis ringi sõites tunnistajaks on olnud. Meie riigis olevat mitmeid omavalitsusjuhte, kes kohmavad küsimusele, kas nad noortega konsulteerivad, vastuseks, et nende uks on lahti, jättes mainimata, et see uks on kolmandal korrusel kusagil ametiasutuses, kuhu pääseb sisse ainult uksekaardiga.

ÜLEESINDATUD AKTIIVSED NOORED

Kui vaja on ilmutada proaktiivsust, et olla kaasatud, siis polegi midagi imestada, et tegelikult kaasatakse enamasti üht kindlat tüüpi ehk nn aktiivseid noori, kes osalevad kas mõnes osaluskogus või noorte esindusorganisatsioonis ega ole seal pelgalt passiivsed liikmed. See tingib aktiivsete noorte üleesindatust otsustamisprotsesside juures, samas kui suur hulk noori jääb täiesti kõrvale.

Intervjueeritud ametnikud rõhutavad, et kaasamisel lähtutakse arutletava küsimuse teemast ning kaasatakse kõiki noorteorganisatsioone, keda see kuidagi puudutab ning kes on valmis kaasa lööma. Mõned skeptilisemad intervjueeritud väidavad seevastu, et toimub eelvalik ning kaasama kiputakse suuri katusorganisatsioone, kes on tihtipeale koostööaltimad ja otsuste tegemise protsessiga tuttavamad, kuid kes ei suuda esindada samas väga erisuguste noorte väga erisuguseid seisukohti, seda eriti marginaliseeritud rühmade puhul. Tegelikult ei eita esindatusprobleemi ka ametnikud, kes möönavad, et katusorganisatsioonid ei suuda kõigi noorte eest seista ning mõned – nn edukad ja aktiivsed – neist on ühiskonnas paremini ning rohkem nähtavad ja kuuldavad kui teised. Vähe sellest, selle kriitikaga nõustuvad ka nende katusorganisatsioonide esindajad ise.

Üks kriitilisem noortepoliitika kujundaja nendib, et tegelikult võib näha probleemi ka noorteasutuste katusorganisatsioonide ja riigiinstitutsioonide liiga heades suhetes. Tema hinnangul on katusorganisatsioonides tegevad noored etableerunud ning ülearu agarad riigiinstitutsioonidega koostööd tegema ja otsustajatega sõbrustama. Probleem on selles, et kui ollakse juba otsustajate sõbrad, siis kehtivat süsteemi enam väga kahtluse alla ei seata. Sellised noored aktivistid on otsustajatele väga mugavad kaaslased, kes nende valikuid üldjuhul küsimärgi alla ei sea.

Katusorganisatsioonide esindajad ise seevastu leiavad, et taoline koostöö on noortele soodsate otsuste kindlustamisel hoopis efektiivsem kui barrikaadidele minek ja kehtiva süsteemi lammutamine. Niimoodi saavad kõik rohkem tehtud ja vähem auru läheb asjatule sõdimisele.

KAASAMISKOMPETENTS SÕLTUB KAASAJAST

Noorte katusorganisatsioonid on saavutanud kaasamises osalemises seega vähemalt organisatsiooni tasemel juba teatava professionaalsuse, kuid sama ei kehti kaugeltki kõigi noorteorganisatsioonide kohta. See paneb nii mõnegi intervjueeritava kurtma, et noorte kaasamisel tuleb nende instrueerimiseks eraldi tööd teha.

Samas tekib küsimus, kas kompetentsipuudus on otsustusprotsessides osalemiseks ikka pelgalt noortele omane probleem. Kas ei või olla, et teatud sisseelamisaega ja väikest juhendamist läheb vaja igal inimesel (olenemata vanusest ja haridustasemest), kes siseneb talle tundmatusse valdkonda ja üritab seal toimetama hakata?

Kaasamise puhul ei saa vaadata mööda tõigast, et noored ei ole kaugeltki ainus sihtgrupp, kelle hulgas igal teisel ei ole kõrgharidust juuras ja avalikus halduses, mis võimaldaks igast ettesöödetud dokumendist lennult aru saada, ning kes istuksid vabal ajal tegevusetult ja ainult ootaksid, et kaasajad saadaksid neile dokumente, mida kiiresti ja usinalt läbi töötada. Mõned pikaajalise kaasamiskogemusega poliitikakujundajad on õnneks mõistnud, et noorte (ja ka peaaegu ükskõik missuguse esindusühingu) puhul on tegelikult tegemist vabatahtliku tööga ning neilt ei saa seetõttu oodata materjalide läbitöötamisel samasugust põhjalikkust ja kiirust nagu ametkonnalt, kellel on selle jaoks ette nähtud tööaeg.

Selleks et kaasamisest kõigile pooltele ka tulu tõuseks ning tegemist poleks lihtsalt vormitäitega, on vaja panna info kaasatavate jaoks, kes igapäevaselt otsustamisprotsessides ei osale, kõigepealt arusaadavasse vormingusse ning hoida selle mahtu mõistlikkuse piires. Nagu üks noorte valdkonna kõrgem ametnik välja toob, on kaasamisega nagu õpetamisega: klassi ees olles ei saa lõputult öelda, et kui tahate midagi õppida, siis lugege ise, avastage ise maailma ja ma loen siin natuke lehte, vaid õpilastele peab kõigepealt natuke seletama, kust ja mida nad üldse lugeda ning avastada võiksid. Samamoodi on kaasamisega. Kaasaja asi on anda kaasatavatele kõigepealt asjakohane sisend. Paraku ei ole kaugeltki mitte kõik kaasajad veel mõistnud, et kodanikele (mitte ainult noortele) tuleb esitada õigel ajal ja piisavalt infot, et neil oleks võimalik otsuste tegemises osaleda.

Kui jääda lootma sellele, et noored on piisavalt informeeritud ning suudavad otsuste tegemise protsessis orienteeruda, et enda jaoks olulised teemad üles noppida ja õigel ajal sekkuda, võivad nad tõepoolest kõrvale jääda.

Artikkel toetub programmi „EL H2020" projekti „CATCH-EyoU" (catcheyou.eu, *grant nr 649538) raames kogutud andmetele.*

Mai Beilmann (snd 1984) on Tartu Ülikooli sotsioloog, kelle peamised uurimisteemad on seotud sotsiaalse kapitali, noorte osaluse ja noortepoliitika küsimustega. Praegu pooleliolevas projektis „CATCH-EyoU" uurib ta noorte kodanikuaktiivsust.

ABITURIENT: EKRE POLIITIKA ALUSTALADEKS ON TROLLIMINE, POPULISM JA ABSURDITEATER

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond paistab avalikus mõtteruumis silma peamiselt agressiivsete sõnavõttude ning äärmuslike vaadete poolest, mis pole ainuüksi emotsionaalsed ja hinnangulised, vaid eiravad ka teaduspõhisust.

Laura-Marleene Jefimov

Inimene, kelleks olen nüüdseks sirgunud, on osaliselt minu vanemate kätetöö. Samuti on suureks teguriks ühiskond ehk ümbritsevad inimesed. Ma ei pea niivõrd oluliseks, kuidas keegi mind täpselt voolinud on, aga hea on tõdeda, et neid on ühendanud üks oluline omadus – sallivus. Erimeelsused on igapäevane nähtus, mida pole võimalik ilma mõistmise ning aktsepteerimiseta lihtsalt ületada. On loomulik, et kõik ei pea olema täielikult ühel arvamusel, kuid enda seisukohti välja öeldes tuleks järgida elementaarset viisakust – sõnavara, kehakeelt, hääletooni. Iseenda ning enese õiguste eest on tähtis seista, kasutades sealjuures põhjendatud argumentatsiooni, aga olles samal ajal avatud ja valmis vastaspoolt ära kuulama.

EKRE TROLL

KOV valimiste aegu jäid mulle silma Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna avaldatud kümme käsku. Nendes oli punkt, mis sõnas: „Lapsed peavad saama koolist parima hariduse, eestimeelse kasvatuse ja eluterved väärtushoiakud. Toetame lastele isamaalise kasvatuse andmist. Me ei luba koolidesse nn sallivuspropagandat. Haridusega ei mängita!" Tarretusin hetkeks ja jäin loetu üle mõtlema. Milliseks muutub meie ühiskond, kui hakkame rääkima sallivusest kui ebanormaalsusest? Kas tolerantsuse õhutamise asemel peaksime lastele õpetama, et tumedanahalised ja homoseksuaalid on inimrämps, probleem või hälve? Miks nimetab Konservatiivne Rahvaerakond ühiskonna võimet tunnustada erinevaid arvamusi, uskumusi ja hoiakuid sallivuspropagandaks ja haridusega mängimiseks?

EKRE on paistnud avalikus elus ja meedias silma parteile omase agressiivse keele ning äärmuslike vaadete tõttu. Minu jaoks mõjub see rahvuslik grupeering pigem hirmuäratava tumeda kurjuspilvena kui konservatiivsete maailmavaadetega inimestena. Lubadused kõlavad ähvardustena ja rahvaga manipuleerimine tekitab tohutut vastumeelsust. Küsimus pole isegi niivõrd konservatismis kui ideoloogias, vaid erakonna retoorikas. Hiljuti juhtusin lugema Uute Uudiste veebilehelt **Jüri Kuke** artiklit, kus ta selgitas, miks mõned EKREt vihkavad ja teised seevastu armastavad. Tsiteerin öeldut: „Nii ma arvangi, et EKREt ei vihata mitte sedavõrd „paremäärmuslike" seisukohtade, vaid aususe ja otsekohesuse pärast – nemad on ainsad, kes ütlevad välja selle, mis keelel, peas ja südamel on, ega hakka selle ümber vassima." Dialoogi võiks samahästi kui seinaga pidada, kuna „enne mõtle, siis ütle" selle partei puhul ei kehti. See lihtsalt summutab igasuguse vastukaja.

Tunnen inimesi, kes põhjendavad EKRE valimist sellega, et tegemist on ainsa konservatiivse rahvusliku erakonnaga. Siinkohal võiks vahet teha konservatismil ja rahvuslusel, kuna enamik Eesti erakondi tegutseb eesmärgiga edendada Eesti elu ning säilitada kohalikku keelt ja kultuuri. Põhikirja alusel võib ka Isamaa ja Res Publica Liitu pidada konservatiivse ideoloogia esindajaks, kuid vaadates kohalike omavalitsuste valimistulemusi, näeme, et IRLi toetajaskond on aastate jooksul ainult langenud ja EKRE kogub üha populaarsust. Õhku jääb rippuma küsimus, miks see nii on.

ODAV POPULISM

Leidub märkimisväärne hulk inimesi, kelle mõjutamine populismiga on küllaltki kerge. Pakun, et enamik end EKRE pooldajaks arvavatest inimestest peab ennast tõsimeeli Eesti asja ajajaks. Neil on oma väljakujunenud arusaam sellest, milline on normaalne elamisviis, ja seda ei vanguta miski. Nad tahavad selgeid ja lihtsaid lahendusi, vaevumata süvenema probleemide keerukusse. Konservatiivne ideoloogia peaks väärtustama eraomandi ja eraelu puutumatust, mis läheb siinkohal aga EKRE käitumisega vastuollu. Isa ja poeg Helmed on eriti innukad kaasa rääkima just kooseluseaduse teemal – täpsemini soovivad nad selle kehtetuks tunnistada. Möödunud aasta 17. oktoobril toimunud riigikogu istungil sõnas **Martin Helme**, et traditsiooniliseks perekonnaks tuleb pidada meest ja naist ning nende püsivat kooselu ühiste järglastega. Samuti oli ta seda meelt, et võimalikult vähe tuleks toppida oma nina inimeste eraellu. Tekib küsimus, et milleks siis selline terav poleemika. Sel istungil mainis Martin Helme veel, et EKRE soovib rohkem „suure venna" moodi olla, püüdes jõuda järele oma Ungari või Poola konservatiivsetele eeskujudele ja suurendada oma toetajaskonda. Iseenesest on tore, et parteil on kujunenud oma iidolid, kuid arvestades koosviibimise põhjuseid ning käsitletud teemat, tuleb ära märkida, et Ungaris võeti meie kooseluseadusega sarnase regulatsiooniga seadus vastu juba 2009. aastal.

Tõekspidamine, et naisterahva koht on köögis ja lastega kodus, toob eriliselt reljeefselt esile siiani silmapaistva võrdõiguslikkuse puudumise Eesti ühiskonnas.

Laura-Marleene Jefimov (snd 1999) on Tallinna 32. Keskkooli abiturient, kellel on kiire elutempo kõrvalt liialt uudishimu ning pealehakkamist, et uutele kogemustele mitte ei öelda. Vaatamata hõivatusele, leiab ta päevas alati hetke, et pühenduda loometegevusele ning eneseteostusele.

21. sajandil ei ole olemas ühte ja ainuõiget nn traditsioonilist perekonnamudelit. See, kuidas ja kellega soovib inimene oma elu veeta, on täielikult indiviidi enda valik. Küsimusele, kas samasoolistel paaridel peaks olema Eestis õigus abielluda, näen vaid jaatavat vastust. Minu jaoks on elementaarne, et absoluutselt kõigil on võrdsed õigused, seda olenemata nende nahavärvist, soolisest identiteedist või seksuaalsest orientatsioonist. Samuti ei eelda perekond laste olemasolu, kuna leidub neid, kes lihtsalt ei taha või ei saa järglasi. Järjekordne arrogantne väide Martin Helmelt, kuidas 27-aastane lastetu naine on ühiskondlikult kahjulik element, õhutab samuti vaid viha. Tõekspidamine, et naisterahva koht on köögis ja lastega kodus, toob eriliselt reljeefselt esile siiani silmapaistva võrdõiguslikkuse puudumise Eesti ühiskonnas.

Vaenulikkuse õhutamine noorte seas mõjub kohati jaakmadisonliku „aarja rassi" ülistamisena. Noor konservatiiv on nimelt arvamusel, et Euroopa peab olema puhas. Rahvusvahelisel inimõiguste päeval teavitas **Jaak Madison** oma Twitteri kontol uhkusega, et on valge meeskodanik. Säuts mõjus küllaltki magedalt, kuna tegemist oli varjatud iroonia ning halvakspanuga tumedanahaliste ja moslemite suunal. Ettekujutus pöördvõrdelisest suhtest, kus terroristid on moslemid ja moslemid on terroristid, ei jäta poliitikust eriti haritud inimese muljet. Veidi islamisse süvenedes mõistaks ta ehk, et moslemid taunivad vägivalda ja see ei ole nende kultuurile ega religioonile omane käitumine. Seetõttu on ka Euroopas toimunud terrorirünnakute seostamine sõjapõgenikega väär. Pagulased, kelle Madison nn multikulti ennetamiseks agaralt sünnipärasele territooriumile söövitaks, otsivad, vastupidi, sõjakoleduste eest kaitset ja turvatunnet. Jaanuaris toimunud Euroopa Liidu komisjoni istungil ainsana migrantide jaotusskeemis vastuhääletajana säranud Madison põhjendas kavaga mittenõustumist Twitteris sooviga inimkaubitsejate tegevust mitte soodustada. Ka legendaarse lausega „Kui on must, näita ust!" 2013. aastal suhtumist üles näidanud Martin Helme arvab, et kriisipõgenikest kujuneks Maarjamaa pinnal eranditeta varastajad, vägistajad ja rüüstajad.

ABSURDITEATER

Eelmisel aastal palju kõneainet pakkunud karusnahatööstuse keelustamine Eestis ei jätnud samuti EKRE poliitikuid külmaks. Refereerides möödunud aasta mais toimunud selleteemaliselt riigikogu istungilt järjekordselt nooremat Helmet, on puuriloomakestel katus peakohal, kõhutäide ees ja vaktsiinid tagatud. Inimesed, kes arvavad, et elusolendi koht ei ole 90 x 90 cm puuris, vihkavad loomakesi ning soovivad saata nad julma džunglisse. Helme ironiseeriv ja ebameeldiv suhtumine karusnahavastastesse viitab lihtsalt hoolimatusele. Samuti väitis samal istungil parteikaaslane **Arno Sild** enesekindlalt, et karusloomade elamistingimused on märkimisväärselt head ning jutud isendite stressist ei vasta tõele. Reaalsus on aga see, et farmiloomad elavad pidevas näljas, neil puudub loomupäraselt vajalik liikumisruum ning puuristatus põhjustab neurootilist käitumist. Stressi tagajärjel hakkavad loomad end vigastama, muutes karusloomakasvatajale vajaliku ilusa karva kasutuskõlbmatuks. See julm tööstus puudutab ka inimesi ja meid ümbritsevat keskkonda. Nahkade töötlemiseks kasutatud ülimürgiste formaldehüüdide kokkupuutel maapinnaga reostub osaliselt põhjavesi ning kemikaaliaurude sissehingamine tekitab aja jooksul erinevaid vähialgeid. Olles kirjutanud karusnahatööstuse tagamaadest mitmekümne lehekülje pikkuse uurimistöö, olen üpris veendunud, et selle puhul pole tegemist ei vajaliku, eetilise ega põhjendatava majandusharuga.

Viimane naeruväärne seik pärineb käesoleva aasta veebruarist, kui EKRE tegi hümniseaduse eelnõud algatades märkimisväärse prohmaka. Nimelt oli eelnõu eesmärk erakonna aseesimehe sõnul määratleda põhiseaduses hümn, selle sõnad, viis ja autorid. Reklaam, millega esinduslaulu kaitsma kutsuti, saadeti suure hurraaga laiali, kuid vigased olid nii pealkiri kui ka sõnade autori nimi. Juhtunule tagasi vaadates tundub, et EKRE on oma eestimeelsuse ja patriotismiga juba haiglaselt paranoiliseks läinud, kui arvab tõsimeeli, et riigihümni staatus võiks olla kuidagi ohustatud. Või on teised äärmuslikult populistlikud erakonnad Euroopas kohalikule analoogile lihtsalt niivõrd inspireerivalt mõjunud, et säärasesse absurdsusesse laskutakse?

Ideoloogiaid on igasuguseid. Ei loe, kas tegemist on parem- või vasakpoolsetega, liberaalide, sotsialistide või konservatiividega. Minu jaoks on iseenesestmõistetav, et igal juhul tuleb jääda inimlikuks, kuna agressiivse ja provotseeriva lähenemisega õli tulle valamine vaid võimendab konflikte, mitte ei aita kaasa nende lahendamisele. Ühiskonnas kehtivatest elementaarsetest viisakusreeglitest kinnipidamine näitab inimese haritust ning austust kaaskodanike vastu. Kui tugineda pelgalt emotsioonidele ning hinnangutele, jääb argumentatsioon paraku nõrgaks. Minu jaoks on seisukohtade kujundamisel igal juhul määravad teaduspõhised väited.

EKRE NOORPOLIITIK: ÜKSKI RIIK EGA RAHVAS EI JÄÄ PÜSIMA ILMA MORAALSE KOMPASSITA

Igale inimesele on ette nähtud ühiskondlik roll, mida tal tuleb täita, ning selle asemel, et julgustada liberaalide kombel ebaloomulikku ja ebamoraalset isekust, võitleb konservatism elu alusväärtuste püsimise eest.

Hendrika Näägo

Miks ma olen konservatiiv? See on küsimus, millele pean üsna tihti vastama. Aru päritakse üllatunult, nagu liberaal olla oleks norm, aga konservatiivsus mingit sorti kõrvalekalle ning seisukoht, mida peab põhjendama ja kaitsma. Konservatism tähendab minu jaoks fakte, loogikat ja reaalsust. Liberalismi iseloomustavad aga teooria, tunded ja fantaasia. Minu maailmavaade esindab standardeid ja traditsioone. See ei piira, mida ma võin mõelda ja teha, vaid juhindun oma põhimõtetest. Ma kuulan argumente ega keela endal meelt muuta, kuid ma vajan tõestust. Küünilisus, silmakirjalikkus ja kellegi tunded mind ei veena. Ma ei ole rassist, seksist või mis iganes muu *-ist* või *-foob*, mida automaatselt arvatakse, kuuldes ühes lauses sõnu „mina" ja „konservatism" või „rahvuslane". Oleks aeg lõpetada tondi otsimine sealt, kus seda pole.

KARM REAALSUS

Me oleme jõudnud väidetavalt n-ö progressiivsesse, isekasse ajajärku, kus igaüks võib teha, mida heaks arvab, ning olla selline, nagu tahab ja parasjagu mugav on, vaatamata kõige selle juures suuremat pilti ning arvestamata tagajärgedega. Piltlikult öeldes, selmet õpetada jooksuvõistlusel viimasele kohale jäänud lapsele, kuidas kaotada ja sellest õppida ning areneda, saab ta osalemise eest medali. Me arvame, et see on hea, sest ta on hetkeks õnnelik ja keegi ei pea süümepiinu tundma. See laps harjub saama kiitust ja medaleid ilma pingutamata ning ühel hetkel tuleb karm reaalsus – ta ei pääsegi olümpiale. Tema osalusmedalid ei loe midagi. Me oleme jõudnud aega, kus kedagi ei tohi kritiseerida. Ülekaalulisele ei tohi öelda, et ta elab ebatervislikult ning seab ohtu oma elu. Me peame teda kiitma, et ta on julge ja armastab oma keha. Me ei tohi kritiseerida geikogukonda ning mainida fakti, et nad levitavad HI-viirust, olles kõrgeimas riskigrupis. Üksikvanema kasvatatavatel lastel on suurem oht psühholoogiliste probleemide tekkeks nagu samasooliste vanemate lastel. Liberaalide kahjustavat tegevust ei tohi kritiseerida, sest see võrdub kiusamisega. Nende emotsioonidel põhinevaid väiteid ei lükata kunagi ümber ja seetõttu on nad arvamusel, et neil on alati täielik õigus. Nad jäävad ilma võimalusest kasvatada iseloomu ning korrigeerida oma arusaamu. Nemad pääsevad ebamoraalse käitumise tagajärgedest. Samal ajal on parempoolsed pingsa ühiskondliku järelevalve all – liberaalid nimetaks seda vastupidises olukorras kiusamiseks –, mistõttu me ei saa lubada endale amoraalseid ja kahjustavaid tegusid. Kõikide roosade prillide taga on karm reaalsus.

ÜHISKONDLIK ROLL

Silmakirjalik liberalism on see, mis jagab inimesed gruppideks: geid, valged, tumedanahalised, naised, vähemusrahvused jne. Just liberalism on see, mis rõhutab gruppide olemasolu ning nende erinevusi. Samal ajal hindab konservatism igat isikut lähtuvalt temast endast ning sellest, mis roll tal ühiskonnas kanda on. Igal inimesel on potentsiaal olla midagi enamat, kui ta arvab. Kuid kui kõik lihtsalt kätte antakse ning millegi pärast ei pingutata, siis mis selle elu üldse elamisväärriliseks teeb? Elust, mille liberaalsus on eesmärgivabaks muutnud, saadud antidepressandisõltuvus?

Väärtused, mida tänapäeval alavääristatakse, on need, mille nimel elada ning pingutada, näiteks traditsiooniline õnnelik perekond, oma vaba riik, oma kultuur ning keel, oma rahvas, ajalugu. Mis on nendest saanud? Feminism, LGBTQ-epideemia, globalism, massiimmigratsioon. Ükski riik ega rahvas ei jää püsima ilma moraalse kompassita. Pärast meid ei tule veeuputust, seetõttu peame mõtlema tuleviku peale, õppides minevikust. Parem ligidalt samm tagasi astuda, kui kaugelt kahetseda. Ajal, mil liberalism muudab meie elud vähem väärtuslikuks, võitleb konservatism elu alusväärtuste püsimise eest. Liberalism tahab tuua meid võrdselt moraalselt madalale. Igasuguse tegevuse või tegevusetuse põhjused on isekad.

Soorollid on alati eksisteerinud ja need ei ole välja mõeldud või disainitud, vaid need on kujunenud põhjusega.

Läänest tugevalt pealetungiv marksistlik feminism ütleb, et naistel ja meestel ei ole vahet, et karjäär on kõige olulisem ning et lõdvad elukombed on normaalsus ja see kõik teeb õnnelikuks. Mehi ja mehisust alavääristatakse. Pere loomine jäetakse mainitud isekatel põhjustel ära. See kõik on aga vale. Aegade algusest peale on olnud emad ja sõdalased – see on kindlustanud meie eksistentsi. Soorollid on alati eksisteerinud ja need ei ole välja mõeldud või disainitud, vaid need on kujunenud põhjusega. Naisi tahetakse panna unustama, et neile kuulub maailma suurim ning olulisim privileeg – tuua ilmale ja kasvatada lapsi. Kuid kui liberaalid väidavad, et selle lähenemise kohaselt on naised „uue tööjõu inkubaatorid", siis kuhu me omadega üldse jõudnud oleme. Laste saamine on oluline soo ja liigi jätkamiseks ja see on looduses elusorganismide üks põhilisi eesmärke. Tõsi on, et ka riigi kestmiseks on kodanikke vaja. See ei ole eksklusiivselt ühegi erakonna seisukoht, vaid terve ühiskonna oma – lapsed on meie tulevik. Väike külaskäik geograafiatundi ning õpetaja võib rääkida lähemalt rahvastiku vananemisest ning selle mõjust riigile ja majandusele. Ma ei väida, et kodu peaks olema naise maailma piir, vaid see peab olema keskus.

EBALOOMULIKU NORMALISEERIMINE

Halamis- ja solvumiskultuuris on jäänud teisejärguliseks probleemidega tegelemine. Selle asemel normaliseeritakse ebaloomulikku. Tundub uskumatu, et peab kordama üle reaalseid fakte, nagu see, et sugu on bioloogiline – inimese puhul kehtib kas kromosoomikombinatsioon XX või XY ning see määrab soo, see on fakt ja seda ei muuda miski. See, kas keegi identifitseerib end mehe või naisena või millegi kolmandana, on sotsioloogiline ja psühholoogiline konstruktsioon, millel ei ole bioloogilise objektiivsusega mingit seost. Sellist käitumist, kus lastele ja noortele õpetatakse ja sisendatakse, et keemiline ja ka kirurgiline sekkumine bioloogiliste sootunnuste muutmiseks on normaalne, võib pidada väärkohtlemiseks. See tekitab nendes rohkem segadust ja arusaamatust, rääkimata suurtest terviseriskidest. Sama kehtib geipropaganda kohta. Selle asemel võiks keskenduda vaimselt ja füüsiliselt tervete laste kasvatamisele, kellest omakorda saavad terved vanemad järgmistele tervetele lastele. See on ühiskonna tugevus.

Wesse Alliku ja Hendrika Näägo 2017. aasta KOV valimiste reklaam. Foto: Delfi/Scanpix

Hendrika Näägo (snd 1995) on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna noorpoliitik, portaali Uued Uudised toimetaja ja videoreporter ning vabatahtlik Kaitseliidus ja abipolitseinikuna. Kui kooli, töö ja vabatahtliku tegevuse kõrvalt veel aega üle jääb, veedab ta seda maal, tehes laudas füüsilist tööd, lugedes ning nautides metsas vaikust ja loodust.

Traditsioonide ja rahvusluse austajana mõtlen loomulikult ka sellele, kus ja mis tingimustes need lapsed üldse kasvama peaksid. Kas globalismi ja massiimmigratsiooni tulemusel üldse jääb neile kodumaa? Siinkohal ei ole asi minu jaoks kunagi kellegi vihkamises. Me ei lukusta oma kodu ust mitte seepärast, et vihkame väljaspool olijaid, vaid põhjusel, et armastame neid, kes on sees. Me ei lähe jalgpalli vaatama, sest vihkame üht meeskonda, vaid seetõttu, et elame ühele kaasa. Oma keel ja kultuur? Mis sellest kõigest alles jääb, kui eelisjärjekorras on olulised kõik teised enne omasid? Mis saab meie loodusest ja meid aegade algusest iseloomustanud metsadest? Mina neile küsimustele vastaja nahas olla ei tahaks. Saan vaid teha kõik endast oleneva meile meie riigi ja vabaduse toonud esivanemate austamiseks, et me oma identiteeti ka nüüd ei kaotaks. See on väärt võitlemist.

Kõik propagandaoksad marksismipuult on muutnud maailma ebakindlaks. Kindluse, selguse ja vabaduse annab mulle konservatism. Tormid sunnivad puid sügavamalt juurduma.

KUIDAS ANDA ESMAABI… KÜBERKIUSATULE

Nutiajastul on kiusamine kolinud osalt võrku, kuid põhjused, toimepanijad ja sekkumisviisid on jäänud samaks. Seejuures ei küsi küberkiusamine sugu ega vanust.

Kirjutas **Triin Toomesaar**, illustreeris **Lilian Hiob**

Küberkeskkond mõjutab lausa sekund-sekundilt aina suuremat hulka inimesi ning ulatub oma ühtede ja nullidega üha sügavamale meie argireaalsusesse. E-maailma reeglite ning sagedaste muutustega on kohanema pidanud meist kõik – nii ajakirjandus kui ka meediatarbija, nii filmitööstus kui ka vaatajaskond, kauplejad ja poodlejad, õpetajad, lapse- ja vanavanemad ning mõistagi noored.

Küberkiusamine on reaalses maailmas toimuva kiusu jätk, mida on täiskasvanute eest lihtsalt kergem varjata.

Kui valdavalt mõeldakse e-riiklusest ja digivõimalustest positiivses võtmes – tehnoloogia ja hea digiligipääs teevad meie elu kergemaks, paremaks, mõnusamaks –, siis 2018. aastal ei pea enam kedagi väga pikalt veenma, et küberrõõmudega kaasneb ka rikkalikult ohte ja muresid, näiteks – *drum roll, please*! – küberkiusamist.

„Kas mulle tundub või ongi kiusamisest järsku nii palju rääkima hakatud?" on kokkuvõtlikult küsimus, mida mulle viimasel ajal sageli esitatakse. „Kas kiusamist on tänapäeval tõesti nii palju? Rohkem kui varem?" on selle jätk.

Lisada võib korduma kippuvaid mõtteid, nagu „Kiusamist oli ka siis, kui mina koolis käisin – ja saime kõik lõpuks hakkama!" või „Noh, muidu vist midagi hullu polegi, lihtsalt see küberkius on täiesti käest läinud!".

KÕIK EI OLE KIUSAMINE

Jah, kiusamist on tõesti alati olnud. Nii võime kiusulugusid leida koolinoorte tüvitekstidest **Lutsu** „Kevade", **Rannamaa** „Kadri" ning **Karu** „Nullpunkti" kaudu. Kiusamist põhjalikumalt uurima, selle ulatust ja mõju mõõtma, selgitusi ja lahendusi otsima on hakatud aga viimasel poolsajandil, Eestis alles viimasel paaril kümnendil. Endiselt kipume aga olema nõutud, kui üks laps või noor leiab end ohvri, kiusaja või hoopis kiusamise pealtnägija rollist. Eriti ehmatav tundub see neetud küberkiusamine.

Oluline on mõista, et kiusamine ei ole ühekordne tüli või arusaamatus. Samas ei pruugi isegi verine kaklus või šokivideo netiavarustes olla kiusamine. Kiusamine on korduv ja tahtlik tegevus, ohver saab haiget ning on mingil moel kiusaja(te)st ebavõrdsemal positsioonil, suutmata end kaitsta. Kiusajal on kas rohkem sõpru, ta on vanem, tugevam, sõnaosavam, grupi liider või muul moel võimuhierarhias kõrgemal jne.

Ja see kehtib ühtmoodi nii reaal- kui ka virtuaalelus. Oluline on aga teada, et enamasti – 95% juhtudest – tunneb ohver oma küberkiusajaid ka reaalses maailmas, st see on kaaslaste kiusukäitumise jätk, mida on täiskasvanute eest lihtsalt kergem varjata.

Kui sõbrad postitavad sünnipäevalapse kontole temast kentsakaid, isegi nöökivaid pilte ja õnnitlusi, ei ole tegemist kiusamisega, vaid ühiselt aktsepteeritud õrritamisviisiga. Kui kaaslased on aga ohvrit salaja pildistanud, tema üle juba korra naerda jõudnud, pilte ehk ka alandavamaks tuuninud, ning postitavad neid kas ohvri libakontole või saadavad omavahel privaatselt edasi, on tegu (küber)kiusamisega.

KIUSAJAID KANNUSTAB TÄHELEPANU

Arusaam, mis on ja mis ei ole kiusamine, pole oluline ainult teadlastele, vaid aitab kõigil paremini mõista, miks kiusatakse, kuidas see areneb, kuidas seda peatada ning milline on kiusamise mõju ohvrile.

Võrreldes ühekordsete arusaamatuste või kolejuhtumitega on kiusamise negatiivne mõju ohvrile märksa suurem ja mitmetahulisem, jättes jälje nii vaimsele kui ka füüsilisele tervisele, akadeemilisele edule ja sotsiaalsetele oskustele, mõjutades väga olulisi valikuid ja võimalusi elus.

Kiusata on aga võimalik – ja šokivideoid filmida ning teistega jagada – seepärast, et kaaslased aktsepteerivad seda või lepivad sellega, mistõttu jäetakse sekkumata. Kiusajaid kannustab omakorda soov saada tähelepanu, kaaslaste reaktsioone (e-ühiskonna valuutad on *like*, *share*, *view*, *comment* jms) – see on omamoodi võimujanu. Ühel hetkel võib noor tunda lihtsalt kohustust oma rolli kiusajana jätkuvalt täita ning tal on hirm oma positsiooni kaotamise ees.

Me võime veel arutleda, et interneti anonüümsus ja virtuaalsus mõjuvad kalestavalt ning e-kiusav noor võib olla agressiivsem ja rohkem piire kompav, ning tõepoolest on meil kohati raskusi mõistmisega, et mängult on päriselt, aga enamasti oleme küberkeskkonnas vägagi kursis, kellele ja miks me haiget teeme.

GENERATSIOONIDEÜLENE PROBLEEM

Enamik lapsi, noori, ka täiskasvanuid peab kiusamist siiski lubamatuks või vähemalt valeks, kuigi alati ei sekkuta või ei teadvustata, et mingid teod ja tegemised kiusamiseks kvalifitseeruvad. Täiskasvanutel on kuidagi eriti keeruline mõista, et ka tagarääkimine, kuulujuttude levitamine, ohvri seljataga mingite olukordade „suuremaks ja koledamaks" maalimine või kellegi oma seltskonnast tõrjumine on samuti kiusamine, mis mõjub ohvrile kurnavalt, tekitab ärevust ja lõhub tema enesekindlust.

Ja küberkiusamine pole ainult Z-generatsiooni probleem. Küberkiusata saavad ja oskavad mis tahes eagruppi kuulujad, kellel on olemas e-posti aadress,

Triin Toomesaar (snd 1987) on politoloog, kiusuennetaja ja haridusaktivist.

sotsiaalmeedia konto või isegi ligipääs internetipangale. Või kuidas nimetada olukorda, kus kollektiivis kogutakse sünnipäevaraha, aga vanemas keskeas grupijuht, kes jätab muu hulgas vajalikke e-kirju valikuliselt saatmata ja postitab salapäraseid halvustavaid vihjeid ka oma Facebooki kontole, kannab ebasoosingusse sattunud grupiliikmele tema ühiskassasse panustatud raha tagasi viitega, et ohver võiks raha ise otse sünnipäevalastele kanda.

Kõige levinum küberkiusamise viis ongi „lihtne" tagarääkimine ja tõrjumine.

Kõige levinum küberkiusamise viis ongi „lihtne" tagarääkimine ja tõrjumine. „Kas nägite, mida XYZ täna tegi? Totaalne lammas!" või „Eriti öök pusa oli tal seljas! Mida klouni?!" on kiusuvestlused, mida võib pidada nii reaalses kui ka virtuaalses maailmas, ent mis šokeerivad meid kõiki palju vähem kui kaamera ees lahti riietuma sunnitud või rusikalöökide rahe alla langenud kaaslane. Ometi on ka kaudse kiusamise mõju ohvrile negatiivne ja potentsiaalselt elu muutva ulatusega.

ESMAABI ALGAB MÄRKAMISEST

Parim esmaabikursus, mille viis aastat tagasi läbisin, rõhutas läbi kiirabitöötaja ja koolitaja **Andrus Lehtmetsa** suu, et esmaabi algab märkamisest. Me ei saa esmaabi pakkuda, kui me isegi tähele ei pane, et keegi abi vajab.

See tähendab, et tuleb käia ringi, silmad lahti ning meel avatud iseendaga arutlema, kas talveõhtul pargipingil tukkuv poolpidune noormees ärkaks siit üles ka hommikul või tuleks ta ikkagi taksole aidata; kas end mööda kõnniteed edasi lohistav neiu teeb seda lusti pärast või on midagi tõsist juhtunud; kas trepikojas rebadel pükstega ja pissiloigus magav mees on suvaline kalkar, kellest piisavalt kiirelt mööda lipsata püüda, või tuleks ta siiski üles äratada ja uurida, mis mureks.

Ka kiusamise – nii reaalse kui ka virtuaalse – peatamine algab märkamisest ja arutlemisest. Mis see on, mida me üldse praegu näeme? On see sõbralik õrritamine või pahatahtlik mõnitamine? Kas laps on muutunud järsku hooletuks, hakanud asju kaotama või on hakatud tema asju meelega peitma? Kas meie kolleegist on saanud üleöö introvert või on selle käitumismuutuse taga midagi muud?

Sekkumine võiks olla sama loomulik kui köha ajal suu katmine käega. Kui näed, siis sekku!

Mida tunneksime ise selles olukorras, mida praegu pealt näeme? Mida vajaksime, et keegi selles olukorras teeks? Mis on meie võimuses nüüd ja kohe, et see olukord saaks lõpu või vähemalt leeveneks?

Ja siis tuleb vajadusel sekkuda…

Pakun selleks välja variante, mille vahel valida, aga soovitan leida enda jaoks kõige sobivama viisi – peaasi, et see saaks päriselt rakendust.

1. Ütle kiusajale, et see, mida kuuled või näed, tundub väga kiusamise moodi ning selle peaks ära lõpetama!
2. Ütle ohvrile, et see, mida temaga tehakse, ei ole õige, ning ole kas või hea sõnaga toeks.
3. Kui sa pole päris kindel, kas toimuv on kiusamine, küsi ohvrilt, kas temaga on kõik hästi, ja anna märku, et tahad aidata.
4. Kui ise ei julge sekkuda, siis teata kellelegi – vajuta postituse nurgas teatamisnuppu või teata veebikonstaablile, õpetajale, politseinikule, ülemusele, lapsevanemale vm usaldusväärsele inimesele.
5. Paku välja oma versioon, jaga seda artiklit lugemiseks ka teistega ning lisa juurde #kiusamisvaba. Nii on võimalik häid mõtteid ja suuniseid üle interneti üles leida!

Sekkumine võiks olla sama loomulik kui köha ajal suu katmine käega. Kui näed, siis sekku! Kui kuuled, siis sekku! Kui kahtled, uuri igaks juhuks natuke lähemalt! Pole vahet, millisest generatsioonist keegi on, kui näeme (küber)kiusamist, *tuleb* sekkuda. Pealtvaatajaks jäädes jõustame kiusamise jätkumist!

SOTSIAALMEEDIAS OLEN ÕNNETU MA, ÕNNETUM ILMA SELLETA!

Facebook ja Instagram on Z-põlvkonna jaoks kodused keskkonnad, kus suheldes ja sisu jagades läheb mõnikord kaduma ka teismeliste pärismina. Tagajärjeks on depressioon, meeleoluhäired ja katkine minapilt.

Kirjutas **Kristiina Ojamets**, illustreeris **Laura Raud**

Päeva esimene valgus, mis palgele paistab, pole päike. Pole lamp öökapil ega vannitoas peegli kohal. Päeva esimene infokild, mis teadvusesse jõuab, ei pärine raadiouudisest ega vestlusest korterikaaslasega. Esimene mõte, millega end algavaks päevaks häälestada, ei keskendu iseendale ega eesseisvatele tegemistele, vaid kellelegi kuskil ekraani taga, kus on eeldatavasti lahedam, külluslikum, parem, soojem. Päeva esimene valgus kiirgab näkku telefoni ekraanilt, kerides nutipöidlaga nii võhivõõraste kui ka heade tuttavate fotosid. Enesele tunnistamata pimedas toas justkui salamisi õhates, et küll on ilus ja kuis tahaks ka. Kui paljud meist seda teevad – teistele ja teiste elu elavad? Ja, veelgi olulisem, miks? Milliste tagajärgedeni see viib?

Digitaalsuse poolest eesrindlikus Eestis on erinevate andmete järgi 1,2 miljonit internetikasutajat, kellest üle 600 000 omab vähemalt üht sotsiaalmeedia kontot. Kui kogu rahvastiku arvestuses on internetis veedetud aeg ja tegevused seotud endiselt tugevalt internetipanga ja *online*-meediaga[1], siis meediatehnoloogiliste arengute ning infokülluse keskel üles kasvanud põlvkonna puhul on internetikasutus koondunud ühte kanalisse, mõistagi sotsiaalmeediasse.

Arvudesse ülemäära langemata saab öelda, et taasiseseisvunud Eestis sündinud noorte jaoks on sagedasim tegevus internetis sotsiaalvõrgustikus osalemine[2] – pea 100% 18–25-aastastest eesti noortest kasutab igapäevaselt Facebooki ning 42% neist Instagrami. Tähistagem neid antud kirjutises terminit „digitaalne põlvkond" kasutades. Rühma vanuseliselt vanimad esindajad on värsked tööealised või kohe selleks saamas ning noorimate päralt on tulevik.

Nende jaoks pole meediatarbimine pelgalt pragmaatiline toiming info hankimiseks või võimalus vaba aja sisustamiseks – meediatarbimine, sh sotsiaalmeedia kasutamine, on digitaalsele generatsioonile ühes põlvkondliku elustiili ja *habitus*'ega tugevaim kollektiivse identiteedi mõjutaja.[3] Sotsiaalvõrgustike ulatuslik ja aktiivne kasutamine suhtlemiseks ning eneseväljenduseks ühendab ning määratleb noori. Seega ei saa kuidagi alahinnata sotsiaalmeedias kogetu, nähtu ning kuuldu mõju noorte sotsiaalsusele ja psühholoogiale, eriti kui internetis veedetud aja rohkuse tõttu on hägustunud piirid päris- ja virtuaalmaailma vahel. Subjektiivsest kogemusest kantuna, olles ka ise kirjeldatud põlvkonna esindaja, saan öelda, et harvad pole korrad, mil mõistan, et ajanappuse, füüsilise vahemaa jpt põhjuste tõttu elan ma justkui topeltelu, mille sotsiaalsem osa realiseerub igapäevaselt lähedastega võrgus suheldes. Füüsiliselt olen küll töökoha poole loksuvas bussis, kuid seltskondlikult ja vaimselt ühes mitmest vestlusaknast.

KUREERITUD *PERSONA*'D

Sotsiaalvõrgustikuga on üks häda. Kuna tegu on äärmiselt avaliku, kuid sealjuures tegelikkuse hoomatavust pärssiva meediumiga, kipub seal nõrgenema või sootuks kaduma reaalsustaju. Teistega jagatakse vaid valitud palasid ning sedagi eeskujuliku välisviimistlusega filtriga. Soov näidata end parimast võimalikust küljest ja olla aktsepteeritud on muidugi inimlik, kuid võimalus, et püünele ronides end sootuks ära kaotame või murdume sotsiaalse surve all olla pidevalt ilus, terve, sale, edukas ja õnnelik, on mõistetavatel põhjustel tõenäoline. 24/7 äsja loetletud tunnustele vastav *persona* on kunstlik. **Helen Nissenbaum** kirjutab, et me vajame privaatsust, et kujundada oma pärismina[4], aga sotsiaalmeedias, kus privaatne ja avalik eksisteerivad üheskoos ilmatul hallil alal, on see võimatu, sest loome endast kuvandi, mille puhul tahame, et teised näeksid ja me ise usuksime seda.

See on märk ühest muret tekitavast probleemist – paljudel inimestel on keeruline leppida endaga sellisena, nagu nad on. Oma päriselu parandamise ja pärismina arendamise asemel näib lihtsam tõmmata mõlemale sotsiaalmeedias filter peale. Postitagem kuu aega Instagrami vaid lavastamata, ausaid ja loomulikke fotosid, igasuguste töötluste ja filtriteta – kas oleme rahul sellega, mida näeme, ja kui mitte, siis küsigem endalt põhjust. Teoorias (üsna idealistlikus küll) võiks see viia teatud hetkel tundmuseni, et me ei soovigi sel moel oma elu sotsiaalmeedias jagada, ja tegevus kui selline kaotaks ka ise inimeste silmis väärtuse – oma ajaga on teha parematki, näiteks investeerida see päriselt asjade tegemisse. Meenutaksin siinkohal **Jarek Kasari** luuleridu: „On parim kaamera oma silm, millega võiks palju näha, enne kui need paljud saavad nägema sind."

Ka mitmed laste heaolu ja internetikasutuse korrelatsioone vaatlevad uurimused on aja ümberpaigutuse hüpoteesi kinnituseks leidnud, et eeskätt nn digitaalse põlvkonna puhul on internetis (liigselt) veedetud aeg ohverdatud teiste, nii psühholoogilist kui ka füüsilist heaolu kasvatavate tegevuste ja rutiinide arvelt (nagu regulaarsetest toidukordadest kinnipidamine, puhkamine, aeg perega, liikumine jne).[5] Aga kuniks selle tundmuse ja tõdemuseni pole jõutud, liigume hoopis pettumuse ja ängi kursil, mis tekitab tunde, et me ei suuda sotsiaalmeedias kujunenud norme täita.

RISKIGRUPP: TEISMELISED TÜDRUKUD

Pittsburghi ülikooli meedia, tehnoloogia ja terviseuuringute keskuses tehtud uuring kinnitas, et mida sagedamini sotsiaalmeediat külastada ja mida rohkem aega seal veeta, seda suurem depressioonioht inimest ähvardab.[6] Sotsiaalmeedia negatiivsel mõjul tekkinud depressiooni erinevad vormid moodustavad omakorda surnud ringi: osalt avaldub stress tollesama tunnetusliku ebakõla pärast, et teiste elu on säravam ja õnnelikum kui minu oma, samas võib sotsiaalmeediast eemale hoides tekkida jällegi *fomo* (*fear of missing out*) ning ärevus. Nii leiabki keskmine sotsiaalmeedia kasutaja ikka tee tagasi Instagrami või Facebooki juba tuttavasse rusutundesse. Mõlemal juhul on olemine nadi, kuid omamoodi sõltuvussuhtes ollakse selle vastu ise võimetud midagi ette võtma. Arusaadavatel põhjustel on seis kõige kriitilisem nutiajastu noorte puhul, kes veedavad sotsiaalmeedias enim aega ja seda eriti keskkondades, mis on hinnangu kohaselt vaimsele tervisele ja heaolule kõige kahjulikumad (s.o Instagram ja Snapchat).[7]

Füüsiliselt olen küll töökoha poole loksuvas bussis, kuid seltskondlikult ja vaimselt ühes mitmest vestlusaknast.

Kuigi sotsiaalmeedia kasutamise ja depressiivsete kalduvuste esinemise omavahelist seost see ei kinnita, on Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) egiidi all korraldatava kooliõpilaste uuringu tulemuselgi Eesti laste vaimse tervise probleemid ajavahemikus 2010–2014 tõusutrendi näidanud. Üle ühe korra nädalas kurvameelsust tundnud 13–15-aastaste puhul torkab aga silma oluline tõik, nimelt on tüdrukud samaealistest poistest lausa kolm korda depressiivsemate kalduvustega.[8] Eestist halvemas olukorras on Suurbritannia, kus Manchesteri ülikooli uurimuse kohaselt on end vigastavate 10–19-aastaste tüdrukute hulk kasvanud kolme aastaga 68 protsenti.

Ühene põhjus puudub, kuid negatiivset mõju nähakse sotsiaalmeedial just selle pildilise sisu tõttu.[9] Kui kõrvutame Instagrami, mis on laias laastus läbinisti visuaalne keskkond, ning seni meedias ja ühiskonnas levinud naiste representatsiooni visuaalselt silmailu pakkuvate objektide-subjektidena, on loogiline, et ka sotsiaalmeedias tunnetavad naised, eriti teismeeas, ootust olla „täiuslikud", sest iseloom võib olla, aga välimus peab olema. Vaadeldes põgusalt Instagrami Eesti kasutajaskonna jagatud sisu, julgen kurvastusega väita, et neiud toidavad ka ise neile pandud ootusi – hetkega meenub kümneid Instagrami kontosid, kus viimseni viimistletud preilid pehmelt öeldes kõik letti löövad. Võrdluses neidudega teeb sama ainult mõni üksik noormees.

AJUHÜGIEEN KOOLIDESSE

Tüdrukud või poisid, Instagram või Facebook, digitaalsed teismelised või tele- ja internetiajastu vahepealsel perioodil kasvanud puhverpõlvkond – depressioon jääb depressiooniks ning võimatu on ignoreerida selle mõju ühiskondlikule elukorraldusele tulevikus. Kui veel 2004. aastal olid unipolaarsed meeleoluhäired, sh depressioon, kolmandaks enim levinud töövõimetuse põhjustajaks, siis 2030. aastaks saab Maailma Tervishoiuorganisatsiooni prognoosi kohaselt[10] depressioo-

Kristiina Ojamets (snd 1994) õpib Tartu Ülikoolis kommunikatsioonijuhtimise magistriastmes. Igapäevaselt toimetab haridusvaldkonnas, tehes kommunikatsiooni- ja teavitustööd seoses laste ning noorte karjääri- ja õppenõustamisega.

Laura Raud (snd 1994) on kunstnik ja stsenarist. Kõrghariduse omandas ta BFMis filmikunsti erialal stsenaristikatudengina ning kunstiga on ta tegelenud kõige muu kõrvalt terve elu. Lisaks sellele armastab ta raamatuid ja videomänge ega ütle ära klaasist heast veinist. Nii filmis kui ka kunstis on tema fookuses olnud alati inimene.

nist peamine üleilmne töölt eemalejäämise põhjus. Ja nagu kirjutise alguses mõnevõrra rutakalt vihjasin, kujuneb just digitaalsest põlvkonnast (lähi)tulevikus keskne tööturu ja ühiskonna vajaduste täitja. Kuigi avalikkuses räägitakse vaimsest tervisest ja seda kahjustavatest teguritest aina enam ja avameelsemalt, on diskussioon pigem episoodiline ja vallandub üldjuhul mõne traumeeriva sündmuse tagajärjel või sotsiaalse kampaania tulemusel. Teemat tuleks aga käsitleda kõigi ühiskonnas oluliste sidusrühmade ja otsustajate tasemel regulaarselt ja ennetavalt, mitte oodata, kuni probleemi tagajärjed arutelu järele kisendama hakkavad. Seejuures on sotsiaalmeedia kõigi selle võlude-valudega olnud hiljaaegu elavnenud arutelu vähe teadvustatud/puudutatud tahk.

Ajuteadlane **Jaan Aru** ütles hariduskonverentsil kooliõpilaste keskendumisraskustest ja ärevushäiretest kõneledes, et kuna nutiseadmete kasutamisest rääkimine stiilis „ära tee" ja „pane ära" avaldab väga vähe mõju, kui üldse, peaksime tegelema rohkem selgitustööga. „Me teeme teavitustööd selle kohta, miks nad peavad kasutama kondoomi ja miks suitsetamine on halb. Samamoodi peame rääkima ka nutiseadmetest ja neis peituva maailma probleemidest," ütles Aru ja rõhutas, et noored peavad teadma, kuidas oma aju ise hoida. Nagu pole suitsetajal pärast tõrvaga kaetud kopsude nägemist jäänud suits tõmbamata, ei ole ka koolitunnis võimalik anda ammendavalt edasi eluterve(ma)id käitumismustreid sotsiaalmeedias. Olen Aruga täiesti nõus ning leian, et koolide õppekavasse peaks kuuluma harivad tunnid nn netiketi, nutisõltuvuse jms teemadel, kuid lõppude lõpuks on hoovad oma mõttelaadi ja väärtushinnangute kujundamisel siiski iga indiviidi enese kätes.

NOORED PAKUVAD ISE LAHENDUSI

Teema käsitlemise teeb keerukamaks ka sotsiaalmeedia muutumine paljude inimeste leivateenimise vahendiks. Seal, kus on mängus kellegi kasum, on ka vastasseis ja huvide konflikt märksa tugevam. Noorte endi suurimateks eeskujudeks ja/või huviobjektideks olevad blogijad, mikrokuulsused, avaliku elu tegelased ja mõjutajad (ingl *social influencer*) teenivad elatist, jagades oma muretu elustiili katkeid. Sõlmides partnerluslepinguid erinevate kaubamärkide ja ettevõtetega, nõustuvad nad edastama oma jälgijatele nii kvantiteedilt kui ka kvaliteedilt ohtralt positiivse alatooniga sisu (ise sealjuures mõistagi kadestusväärselt head välja nähes), sest positiivne müüb.[11] Uues spordiklubis treenimine on *#goodvibes*, just see päikesepuuder annab õige *#glow*, supertoidusegu on *#healthy*, elu on *#amazing* ja enesetunne konstantselt *#blessed*. Toimiva ärimudeli murraks kaader täiesti tavalise äsja ärganud noore naise täiesti tavalisest pudrukausist täiesti keskpärases köögis. Samas saadaks just selline visuaalne sisu noortele signaali, et päriselu erineb avalikkuses eksponeeritavast ning see ongi okei.

Kindlasti ei saa kirjeldatud hädades süüdistada üheselt naiivseid ja väheteadlikke noori või teisalt jällegi sotsiaalvõrgustikke kui üdini saatanlikke keskkondi (autor avaldab kahetsust, kui kellelgi on selleks lõiguks juba kibe maik suus). Masinavärgi toimimiseks on vaja nii masinat ennast kui ka selle töös hoidjaid – kasutajaid. Viimased ei ela aga, kott peas, vaid tunnistavad probleemi ka ise. Noortelt sotsiaalmeedia kasutajatelt tuli RSPH ja YHMi[12] korraldatud uuringu „#StatusOfMind" tulemusel ridamisi soovitusi ning tagasisidet selle kohta, mida võiks sotsiaalmeedia võimaliku negatiivse mõju vähendamiseks võrgustikes muuta. Näiteks pooldati üksmeelselt hüpikhoiatuse käivitamist, kui kasutaja on veetnud sotsiaalmeedias soovituslikust enam aega, ning leiti, et platvormid peaksid kasutama eraldi märgistust inimestest üles võetud fotode puhul, mida on töödeldud. Kõik raporti käigus kogutud ettepanekud edastati ka sotsiaalmeedia ettevõtetele endile, kuid nende realiseerumine näib mulle vähemasti lähiaastatel ülimalt ebatõenäoline, sest kaalukausil on kasum ja sotsiaalne vastutus. Viimase poole kaldumine tähendaks põhimõttelist visiooni muutmist.

Tulles tagasi tollesse varahommikusse, mis algas pimedas toas poolhäbis Instagrami fotoseina läbi kerides, saan tagantjärele targana tõdeda, et sotsiaalmeediaga näibki olevat nagu **Juhan Liivil** isamaaga – sinuga olen õnnetu ma, õnnetum sinuta. Tunnistame ja tunnetame sotsiaalmeedia (liigse) kasutamisega kaasnevat meelehärmi, ärevust ja norutunnet, kuid laseme justkui automatiseeritult masohhistidena edasi – meie *online*- ja *offline*-elu on lihtsalt sedavõrd põimunud, et oma internetikasutuse muutmine ja/või ohjamine on katsumus, mille ületamine sõltub paljuski enesedistsipliinist.

Toimiva ärimudeli murraks kaader täiesti tavalise äsja ärganud noore naise täiesti tavalisest pudrukausist täiesti keskpärases köögis.

Lõppude lõpuks ei saa keegi teine meie eest enesega rahu teha ja saame vaid ise oma pärismina aktsepteerida. Lähitulevikus on muidugi huvitav näha, kui palju panustavad tavakasutaja vaimse heaolu hüvanguks institutsioonid, kelle võimuses on reaalselt midagi sotsiaalmeedias kui keskkonnas muuta. Laike, feimi ja *cash*'i tahavad ju kõik endistviisi.

[1] *Mesipuu, B. 2017. 130 kasulikku fakti sotsiaalmeedia kohta. – Best Marketing, 24.01.*
[2] *Ait, J. 2017. Noored IT-seadmete ja interneti maailmas. – Statistikablogi, 26.10.*
[3] *Kalmus, V.; Masso, A.; Lauristin, M. 2017. Põlvkondade eristumine muutuvas ühiskonnas. – Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Uuringu „Mina. Maailm. Meedia" 2002–2014 tulemused, lk 620–664.*
[4] *Nissenbaum, H. 2004. Privacy as contextual integrity. – Washington Law Review, nr 79 (30), lk 101–139.*
[5] *Siibak, A.; Kalmus, V.; Blinka, L. 2014. Internet and Child Well-Being. – Handbook of Child Well-Being, lk 2102–2105.*
[6] *Social Media Use Associated with Depression Among U.S. Young Adults. – University of Pittsburgh Schools of the Health Sciences, 22.03.2016.*
[7] *Instagram ranked worst for young people's mental health. – Royal Society for Public Health, 19.05.2017.*
[8] *Aasvee, K.; Liiv, K.* et al. *2016. Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine. 2013/2014. õppeaasta raport.*
[9] *Morgan, C.; Carr, M. J.* et al. *2017. Incidence, clinical management, and mortality risk following self harm among children and adolescents: cohort study in primary care. – The British Medical Journal, 18.10.*
[10] *The global burden of disease: 2004 update. – World Health Organization, 2008.*
[11] *Siibak, A. 2016. Igaühest meist võib saada mikrokuulsus. – Postimees, 25.04.*
[12] *Suurbritannias tegutsevad organisatsioonid RSPH (Royal Society of Public Health) ja YHM (Young Health Movement).*

NOORED, KES USUVAD RAHUMEELSESSE REVOLUTSIOONI

Tartu ülikoolides võrsuvad tudengid on otsustanud keskkonna kaitseks välja astuda, aga mitte eriti häälekalt, vaid usaldades riiki ja valides selleks erialased vahendid.

Kirjutas **Piret Karro**, pildistas **Gabriela Liivamägi**

Selle asemel et tehaseomanikel autorehve tühjaks lasta või näiteks USA noorte kombel valitsus keskkonna suhtes hoolimatuse süüdistusega kohtusse kaevata[1], on need Z-põlvkonda kuuluvad noored otsustanud ühineda üsna rahumeelsete organisatsioonidega. Kuid Eesti loodust kaitsvad ühendused ongi pigem rahumeelsed, on tähele pannud Eesti Maaülikooli Keskkonnakaitse Üliõpilaste Seltsi liige **Carmen Kilvits**, ning end remmelga külge aheldajaid kuigi tõsiselt ei võeta. Eestimaa Looduse Fondi kommunikatsioonispetsialist **Laura Oro** ütleb samuti, et eelistab jääda professionaalseks, ning usub, et parim relv on õige suhtlusviis. EMÜ seltsi juhataja **Jürgen Hendrik Voitka** võrdleb selles küsimuses Eestit Ameerika Ühendriikidega, kus makstakse suuri summasid, et vaigistada teadlasi ja aktiviste – näiteks on seal keelatud tapamajade tegevuse seestpoolt filmimine, mis muudab uurijad kriminaalideks. USAs kehtib Jürgeni sõnul **John F. Kennedy** tsitaat: „Need, kes teevad rahumeelse revolutsiooni võimatuks, teevad vägivaldse revolutsiooni vältimatuks." Ent Eestis on võimalik viia revolutsioone ellu rahumeelselt, näiteks noori harides, teab Jürgen rääkida omast kogemusest, olles andnud loenguid keskkooliõpilastele.

Eesti loodust kaitsvad ühendused on pigem rahumeelsed ning end remmelga külge aheldajaid kuigi tõsiselt ei võeta.

PÕLEVKIVI ON KURJA JUUR

Jürgenit, kelle emapoolsed juured on Mustvee kandis, painab keskkonnaprobleemidest enim põlevkivitööstusest tingitud õhu- ja veereostus. Eesti soojuselektrijaamad eritavad kasvuhoonegaase ning põlevkivituhk tekitab veekokku sattumisel leelistumist, selgitab ta. Kolm noort toovad välja ka üleilmsed kliimamuutused, millele põlevkivi põletamine samuti kaasa aitab. Tõepoolest, ELF on pühendanud kliimamuutustele eraldi veebilehe[2], kus öeldakse välja kuiv tõde, et kasvuhoonegaaside CO_2, CH_4 ja N_2O kontsentratsioonid on viimase 800 000 aastaga võrreldes enneolematult kõrged ning selle üks põhjus on inimtegevus[3], täpsemalt fossiilkütuste põletamine, metsade hävitamine ja intensiivne loomakasvatus. Kliimamuutustele lisaks nimetab Carmen probleemideks veel ökosüsteemide killustamist, võõrliikide sissetoomist ja elupaikade kahjustamist. „Ohjata tuleks ka salaküttimist ja ülepüüki," lisab ta.

Noored keskkonnaaktivistid (vasakult) Laura Oro, Jürgen Hendrik Voitka ja Carmen Kilvits.

Probleemide lahendamiseks pöörab Laura pilgu riigi poole. „Just hiljuti avaldati uuringu[4] tulemused, kust tuli selgelt välja, et kui Eesti elanik peaks valima majanduse ja keskkonna vahel, siis ollakse ikkagi viimase poolt. See võiks olla ju selge vihje riigijuhtidele, kuidas asju ajada," ütleb ta. Praegu on näiteks võetud vastu põlevkivi arengukava, mis toetab sektori jätkusuutlikku arengut[5], kuid ei arvesta terviseprobleeme[6], mida kaevanduste lähistel elamine idavirumaalastele tekitanud on, sh astma igal viiendal lapsel. Suured ettevõtted võiksid muuta oma tööprotsesse jätkusuutlikumaks ning riik võiks toetada majandusliku kasu asemärkide eest ning üritab enda tegemisi vastavalt kujundada. Samas saan väita, et olen olnud alati keskkonnast teadlik noor ning teen enda valikuid sageli sellest lähtuvalt.

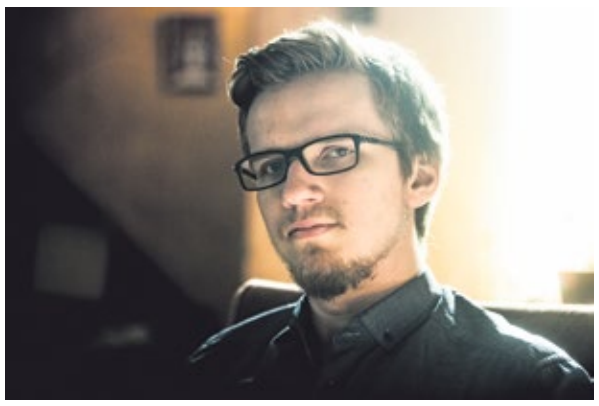

Jürgen Hendrik Voitka (snd 1996)

Õpin Eesti Maaülikoolis keskkonnakaitse bakalaureuseastme teisel kursusel ning olen EMÜ Keskkonnakaitse Üliõpilaste Seltsi juhataja. Praegu aitan kaasa Tartu tudengiorganisatsioonide koostöövõrgustikus uue keskkonnasäästliku mudeli koostamisel.

Ameerika punkbänd Rise Against tekitas minus huvi rohelise eluviisi vastu rohkem, kui seda suutsid õpetajad koolis. Korraldasin Jaan Poska Gümnaasiumis keskkonnateadlikkust tõstva Maa nädala, mida tunnustati ka 2016. aasta „Noore ettevõtja" konkursil. Mõistsin, et keskkonnakaitse on mulle ideaalne eriala, ning astusin Eesti Maaülikooli.

Carmen Kilvits (snd 1997)

Pärast keskkooli suundusin Eesti Maaülikooli loodusturismi õppima, siis aga mõistsin, et tunnen huvi rohkem loodushoiu vastu. Vahetasin eriala ja õpin praegu bakalaureuseastme esimesel kursusel keskkonnakaitset. Olen ka EMÜ Keskkonnakaitse Üliõpilaste Seltsi liige. Seltsiga on meil praegu käsil Tartu Tudengipäevadel häiriva keskkonna mälumängu korraldamine. Peale selle plaanin pidada Tallinna üldhariduskoolides loenguid vastutustundlikust tarbimisest. Huvi loodushoiu vastu pärineb vanaemalt, kes mulle juba lapseeas erinevaid linnu- ja taimeliike tutvustas.

Laura Oro (snd 1995)

Olen Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala bakalaureuseastme kolmanda kursuse tudeng ja Eestimaa Looduse Fondi kommunikatsioonispetsialist. ELFi jõudsin juhuse tahtel erialast praktikat tegema, kuid asusingi seal tööle. Keskkonnateemadeni viis mind ilmselt noorteorganisatsioon AIESEC, mis seisab säästliku arengu eesmärkide eest ning üritab enda tegemisi vastavalt kujundada. Samas saan väita, et olen olnud alati keskkonnast teadlik noor ning teen enda valikuid sageli sellest lähtuvalt.

mel keskkonnahoidu, unistab Laura. Samas tunnistab ELFlane, et riiklike poliitikate ja ettevõtete suhtumise muutumiseks on vaja tõuget, näiteks kodanikuaktivistidelt. Jürgen ütleb, et kuigi Eesti on järginud statistiliselt kõiki Euroopa Liidu rohelisi eesmärke, näiteks tõstnud taastuvenergia osatähtsuse 25% peale, on see tilluke sääsk suure põlevkivielevandi kõrval. „Tunnen, et Eesti Vabariigi valitsus tegutseb printsiipi „no kui me peame" järgides, tehes ära vaid vajaliku," viskab Jürgen kivi siiski riigi kapsaaeda ning toob positiivseks eeskujuks Saksamaa, kus püütakse vähendada aastaks 2050 kasvuhoonegaaside emissioone võrreldes 1990. aastaga 95% ning tõsta taastuvenergia osakaalu 80% peale. Carmengi heidab riigile ette põlevkivi kaevandamist, kuid avaldab lootust, et säästva arengu seaduses[7] reastatud eesmärgid suudetakse saavutada. „Eesti loodushoiul on veel ruumi areneda ja nii mõndagi mõne teise riigi pealt õppida," ütleb Carmen.

Kuigi Eesti on järginud statistiliselt kõiki Euroopa Liidu rohelisi eesmärke, näiteks tõstnud taastuvenergia osatähtsuse 25% peale, on see tilluke sääsk suure põlevkivielevandi kõrval.

UUTELE IDEEDELE AVATUD PÕLVKONNAKAASLASED

Eakaaslasi peavad noored kohati keskkonnateadlikumaks kui näiteks oma vanemate põlvkonda, kuid see sõltub nii kodusest kasvatusest kui ka inimeste huvidest. Hea töö on ära teinud üha kättesaadavamad dokumentaalfilmid, programmid, loengud ja muud õppematerjalid, leiab Carmen, tõdedes, et eelkõige tuleb muudatusi teha tarbimisharjumustes. Peaksime tarbima vähem, aga kvaliteetsemalt, on Laura nõus. „Minu põlvkond on uutele ideedele kõige vastuvõtlikum," ütleb Jürgen. „Vanemad on kasvanud enamasti üles Nõukogude Liidus, kus ei pööratud pea üldse keskkonnateadlikkusele tähelepanu, ning nad lasid meie kõigi keskkonnal hukka minna. Praegune noorte põlvkond peab nüüd tegelema tagajärgedega ning üritama päästa seda, mida veel päästa annab," on Jürgen morn. Kuidas inimeste seas teadlikkust tõsta? Laura ütleb, et abiks oleks näiteks see, kui mõni autoriteetne inimene ütleks probleemi otse ja selgelt välja. „Kui näiteks riik võtaks ühiselt vastu mingi suure looduskaitselise otsuse, siis küll see tähtsus jõuab ka muidu umbusklikeni," paneb noor valitsusele südamele. Jürgen pakub aga välja praktilisi lahendusi: „Autohuvilisele isale võiks tutvustada elektriautode tootja Tesla tegevust ja motiive, telerivaatajast vanaemale saab näidata loodusfilme, kokandushobiga naabrile pakuvad ehk huvi uued taime- ning veganitoidu retseptid."

EESKUJUDEKS BÄNDID JA NÄITLEJAD

Keskkonnakaitseühendustest peab Carmen enim lugu Nähtamatutest Loomadest, mis otsib lahendusi loomade intensiivpidamise probleemidele. Aktivistina toob ta välja Eestimaa Roheliste juhi **Züleyxa Izmailova**, kes „julge ja tööka naisena seisab selliste oluliste teemade eest nagu üleminek taastuvenergiale, mahetoit, loomade õigused". Carmen mainib teda looduskaitse teele suunanud raamatuna **Rachel Carsoni** 1962. aastal ilmunud pestitsiidide kahjulikust, kuid keemiatööstuse mahavaikitud mõjust rääkivat „Silent Springi". Kliimamuutuste põhjustamist otsesõnu vägivallaks nimetanud[8] **Rebecca Solniti**, neoliberalismist kui kurja juurest kirjutanud **Naomi Kleini**[9] või Eesti ajalehtede veergudel keskkonnateadlikkust tõstnud **Tuul Sepa** asemel toovad noored kui ühest suust oma eeskujuna välja **Leonardo DiCaprio**. DiCaprio pole ainus USA näitleja, kes eesti tudengitele loodushoidu õpetanud on – ka **Arnold Schwarzenegger** julgustab säilitama lootust pärast president Trumpi soovi, et USA väljuks Pariisi kliimakokkuleppest. Eeskujudena mainitakse ka Vermonti senaatorit **Bernie Sandersit** ja **Al Gore'i** Climate Reality projekti. Jürgen märgib 21-aastase noormehena ära ka bändid Rise Against, NOFX, Bad Religion, Sex Pistols, The Clash ja Linkin Park, „kelle laulud ületavad riigipiire ja ookeane, et inspireerida inimesi maailma päästma ning loodust kaitsma".

EESTI ROHELINE TULEVIK

Eestist võib saada just selline riik, nagu me ise tahame, ütlevad vabas Eestis sündinud noored, miks mitte ka ökoriik. On huvitav, et Z-generatsioon tajub vanemate põlvkondade kaudu endiselt Nõukogude Liidu taaka ning seda just keskkonnateemade tõsiselt võtmisel. Usutletavad näevad lahendusi just tarbimisharjumuste muutmises, isegi kui see tähendab mõnest mugavusest loobumist. Ehk võime isegi öelda, et oleme valmis uueks paradigmanihkeks – kui 1990ndatel oli põlevkivil oluline roll Eesti energiasõltumatuse tagamisel, siis nüüd soovib uus põlvkond tulevikku vaadates, et räpasest energiast ja keskkonna laastamisest hakataks sammhaaval loobuma ning asju aetaks jätkusuutlikumalt. Näiteks võiks toetada rohelise arengu ettevõtteid ja eelistada eestimaist mahetoodangut, et oleksime nendes valdkondades ihaldusväärsed ka välismaistele investoritele. Kas ei kõlaks hästi puhta õhu ja veega riik, mille rikkus ei peitu mitte tehaseomanike taskutes, vaid puhtas looduses, mida saavad nautida nii kodanikud kui ka turistid? Peaksime panema inimesed ökosse uskuma, ütlevad usutletud, et ühel heal päeval põlevkivitööstus seljataha jätta ning minna üle taastuvenergiale.

Eestist võib saada just selline riik, nagu me ise tahame, ütlevad vabas Eestis sündinud noored, miks mitte ka ökoriik.

[1] *Sutter, J. D. 2017. The kids suing Donald Trump are marching to the White House. – CNN, 29.04.*
[2] *Vt* kliimamuutused.ee.
[3] *Miks kliima muutub?* – kliimamuutused.ee.
[4] *Eestlased eelistavad puhast keskkonda majandusarengule. – ERR, 28.02.2018.*
[5] *Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016–2030 kinnitamine, 166 OE. – Riigikogu otsus.*
[6] *Põlevkivisektori tervisemõjude uuring, 2014–2015. – Terviseamet.*
[7] *Säästva arengu seadus, RT I 1995, 31, 384.*
[8] *Solnit, R. 2014. Call climate change what it is: violence. – The Guardian, 07.04.*
[9] *Klein, N. 2014. This Changes Everything: Capitalism vs. The Climate.*

RETSEPT

KAUR RIISMAA

„Retsept" on rubriik, kus erinevad tuntud ja vähem tuntud inimesed jagavad oma teadmisi sellest, kuidas eluga toime tulla ja võtta sellest aeg-ajalt või ka pidevalt maksimumi.

MIS OLEKS, KUI TEEKS VÄIKSE BURKSI?

Aga teeks justnimelt väikese burksi. Väikese burksi maakeelne nimi on „võileib", kuigi traditsioonilisest burksist eristab seda kahe asemel üks viil leiba / saia / sepikut / *et cetera ad absurdum*.

Anthony Bourdain on jaganud burksid ühes intervjuus kaheks. Esimesse kategooriasse kuuluvad need hiiglaslikud kuhilad, mida burksi nime all *diner*'ites pakutakse ja mida on võimatu süüa. Bourdaini meelest eksisteerib ainus tõeline burks kiirtoidu vormis ehk see on ühe käega ampsatav. Jagan tema meelsust ning lisaksin omalt poolt, et noa-kahvli-burgeriks nimetatu on tegelikult toidukompa – tavaliselt on saiaviil salati ja kotleti kõrval taldrikul, taolise kuhjatise puhul aga on kõik virna laotud. Tegelikult sama mõttetu punnitamine kui telesarja „Raamatupood" („Black Books") ühes osas, kus osavaks kokaks osutuv Manny supist torni teeb.

Õige võileib pole mitte elementide, vaid maitsete kompa, kus kõigel peab olema põhjendus. Pole mõtet näiteks tappa praetud seente mekki majoneesiga (majonees, kui mitte tempereeritult, on üldiselt võileivalise polüfoonia surm). Kõige etemaid võileibu valmistavad sõbrad-tuttavad on üldiselt ka sitkema kirjanduse austajad – nüansseeritud lause mõistmiseks on vaja samasugust tähelepanelikkust kui otsustades, millest võileibu valmistada. **Iris Murdochist** lugupidajad on viimistlenud võileivatehnika seejuures piirini, kus leiva generaalbassi saadab üksainus hääl *con moto*, ja sellest täiesti piisab. Leiva ning juustu, äärmisel juhul mõne oliiviga saavutatakse tintinnabuli gurmaanlik ekvivalent.

Kõige ilusam on võileibade puhul see, et õiget retsepti õieti polegi. Ei saa nimetada kindlaid maitseosiseid, need tuleb ise ja iga kord omapäi leida, küll saab aga välja tuua mõned soovitused.

Esiteks, ära mine poodi. Võileib peab olema valmistatud kodus leiduvast, ainult nii saab lihvida oma oskuseid virtuoossuseni. Meenuta, et ka **Michelangelo** tahus Taaveti marmorplokist, mille teised skulptorid olid ära põlanud kui tööks sobimatu.

Teiseks, võileib peab olema ka voodis selili söödav, nii et kattekihid ei kuku rinnale. Kuigi võib-olla meeldiv abikaasale keelega liginemiseks, tähendab see enamasti siiski lögast voodipesu. Kihtide kinnitamiseks võib kasutada vana head laiali lükatud pehme juustu nippi, ent proovida võid ka leiva ettevalmistamist seda eri viisidel röstides.

Kolmandaks, kasuta osiseid, millel on maitse. Hipsterite plära, et „mul on Lasnakal üks Fjodor, kes rõdul tomateid kasvatab", pole oma triviaalsuses siiski mõtteta. Teeme ühe asja selgeks: Rimi tomat on maitsetu. Kõik.

Neljandaks, vähem on rohkem. Sanchopanzalik „ideaalne võileib" koosneb kolmandikus värskest materjalist, kolmandiku moodustab leib ja ülejäänud ruum kuulugu paarile lisandile. Pole mingit mõtet kogu oma külmiku sisu ülestikku laduda, see ei maitse kuidagi.

Ja mida me siis selle kõigega saavutame? Väikese kunstihetke oma Exceli-päevas. Võib-olla sa oled hoolimata pingutustest andetu maalikunstnik, sinu treitud värsid on hambutud ja see biit, mille sa Reason 10-ga tegid… Ämmal oli õigus ja abikaasal ka, nad lihtsalt ei öelnud seda välja.

Aga igaüks suudab komponeerida võileiva. Mis kõige toredam, äpardunud katse saad ära süüa erinevalt oma natüürmordist, mille alles lapselaps julgeb pööningult prügikasti viia.

Ilus võileib on gustatoorne puhtus ja olfaktoorne selgus. Ilus võileib on jooga ja meditatsioon. Kõik see, mille eest su personaalguru uue AMG ostis, on köögis saavutatav.

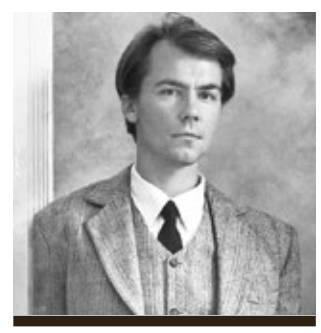

Foto: Jaan Krivel

Kaur Riismaa (snd 1986) on kirglik kalamees ja harrastustaikonaut. Vabal ajal praktiseerib pikki jalutuskäike, päikeseloojanguid ja grupipastellmaali.

TULEVIKU TU(U)LED

KIRJUTAS ROSEMARY PREE, ILLUSTREERIS MADLI LAVIN

Üks võistlustöö Prima Vista kirjandusfestivali omaloomingu-konkursilt „Tuleviku tu(u)led", mis kutsus 15–20-aastaseid noori tulevikule mõtlema.

Iganenud kalender seinal on peatunud detsembris 2036, pildil olev lumine jõulupuu läigib aknast sisse paistva päikese käes. Ilmselt on ka praegu talv – ilm on kuiv ja tuult ei ole peaaegu et tundagi, vaarikad küpsevad umbrohtu kasvanud aianurgas. Vabandan siinkohal, et ma aeda korras hoidnud pole, muruniiduk läks mul möödunud aastal katki ja nüüdseks pole ümbruskonnas enam kedagi alles, kes seda parandada oskaks. Uued asjad on meil otsas. Mõnikord harva satub siiakanti eksinud rändureid, kelle suured veoautod on täis viimastes tööstustes toodetud tarbekaupu, maitseaineid, kunstmaterjale ja, kui mul veab, raamatuid. Neil puhkudel annan vastu kõike, mida nad soovivad: töötavaid CDsid, palveid, nõgeselehti, kartuleid, ajalugu ja unenäopäevikuid. Tihti istuvad nad mu köögis, vaatavad mõtlikult aknast välja ning kahetsevad. Ihkavad midagi uut. Seiklust, tundeid, uudiseid. Ma istun neile vastu, teen hapude ebaküdooniatükkidega teed, loen näoilmeid ja ahmin sisse võõraid lõhnu, et hiljem kõik need allesjäänud inimesed luuletusteks ümber kirjutada. Vahel külastavad nad mind unes, kuid ka siis tammuvad nad rahutult jalalt jalale ning lahkuvad hüvasti jätmata. Hommikul tõustes on kraanikausis üks must tass juures, aga seisnud teest jäänud randid tulevad kergemini maha kui päris külaliste puhul. Unerändajad teisi kingitusi ei jäta.

Meie oleme need, kes jäid maha. Oh, ärge muretsege, me määrasime end teadlikult hukule. Maa peal elamises on lihtsalt midagi sellist, mida ükski tehnoloogia või teine planeet mulle pakkuda ei saa. Ma tajun reaalsust selleks liiga teravalt. Seega jäin ma maha. Minu keha ei suleta külmkappi teadmata ajaks, minu olemust ei salvestata digiarhiividesse, ma surun hoopis oma jalad kuiva mulla sisse ning laulan lõkketule ääres vanadest kommetest. Elu on siin lootusetu, me vaid ootame lõppu. Aga see elu on vähemalt päris. Elamist – või suremist – väärt. Loodus, mu koduseinad, aias kasvavad sõstrad ning kasvuhoones küpsevad avokaadod on päris. Mul on olemas kõik, mida ma vajan. Elu pideva päikese all on karm, aga harjumuspärane. Ma loen, teen süüa, näen unesid ja armastan end. Kord kuus parandan jalgratast ning käin kirikus matustel. Kõik mu ümber sureb. Ja see paratamatus hoiabki mind elus, loomas, armastamas.

Kolmapäevadel, kui ma ei viitsi muud teha kui rannas lesida ja naadilehti suitsetada, tuletan ma meelde vanu aegu ja vaidlusi. Enam ei tule ma uute teravuste peale, millega oleks võinud maailma muuta. Aegu, kui oli veel olemas valik Maa korda teha ning tehnoloogiale mitte alla vanduda. Nüüd ma lihtsalt jälgin. Mõistan mõlema poole hirme ja lootusi, eluspüsimisinstinkti erinevaid käsitlusi. Päikese loojudes lähen jalutan surnuaeda. Siin lamavad peamiselt need, kellele ei antudki kunagi võimalust valida. Ehk on nad tulemusega sellevõrra rohkem rahul. Kui miski pole sinu otsustada, on sul alati võimalik kedagi teist süüdistada. Meie aga peame iseenda ja oma otsustega edasi elama. Pea kõik hauad on koristamata, kuna kõik siinsed teavad, et meie järelt ei korista enam keegi. Me oleme viimased. Mõnda meist ei maetagi kunagi maha, me lõppeme rahulikult oma kodudes maailma lõppu oodates. Enam ei anna loota, et ehk seda ei tulegi. Päike on iga päevaga meile lähemal ja nii ka meie päiksele. Kased kuivavad hiitel, sõstrad tõmbuvad aia ääres kortsu. Ainult sisalikud jooksevad mööda seinu. Üles… ja alla.

Kõik, mis võtta andis, võeti lahkudes kaasa. Kõik, millel oli mingigi väärtus, salvestati lõpututesse digiarhiividesse, nende koopiatesse ja nende koopiate koopiatesse. Ma ei tea küll, mida tuleviku rahvad nende arhiividega tegema hakkavad, kui nad ükskord taas ärkavad. Ilmselt vajuvad need koos kõige muuga unustuste hõlma. Siis saame meie olla ka viimased, kes mäletavad. Aastatuhandeid kestnud arengu järsk lõpp, ajaloo surm ning taassünd. Meie maailmas ei tule enam kunagi midagi uut. Kummalisel moel on see rahustav. Kõik on nähtud, tehtud, tuntud. Meie oleme viimased. Ja me oleme algusest peale hukule määratud.

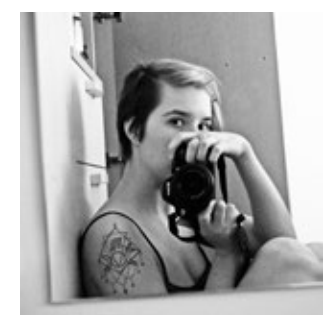

Rosemary Pree (snd 1997) tõesti tunneb, et ta võiks olla mägede nõid, lennata pilvelohedel ja magada metsade põues.

KONKURSI „TULEVIKU TU(U)LED" TÖÖDE PÕHJAL TEHTUD KOGUMIKU ESITLUS JA VÕITJATE AUHINDAMINE TOIMUB PRIMA VISTA KIRJANDUSFESTIVALI RAAMES TARTUS TRÜKIMUUSEUMIS 7. MAIL KELL 17.

ULME FESTIVAL

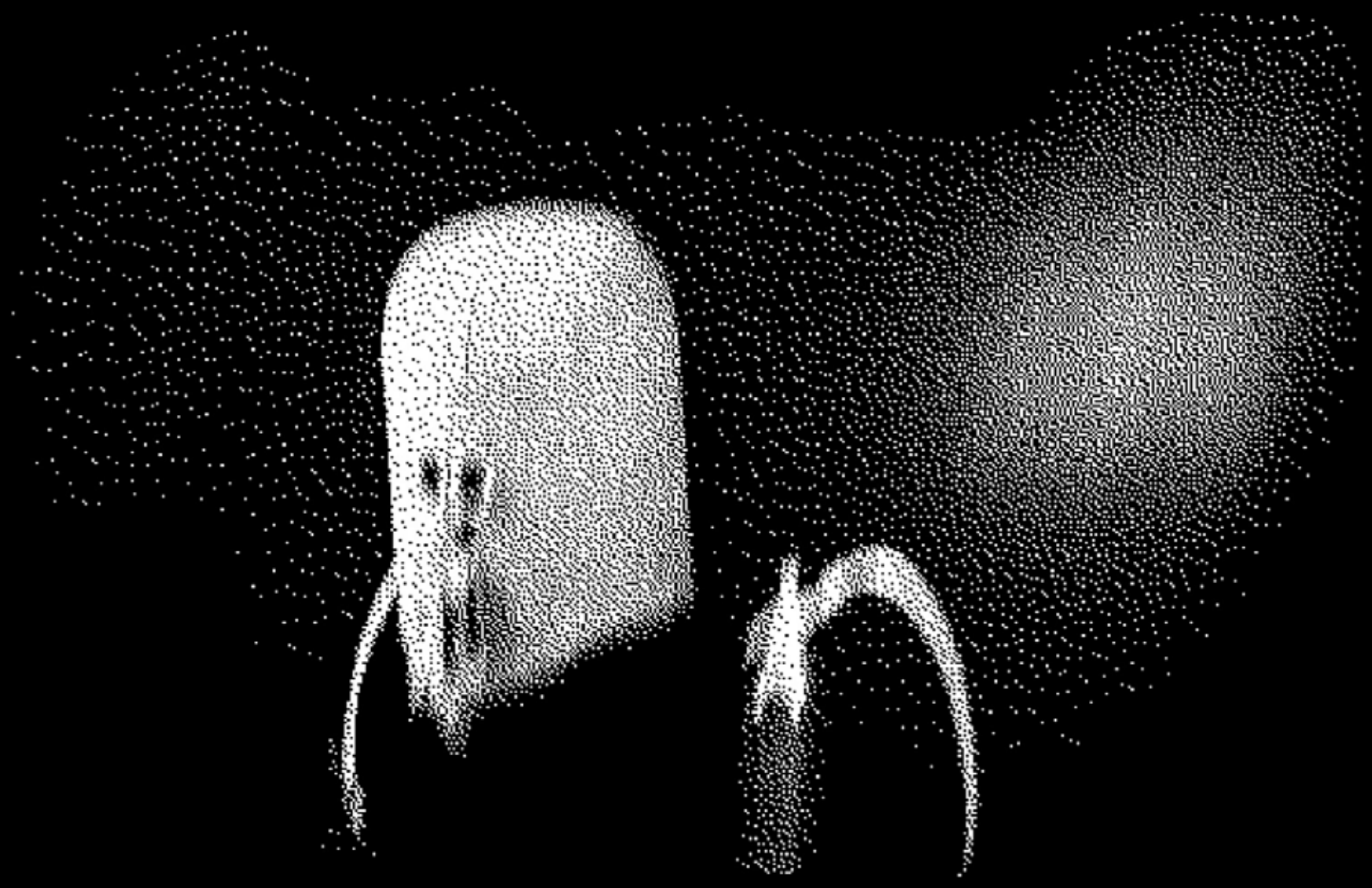

05.2018

17.11.

Iggy Lond Malmborg • Tellervo Kalleinen • White Sparks
Monsieur Valdemar • Psühhoteek • Mihkel Kleis • Galaktlan
Joel Tammik • Roomet Jakapi • Fuji Hoffmann • Minna Triin Kohv
Luulur • Martiini • Kaisa Selde • Gabriela Liivamägi • Urmo Mets
Henri Hütt • Berk Vaher • Aivar Tõnso • Uku Zkuz / SÜNK
Marie Heiberg • Peeter Piiri • K.Noid

TARTU UUS TEATER
www.ulmefestival.ee • www.uusteater.ee

Piletid eelmüügis Piletilevis ja
tööpäeviti kl 12-14 Tartu Uue Teatri kassas Lai 37

Foto: erakogu

KIIRKOHTING

LIIS NIMIK

Aprilli keskpaigas jõuab kinodesse uus kodumaine film „Portugal", kus on peale filmi- ja teatrimaailmast tuntud näitlejate ja režissööri mängus ka monteerija Liis Nimiku (snd 1979) käsi.

Oled olnud mitme Eestis peaaegu kultuse staatusesse tõusnud filmi monteerija: „Roukli", „Risttuules", „Free Range". Milliseid ühisosi eesti nüüdisfilmidest välja tuua saab?
Eks me oleme keskendunud mineviku kaudu oleviku mõtestamisele, tulevikku või nüüdisaegseid teemasid väga lahkama ei kipu. Oleks huvitav näha, mis juhtuks, kui oma isiklik minevik korraks ära unustada ja protsess tagurpidi pöörata – teha filme üldinimlikel teemadel ja sellega kultuuri nn uuesti luua, kasutada filmi kohtumiseks endaga. Fookus on praegu selgelt draamal, ei ole ulmefilme, vähe tehakse sotsrealistlikke asju ja häid kriitilisi komöödiaid. Õnneks on meil teatav eksperimenteerimisvabadus – „Risttuules" oli suur eksperiment, „Roukli" samuti. Katsetamine on väga tähtis – see on kurb, et maailmas valitseb skeemifilmide või nn peavoolu väärtkino. Kui režissöör ei ole vaba, on tulemus alati millegi varasema koopia. Olen uhke, et meil on *arthouse*-režissööre, kes püüavad ise oma tuuma tabada, oma juurikat maas hoida.

Kuulutasid naistepäeval, et suure osa meie ajaloolistest hittfilmidest, nagu „Siin me oleme", „Mehed ei nuta" jne, on monteerinud üks tundmatu naine Salme Jevdokimova. Kas oled leppinud monteerijarolli nähtamatusega või leiad, et sel tööpostil on siiski ka võimu?
Võimuküsimusel ei ole autorifilmi puhul suurt tähendust. See tähendab keskkonda, kus režissöör tunnetab ja hoiab filmi selgroogu. Tänu sellele saavad filmigrupi liikmed loovust vabalt rakendada. Sellises olustikus on mõnus tööd teha. Vaidlused käivad ikka asja juurde, nii saabki selgeks, kus on selgroog. Tõde ei ole selles faasis enam kellegi oma.

Nähtamatusega peab leppima – see on monteerija põhiülesanne. Mida haaravamaks film läheb, seda nähtamatumaks jääb meie töö. Samas on operaatori või näitleja tunnustus alati ka monteerija tunnustus. Näitlejaroll saab tihti alles montaažis valmis, operaatori ja monteerija töös on ka suur ühisosa. Nägin hiljuti **Mati Põldre** filmi „Kevad südames" ja märkasin, kui lahtise käe ja huumoriga see oli kokku pandud. Uurisin natuke ja avastasin monteerija **Salme Jevdokimova**. Temast pole terves internetis ühtegi rida kirjutatud. Olemas on ainult võimas filmograafia – ta on lõiganud kokku meie kollektiivsesse alateadvusesse sööbinud komöödiad. **Peep Puksi** käest sain teada, et ta on elus ja oli hinnatud monteerija. Monteerija punub filmi nähtamatu niidi ja võiks olla operaatori ja kunstnikuga samas reas, nemad on praegu seaduse järgi autorid, monteerija aga mitte. Kipun arvama, et see on nõukaaja pärand. Siis olid monteerijad eranditult naised, kes istusid kuskil keldris, käärid käes. Kellelgi ei tulnud pähe tunnistada, et nad on tegelikult kunstnikud. Tsunft peaks ikka oma tegijaid märkama.

Millised on su enda vaieldamatud lemmikfilmid, mis sobiksid hästi praegusesse varakevadesse?
Alma Har'eli dokumentaal „Bombay Beach". Minu totaalne lemmik, see on üks neist dokkidest, mis kombineerib vägevalt mängu- ja dokfilmimaailma.

Küsis **Piret Karro**

Loe kiirkohtingut täismahus Müürilehe veebiväljaandest muurileht.ee.

UUS EESTI DISAIN

KATRIN AASMAA

Küsis **Mariliis Mõttus**

Katrin Aasmaa (snd 1995) on nooruke moelooja, kes on keskendunud oma loomingus just meestemoe disainimisele. Aasmaa maailmas tähendab see *unisex*'i, mitte klassikalisi pintsakuid ja viikareid, ning ei maksa üllatuda, kui massiivsete *bomber*'ite ja nahast pükste kõrval astuvad püünele kleidimõõtu jakid, pluusid ning isegi seelikud, kord kaunistatud Aasmaa käekirjale omaselt venekeelsete parasiitsõnadega, siis aga joogikõrtekogumitega. Oma inspiratsioonigi leiab ta eesti ja vene kultuuri kokkusulamisest, Lasnamäelt ning keskturu kandis patseerivatelt tegelastelt, kes laveerivad hea ja halva maitse piiril. Kulminatsiooniks tõid need ideed talle hiljaaegu ka selleaastase Hõbenõela nominatsiooni.

Disainipisik tärkas sinus juba lapsepõlves, kuna su ema, kes töötas samuti moevaldkonnas, vedas koju erinevaid moeajakirju. Edasi tuli juba osavõtt kooli moe-*show*'st. Kellele olid su esimesed disainid mõeldud ning millised need sinu mäletamist mööda olid?
Päris esimesed esemed olid Barbie'dele, tehtud mu vanadest roosadest sokkidest. Kooliaegsed kollektsioonid olid valmistatud peamiselt sugulaste vanadest riietest, kaltsukaleidudest ja kodus vedelevatest asjadest. Mäletan ka piisavalt palju värvilist tülli, kilinaid ja kolinaid. Aga algusest peale on olnud mu missioon kantavus.

Su esimene kollektsioon „Pää tegeminõ" sai ainest eesti folkloorist ning setu ehetest. Kui palju sa riiete loomisel üldiselt ajalukku vaatad ning kas sul on ka lemmikajastuid?
„Pää tegeminõ" sündis EKAs teisel õppeaastal etnograafiakursuse raames. Lisaks eesti rahvariidele on seal ka tšuvaši traditsioonilisi elemente, näiteks lillelised pulmapärjad. Aga üldiselt uurin ikka, mis enne mind on tehtud. Nagu öeldakse, et kes ei tea minevikku, sellel pole tulevikku. Kõikidel uutel trendidel on tegelikult tekkepõhjus minevikust/ajaloost. Lemmikut ma praegu välja tuua ei oska, sest igas ajastus on erilisi pärle.

Katrin Aasmaa Tallinna keskturu „trendidest" inspiratsiooni saanud kollektsioon „Bomchic". Foto: Hooligan Hamlet

„How to Coexist" on samas kantud väga populaarsest slaavi esteetikast. Kuidas sa ise selle postsovetliku subkultuuriga suhestud ning kui palju sa selle tekkepõhjuseid oled uurinud?
Ma arvan, et läänemaailmale ning inimestele, kellele nõukogude aeg on kauge ning võõras, on kirillitsa lihtsalt eksootiline ja avastamata maailm, näiteks analoogne hullustus on olnud ka hieroglüüfidega, kuid arvatavasti on ka see nende jaoks mööduv trend. Meile, kes me elame igapäevaselt Ida-Euroopa kultuuriruumis, on see aga tavaline osa elust ning jääv nähtus. „How to Coexist" sündis soovist lahendada eesti-vene noorte integratsiooniprobleeme. „Davai" – sama nime kannab ka mu *ready-to-wear*-kollektsioon – on küll venekeelne sõna, kuid paljudele eestlastele täielik parasiitväljend, mida põimime enda emakeelde. Nii leidsingi selle kaudu ühtse pidepunkti ning arendasin ideed Lasnamäe näitel edasi.

TUTVU KATRINI TÖÖDEGA AADRESSIL *AASMAAKATRIN.COM*

Kuidas vene noored selle kollektsiooni vastu on võtnud?

Katrin Aasmaa. Foto: Cärol Ott

Minu loomingut kannavad paljud erinevatest rahvustest inimesed, sealhulgas eestlased ja venelased, ning leian, et see ongi indikaator, et olen suutnud oma mõtte edasi anda.

Kas moel on sinu jaoks sel juhul ka poliitiline tähendus? Milliseid sõnumeid see veel kannab?
Absoluutselt, moel on poliitiline tähendus, eriti oli see tõsi minevikus. Olen kuulnud lugusid, kuidas näiteks vanaema klassiõel tuli paksu pahandust, sest tal oli seljas sinimustvalge kleit.

Tänapäevases kontekstis on mood minu jaoks seotud pigem sõnavabaduse ning eneseväljendusega. „Davai" ei kanna endas poliitilist sõnumit, vaid tuletab meelde, et hoolimata erinevustest oleme kõik inimesed.

Sinu viimane kollektsioon „Bomchic" on võtnud snitti keskturu kandis ringipatseerivatelt tegelastelt. Mis sind nende puhul kõnetas?
Peamiselt kõnetasid mind kombinatsioonid, mis vaaruvad hea ning halva maitse piiril – ei saanudki lõpuni aru, kas tegemist on maitselageduse või täieliku geniaalsusega. Lisaks ka palju ülepakutud blingi ning ootamatuid aksessuaare, mis lihtsalt panid itsitama. Minu isiklik lemmik, keda kohtasin, oli 40ndates meesterahvas, kes kandis maikat, viigipükse, sandaale ja sokke. Peas olid alati jalgratturi stiilis päikseprillid ning kõrvaklapid, millest tuleva mussi saatel ta puusasid liigutas.

Lasnamäe ja keskturu oled sa nüüd läbi käinud. Kas Tallinn ja selle erinevad inimkihistused on miski, mis sulle ka tulevikuks ainest pakub?
Jah, loomulikult, Tallinn on mulle juba 22 aastat kodu olnud ning siin on veel palju jutustusi. Etteruttavalt võin öelda, et järgmisena võtan luubi alla Mustamäe (kus korter on aus ja hea, ilma euroremondita).

Sinu riiete juures on väga palju ka erinevaid huvitavaid materjale ja detaile, näiteks plastkõrred või väga suured lukud. Millised materjalid sulle eriti meeldivad?
Kindlat lemmikut mul pole. Pigem meeldibki katsetada ootamatute vahenditega, mis enamasti on väga käepärased.

Mis on sinu arvates praegu kohaliku moemaailma suurimad plussid?
Hea on see, et ägedaid noori moeloojaid on palju, nüüd tuleks tegeleda sellega, et nad nähtavaks teha! Kindlasti tasub silma peal hoida EKA moedisaini Instagramil @eka_moedisain, kust leiab infot ürituste, näituste ning projektide kohta, milles meie noored andekad moeloojad esindatud on!

Mida pead praegu kõige ägedamaks trendiks või suunaks meestemoes?
Kleitide ja seelikutega eksperimenteerimine on *cool*. Üldse tundub, et mehed on muutunud riietuses julgemaks, mis annab mulle disainerina palju rohkem mänguruumi!

RAHULIK OLMEKOLGATA MAXIMA KILEKOTIGA

Luges **Maia Tammjärv**

Debüüdist on möödas üle kolme aasta ja juba kuulemegi Kelly Turgist taas. Või esmalt isegi näeme teda. Suuremõõtmelist ajakirjaformaadis hipster-kitši pildiraamatut, fontideni ja värvideni läbimõeldud, **Marta Vaariku** fotodega, **Johanna-Mai Riismaa** kujunduses. Ainult kinkimiseks vast imelik, sest kuidas sa kingid ajakirja, parem siis juba raamat. See on muidugi pealispindne ja ennatlik, suurte värviliste kaante sees on mõistagi peidus raamat ise. Kujundus on kohane ja täpne, see on sama irooniline ja distantseeritud kui Turgi luulegi, fotode rohkus näiteks autorist endast toob meelde **Triin Tasuja** omaaegse „Provintsiluule" (Värske Raamat, 2009). Sarnasusi põhimõtteliselt on muidugi veel. Ainult leheküljenumbritest tundsin „Rakenduslikus teoloogis" ko-hu-ta-valt puudust, nõnda jäävadki siingi arvustuses osutatud näited leheküljenummerdamata.

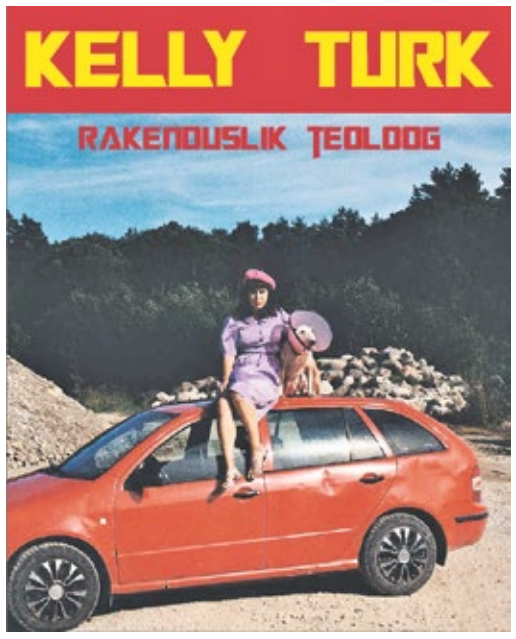

KELLY TURK „RAKENDUSLIK TEOLOOG"
TOIMETANUD KAUR RIISMAA
KUJUNDANUD JOHANNA-MAI RIISMAA
VIHMAKASS JA KAKERDAJA
2017
76 LK

RELIGIOOSNE MÕÕDE

Kui Turgi debüüdi „Reaalne elu" (Värske Raamat, 2014) iroonia oli kõikehõlmav, lajatav ja üheplaaniline, rolle mängiti häbitult ja kuidagi isegi lustiga, siis „Rakenduslik teoloog" on nihkunud kindlasti, vähemasti osaliselt, mitmekesisuse poole. Rolle mängitakse endiselt, irooniat jätkub laialt, aga mõned dimensioonid on juurde tulnud. Seejuures ei leia ma, et see „Reaalse elu" üheplaanilisus kuidagi halb oli, vastupidi, selles irooniania lihtsuses oli midagi äärmiselt värskendavat, eriti arvestades, et tegu oli debüüdiga. „Reaalse elu" põhjalikku üle-võlli-irooniat saaks muidugi tõlgendada ka varjamisena, ebasiirusena, kui me võtaksime eelduseks, et luule peab olema midagi otsest ja paljastavat. Aga me ei võta. Igal juhul oli aga tookordses rolliloomes midagi turvalist.

Teemavalikult tulevad need asjad Turgil muidugi välja. See, mis on oluline, see, mis kõnetab. Sisulised kõnepunktid ei ole debüüdiga võrreldes kuigi palju isegi muutunud, vaid ehk see pealkirjagi ilmunud rakenduslik teoloogia mõõde ongi täiesti uuena lisandunud. See religioosne täiendus võib raamatus esineda mõne lihtsa kujundi tasandil: „nüüd inimesed / teavad / et püüan / raha kokku hoida / ja / olen nõus vantsima / kusagile / määratus kauguses / olevasse Maximasse / ja seda / Kolgata teed / kannatama / kilekott / kätt / soonimas". Taotleda võib aga ka lihtsat-nunnut šokeerimist: „tunnen end kui jeesus kristuse pruut türa ees / tunnen end kui jeesus kristuse pruut türa ees / tunnen end kui jeesus kristuse pruut türa ees". Samas võib religioosne kujund töötada läbivalt terves tekstis: „ta igatses kuulda nende kannatusi / nende vajadusi / ja nende ihasid / ta tahtis kõik möödunu / vaid heastada /…/ hetkest mil kaeblejate rinda kergitas / lootus / süttis ka põlastav viha / ta vastu".

NAISEKS SÜNDINUD

Luuletuskogus on esil ka naisena elamise küsimus, nüüd selgemalt feministlik juba selle mitmetasandilisema iroonia tõttu, teema kannab enam süvitsi, nii arutab Turk siin näiteks stereotüüpsete vastasseisude üle, millega puhtalt bioloogilisest tõsiasjast lähtudes pea 50% maailma elanikest peab oma elu jooksul rinda pistma: „sina kes sa oled naiseks / sündinud / meesteseltskonnas ära / puuduta poliitika teemasid / sa mõtled niikuinii vagiinaga / ja / aju on sul sile nagu pohl / ära tee oma mehele / juhul kui sul ta on / piinlikkust / ja säästa oma suguõdesid häbist / kedagi ei koti su feminism / laki küüsi ja ole vait". Jätkub ka õigeks naiseks olemise irooniaroosa otsing. „Rakenduslikus teoloogis" peab õige naine igatahes armastama lapsi, õige väike tüdruk peab olema tubli ja viisakas, istuma, jalad koos, olema hoolas, olema tähelepanelik: „keegi ei andesta / väikestele tüdrukutele / rumalust / ei Eeva / ega / Maarja / ega / ema / ega / väikesed poisid / ega / suured poisid / ega / mehed / ega / teine väike tüdruk / ega / suur tüdruk / ega / naised / ja / ka ise ei suuda / andestada / iseendale / seda hooletut / juttu". Ja vähe sellest, naine võib siin olla sedavõrd alam, et isegi pesakonnast humaansetel kaalutlustel ellu jäetud kassipoeg ei tohi olla emane… Turki see puudutab, muidu ta sellest ei kirjutaks, viimati nimetatud näide oli üks vähemalt tõenäoliselt reaalselt pealt kuuldud vestlus surmatud kassipoegadest, aga puänt on igatahes feministlikku adresseerimist võimaldav ja nõnda seda küllap rakendataksegi.

Turgi rollimängudki selles kogus on muutunud, tekstides kasutatakse teisigi asesõnu peale „mina", neid rolle ei pea nii otse läbi mängima. Ehkki on ka seda, aga igatahes võib siin nüüd ka jutumärkideta aimata otsekõnet, vahendatust, liiga kaugel on nad autorinäolisusest. Teise maski ette kleepimise asemel võib distants „Rakenduslikus teoloogis" ilmuda me ette ka ajalisena: „kunagi kui ma vaatasin neid / filme / kunstnikest kellel oli / anorektikust-buliimikust- / narkarist-alkohoolikust ilus muusa /…/ siis ma tahtsin ka ise olla nagu see / fucking muusa" või „aastaid tagasi / sõin ja ropsisin / see oli omamoodi peen kunst".

Ka armastus on tore teema, mida luuleraamatutest ikka otsitakse (ja alati ka leitakse, sest kes otsib, see…). Aga üsnagi positiivselt ei ole see Turgil üldse liialt esil. Või on isegi üsna vähe esil. Siit-sealt ta muidugi aimub, ega päris ilma ei ole, aga teemasid, mis on olulisemad, on küllalt. Võib-olla siin ongi ainult üks päris armastusluuletus, vähemasti nõnda, nagu mina seda näen. Ja selle lähtepunkt on üsna sarnane „Reaalse elu" omaga, kus armastust tuli kas vältida või häbeneda, igatahes on Turgi loomingus märksa paremaid võimalusi elus õnnestuda kui just see. Aga siin suubub see ootamatusse küll: „mõtlesin elada tavalist elu / elu mida ihaleme siis kui hingel on / valus /…/ mõtlesin olla kaine / mõtlesin et ei kiibitse ringi / ei ihale elu nagu amy winehouse'il /…/ mõtlesin armastada ühte inimest / mõtlesin / mõtlesin veel natuke / miks on üldse vaja armastada vaid / ühte inimest / kui jumal armastab meid kõiki". Rakenduslikule teoloogile igatahes kohane vaatepunkt!

Ka tarbimiskriitikas on Turk muutunud rahulikumaks, see ei ole enam irooniline glämm brändinimede ja moelinnade pildumisega, see on see rahulik olmekolgata Maxima kilekotiga. Paratamatult inimlik, ainult nüansid varieeruvad: „samas kui kohe poes ära käia, siis on käidud, saab ebameeldivuse kaelast, vaja on ju ainult kohvi, tampoone ja veini. esimest et homme ei peaks kohe poodi tormama, teist et veri mööda sääri alla ei jookseks ega määriks mööblit- riideid- minu ihu ning kolmandat sest nii on alati."

See on tõsine raamat huumoriga, kurb raamat mängudega, lustlik raamat paratamatu(se) õudusega, julge lasteraamat täiskasvanutele, hipster-pildiraamat kõige nõrgemale… Ja midagi väga nüüdisaegset millestki väga vanast. Raamat nais(t)est ja Jeesusest. Igatahes miski, mida tingimata lugeda ja vaadata ja katsuda ning, kui julged, ka kinkida.

Turgi rollimängudki selles kogus on muutunud, tekstides kasutatakse teisigi asesõnu peale „mina".

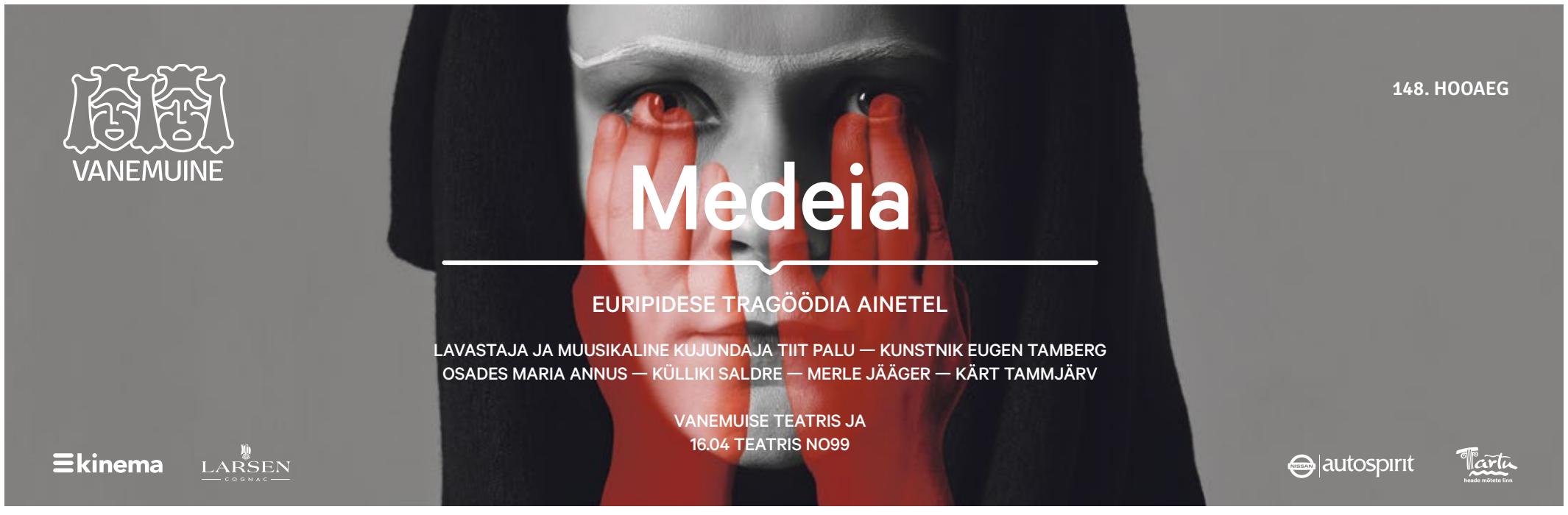

Rahvusvaheline kultuurikorralduse magistriprogramm

Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ning Estonian Business School'i ingliskeelne ühisõppekava kultuurikorraldajatele.

Kandideerida saab **4. juunini 2018** aadressil **www.sais.ee**
Lisainfo sisseastumise kohta: **www.ema.edu.ee**

Eesti Muusika Päevad / Loomelabor esitlevad:

Kristjan Kannukene
Astra Irene Susi
Marta-Liisa Talvet

NOOR HELILOOJA 2018

Heliloomingu konkursi finaalkontsert

Juuso Salonen
Adena Anton
Anna-Margret Noorhani

T, 10. aprill kell 18
Heino Elleri nim Tartu Muusikakooli Tubina saal
Sissepääs tasuta!

Kultuuriministeerium
Eesti Kultuurkapital
EHL Eesti Heliloojate Liit
Heino Elleri nimeline Tartu Muusikakool

teater haridus kino hamburg digitaalne saksamaa eesti muusika teadus kultuur

HAMBURG • 9. – 29. APRILL 2018 • WWW.SAKSAKEVAD.EE •
SAKSA KEVAD 19

Saksamaa Liitvabariigi Suursaatkond Tallinn
GOETHE INSTITUT
Hamburg
/saksakevad
/saksakevad
saksakevad

EVE KASE TÕEJÄRGSUSE LABÜRINT

Tartmusis avatud isikunäitusel „2+2=…" on kõrvutatud nõukogude propagandat nüüdisaegse alternatiivsete faktide fenomeniga ning vaatajat raputatakse huumoriga lahti oleviku paratamatuse tõsiselt võtmisest.

Aleksander Zahharov

1980. aastatel esmase laiema tunnustuse pälvinud kunstnik **Eve Kask** tegeleb näitusel „2+2=…" meie ajastu ning nõukogude aja ideoloogiliste sidemete paljastamisega. Neli järjestikust ruumi nelja tööga viivad vaataja sammhaaval anonüümse tõejärgsuse subjekti süvateadvusesse. Teel sinna sulavad nõukogude perioodi ja nüüdisaja ametlike maailmavaadete pealtpaista erinevad lähtekohad ning toimeviisid ühte, avades ideoloogiaüleseid visuaalseid ja emotsionaalseid võtteid, mis taotlevad parasjagu võimutseva korra lõputuna tunduvat taaskehtestamist.

TEGELIKKUST VÄÄNAVAD AJALEHEKAANED

Esimeses ruumis tegeleb Kask ideoloogiate visuaalse eneseväljenduse analüüsiga. Teose „EE Eesti edulugu" esmast varianti esitleti juba 2012. aastal Tallinna joonistustriennaalil, praeguseks on Eesti Ekspressi algusaastate esteetikat matkiv joonistuste ja akvarellide sari paisunud 32-osaliseks. 1989. aastal alustanud EE oli vastselt hauast väljakaevatud kapitalismi visiitkaart, esimene end sotsialistlikust ühiskonnast distantseeriv meediainstitutsioon. Kaske huvitab, kuidas massimeedia visuaalsete vahenditega ühiskonda mõjutab, niisiis lõi ta EE võltsesikaaned, kus tegelasteks olid Eesti lähiminevikust tuntud „tähtsad" isikud. Võltskaantel on segatud pilkavalt kokku 1990. aastate EE reklaamilik fotostiil ning sotsrealism, et näidata nõukogude propagandistliku pildikeele kõnekust nüüdisaegse Eesti visuaalkultuuris. 32 esikaant on kleebitud vanamoodsate teatepostide külge, mis paiknevad ruumis koos rohelise põrandakatte ja pinkidega, tekitades tunde, nagu see vaatemäng toimuks kusagil pargis. Kapitalistliku reklaamistiili ning sotsrealistlike visuaalsete motiivide kombineerimisel muutuvad „EE kaaned" pateetilisteks filmiplakatiteks, mille sõnum „Coming Soon!" on üks propaganda põhivõtteid. Erinevalt filmidest, mis lõpuks kinodesse jõuavad, järgneb propagandale enamasti ainult veelgi rohkem propagandat, mis muudab lubadused „kindlasti saabuvast" paremast tulevikust kõhklusi loovaks emotsionaalseks olevikuks.

FIKTIIVSED RAAMATUPEALKIRJAD

Teises ruumis asub teos „Kirjastus Bläkk esitleb", mis koosneb 168 raamatust koostöös 66 kirjaniku ja mõtlejaga. Raamatusari on järg 2010. aastal **Jüri Kaarma** isikunäitusel „Lugemistuba" esitletud tööle. Nüüdses projektis osalenud kirjanikel paluti välja mõelda raamatupealkirju, mis räägiksid asjadest nii, „nagu need tegelikult on". Tulemuseks on hulk raamatuid humoorikate pealkirjade ja sisukokkuvõtetega (raamatute sisuks on muidugi sajad tühjad valged lehed), mis kajastavad Eesti ühiskonda piinavaid küsimusi. Heaks näiteks on lause **Anti Saare** raamatu „Siga ja Kägu IV" tutvustusest: „Kagu-Eesti on müüdud Kurdistani Rahvapartei feministlikule tiivale ja kogu Põhja-Eesti on avatud rahvusvaheliseks frakkimiseks, nii et Eestist saab tihedaima maavärinate sagedusega riik Euroopas." Lähis-Ida, muutuvad soorollid, elukeskkonna hävimine ja looduskatastroofid liidetakse sujuvalt üheks emotsioonidest pakatavaks tervikuks ning jäetakse mulje peatselt saabuvast totaalsest muutusest. Bläkk on küüniline paralleel tõejärgsele narratiiviloomele, mida viimaste aastate valimiste ja (sotsiaalsete) konfliktide erinevad pooled pakkunud on.

ALUSTÕDEDES KÕHKLEMA PANEV RÄGASTIK

Kolmas töö „2018" asub esimese korruse suurimas saalis, ruumiinstallatsioon koosneb labürindist, skulptuurist „2+2=…" ning **Roland van der Veldeni** videost „Grid" (2013). Külastaja satub ruumi astudes kõigepealt kokku hollandi kunstniku videoga väljapääsuta virtuaalsest mustvalgest võrestikust. Väike valge nooleke suunab edasi astuma teele, kus esimese asjana kerkib vaatevälja seinale kirjutatud „2018" ning avaus kitsasse mustavasse labürinti. Pimedat käiku järgides jõutakse klaasist skulptuurini „2+2=…", mis on inspireeritud **Orwelli** romaanist „1984", kus totalitaaristlik režiim on väänanud tõde, nii et isegi 2 + 2 = 5. Läbipaistmatud hämarad käigud sümboliseerivad nii suletud institutsioone kui ka ideoloogilise paratamatuse reglementeeritud mõistuse piiratust. Labürindi meandrikujuline paigutus ja ingliskeelsetes arvustustes näitusesaalides liikumist kirjeldav tegusõnana kasutatav „meander" lubab mõelda ka kunstiinstitutsioonide rollist kehtivas ideoloogias. Alternatiivselt võib öelda, et Eve Kask on paigutanud külastaja seekord füüsiliselt oludesse, mida ta on varem vaatamiseks pakkunud. Oleme sattunud tema 1980. aastate graafikamaailma, milles pseudomütoloogilised tegelased asustavad iidseid kinniseid psühholoogiliselt laetud ruume. Me asume mõistuse sügavaimates soppides, mis tajuvad eksistentsi räiget õudu, kuid otsivad sellest väljapääsu, mille varjamiseks ning ärakasutamiseks on loodud eelmistes ruumides nähtud ideoloogiad.

MÄNGUKAVALUS

Viimasesse, neljandasse ja kõige väiksemasse ruumi sisenedes võib esimese hooga tekkida küsimus, kas see on üldse sama näituse osa. Eve Kask on paigutanud oma *Wunderkammer*'isse erinevad leidobjektid, **Pavel Makovi** „Place-Fountainsi" (1995–1996) ning helisaatena **Jan Kausi** lühikese jutu. Ruuminstallatsioon „Mängu arheoloogia" (2018) räägib kunstniku isa **Martin Kase** elust GULAGis. Oskusliku maletajana sai Kasest Vorkuta vangilaagri peaarsti mängupartner ning (isegi meditsiinilise hariduse puudumisel) velsker haiglas. Arsti ja velskri malematši on kirjeldatud Jan Kausi loos, mis põhineb **Paul Kerese** ja **Max Euwe** matšil 1940. aastal. Installatsioon keskendub mängukavaluse ideele ehk sellele, kuidas valitseva režiimi mängureeglid üle kavaldada ning luua tervemõistuslik arusaam maailmast.

Kask on loonud teelahkme: kas liikuda edasi tõejärgsuse labürindis või osutada vastupanu ülevalt alla kehtivale korrale.

Eve Kask on kujundanud kolmest ruumist koosneva teekonna kehtiva ideoloogia paljastamiseks ning lisanud sellele neljanda toa, milles ta pakub lahenduse, kuidas seda üle kavaldada. Kuigi kunstnik näitas esimeses ruumis nõukogude- ja nüüdisaegse Eesti visuaalia sarnasusi, jääb ikkagi küsitavaks, kas ka viis, kuidas mõtestada ümber praegust neoliberaalsusest joovastunud riigi enesekuvandit, on sama. Tõejärgse maailma tunnuseks on kajakambristumine, mis paistab järjest süvenevat. Eve Kase lahendus on selle protsessiga kahtlaselt sarnane. Kas sellises maailmas omaenda tõde taga ajava mänguloogika väljaarendamine pole hoopiski kehtiva korra kinnistamine? Kas selle asemel ei peaks püüdlema mingite suuri inimhulki kõnetavate, kaasavate ideede poole? Kui aga eeldada, et „2018" väljendab inimmõistuse olemuslikku surutist, ja võtta see näituse lähtekohaks, siis on Kask loonud teelahkme, kus saame valida, kas liikuda edasi mööda tõejärgsuse labürinti või olla iseseisev ja ülevalt alla kehtivale korrale eos vastupanu osutada. Kahjuks aga tundub, et praegu ollakse juba ammu sellisest nullpunktist möödunud.

Ülemine foto: Eesti Ekspressi esikaasi parodeeriv „EE Eesti edulugu" (2012–2018) kujutab Eesti lähiminevikku võtmesündmuseid ja -isikuid nõukogude propagandavisuaali vindiga. Foto: Karel Koplimets

Keskmine foto: Skulptuur „2+2=…" on labürint-installatsiooni „2018" (2018) kese, mis vihjab hiljutiste poliitiliste sündmuste valguses taas läbi müüdud teosele „1984". Foto: Karel Koplimets

Alumine foto: Raamatusarjas „Kirjastus Bläkk esitleb" (2010/2018) on avaldatud sellised teosed nagu „Kogu tõde", „Ma proovisin armastada venelast" ja „Head lapsed, need kasvavad pitsata". Foto: Karel Koplimets

EVE KASE NÄITUS „2+2=…" (KURAATOR BRIGITA REINERT) ON TARTU KUNSTIMUUSEUMIS AVATUD 13. MAINI.

Aleksander Zahharov (snd 1996) õpib Tartu Ülikoolis kunstiajalugu ja semiootikat.

VÄGIVALD NAKATAB

Vaatas **Ralf Sauter**

Ma valetaksin, kui ütleksin, et Haapsalu Õudus- ja Fantaasiafilmide Festivalil näidatakse ainult maitsekalt tehtud psühholoogilisi õudusfilme, millele on olnud eeskujuks „Vaimude väljaajaja" („The Exorcist", 1973), „Surmahotell" („The Shining", 1980) ja teised olulised teosed hirmutavas žanris. Igal aastal leiab programmist ka sedavõrd iseäralikke ja ebameeldivaid friigifilme, et mitmed vaatajad lahkuvad poole seansi pealt ning ülejäänud raputavad pärast saalist välja jalutades üksteise poole vaadates päid, üritades mõista, mida paganat nad just nägid. Paraku jäävad just sedalaadi linateosed tükiks ajaks meelde, samas kui traditsioonilised tondilood, millest HÕFFil samuti puudust ei tule, ruttu ununema kipuvad.

Sellised filmid nagu „Kfc" ei suuda pahatihti oma olemasolu õigustada ning jätavad mulje, et lavastaja eesmärk on lihtsalt šokeerida.

Kaader filmist

„KFC" (VIETNAM, 2017). REŽISSÖÖR JA STSENARIST LÊ BÌNH GIANG, OSADES TA QUANG CHIEN, TRAM PRIMROSE, HOANG BA SON JT. 69 MIN.

VÄGIVALD MITTE AINULT VÄGIVALLA PÄRAST

Mullu osutus üheks sügavalt mällu sööbivaks veidruseks muusiku **Flying Lotuse** tülgastav eksperimentaalne šedööver „Kuso", tänavu aga kostitatakse teravama kino austajaid Vietnamist pärit teosega pealkirjaga „Kfc", mille võib kategoriseerida otsekoheste kannibalismi, nekrofiiliat ja piinamist kujutavate stseenide tõttu ekstreemfilmiks. Kuna suurtes ämbrites kanakoibi serveerivad restoranid pole Eestisse jõudnud, ei pruugi esialgu kokkugi viia, et pealkiri viitab kiirtoiduketile Kentucky Fried Chicken, mis ulatub ka Hanoisse, filmi tegevuskohta. Kanaliha on režissöör **Lê Bình Giangi** äärmuslikus debüüdis aga teisejärguline – tegelased tunnevad ennekõike huvi inimliha vastu, mida süüakse toorelt ning isukalt, ja ööpimedusest püütud ohvrite küljest lõigatakse väikseid tükikesi kõhklusteta. Jäledamaid stseene pole tõtt-öelda vaja detailselt kirjeldada. Sellised filmid nagu „Kfc", mis nii tugevalt vägivaldsetesse äärmustesse kalduvad, ei suuda pahatihti oma olemasolu õigustada ning jätavad mulje, et lavastaja eesmärk on lihtsalt šokeerida. Ei ole siiski palju ekstreemfilme, mis kujutavad vägivalda lihtsalt vägivalla pärast. Näiteks 1980. aasta „Kannibalide holokaust" („Cannibal Holocaust", 1980) näitab tsiviliseeritud inimeste ootamatut julmust inimsööjatest džunglielanike vastu, sundides meid imestama, kes on selles loos tegelikud kannibalid. Mitmes riigis keelatud „Serbia film" („A Serbian Film", 2010) on aga agressiivne kommentaar Serbia sotsiaalse olukorra ning sealse „poliitiliselt korrektse" filmikunsti aadressil. Ekstreemfilmide autorid peavad pigem kannatama, sest need kipuvad publikut peletama ning langevad erinevates riikides keelustamise ohvriks – niisama šokeerimiseks pole nende tegemisel lihtsalt mõtet. Sügavalt ebameeldivate filmide väntamisega kaasnevad lavastaja jaoks kompromissid ning „Kfc" noor stsenarist ja režissöör pole siinkohal erandiks – ta ei saanud filmikooligi lõpetada, kuna ainuüksi filmi stsenaarium mõjus eemaletõukavalt.

LUGU, MIDA POLE KUNAGI JUHTUNUD

Olles seda kaitsvalt öelnud, pean tõdema, et „Kfc" kui film ei võimalda saada endast täielikult sotti, sest see on suhteliselt põgus (umbes tund aega pikk), narratiiv pole väga sidus ja pidevalt tutvustatakse uusi tegelasi, kellele ei anta kandvat rolli. Filmi lõppedes tekib tunne, et osa stsenaariumist jäi lihtsalt üles võtmata, sest lugu serveeritakse väikeste juppidena, mida tuleb siis oma peas funktsionaalseks tervikuks siduda. Vormiliselt ja sisuliselt meenutab „Kfc" kartmatu jaapani režissööri **Takashi Miike** kõige häirivamat linateost „Külaline Q" („Visitor Q", 2001), vägivaldsed stseenid on aga üles võetud umbes samas stiilis nagu Lõuna-Korea sarimõrvarifilmides, kus kaamera jälgib lähedalt ja pikaldaselt nii tapjat, kannatajat kui ka terariista. Julged viited Kentucky Fried Chickenile ja üle maailma tuntud karastusjookidele ning mõned teised veidrad momendid muudavad loo seejuures kergelt absurdihõnguliseks.

„Kfc" vändanud Lê Bình Giang on igal juhul tahtnud, et ükski vaataja ei tunneks, nagu lugu oleks võinud leida inspiratsiooni reaalsetest sündmustest, sest film algab vaimukalt põhjaliku teadaandega: „Kõik tegelased ja asukohad on täielikult väljamõeldud! Seda lugu pole kunagi juhtunud, ei juhtu praegu ja ei saa juhtuda ka tulevikus! Veelkord, lugu ei ole mitte kuidagi inspireeritud reaalsusest!" Teades, mida sõgedat on oma ohvrite peal korda saatnud kurikuulsad kannibalismi harrastanud sarimõrvarid, nagu **Jeffrey Dahmer**, ei saa endale sellegipoolest lubada, et ükski teoses „Kfc" kujutatud koledus kunagi päriselt sündinud pole. Tõenäoliselt on algusesse poogitud tõotuse eesmärk mõista anda, et Hanoi ei ole nii koletu paik, kui seda filmis mööndusteta kujutatakse.

ÕÕVASTAV LASTETUBA

Kitsastes piinakambrites sündivatest veretöödest hulga elutruumalt mõjuvad filmi lapstegelased, kes tänavatel muretult suitsetavad ning kaklustesse satuvad. Žiletiterade kasutamine enesekaitseks pole ebatavaline ning laste vahel puhkenud löömingud lõpevad alles siis, kui keegi meelemärkuseta asfaldil pikali on, kusjuures täiskasvanud pigem vaatavad kaugusest pealt, kui üritavad üksteist peksma hakanud lapsi peatada. Filmi teises pooles näeme lähemalt surnutega keha kinnitava ja neid vägistava sadisti ülekaalulist poega, kes on hakanud toituma samamoodi nagu isa ega suhtu kehaosade söömisse kui millessegi ebanormaalsesse või õõvastavasse, sest teistsugust reaalsust ta ei tunne. Tema ainsaks süütuks rõõmuks on Pepsi ja Coca-Cola kokkusegamine, mis inimlikustab teda läbini ebainimlikus keskkonnas. Ometi väljendab film konkreetselt, et ohutu välimusega poisist kujuneb hilisemas elus roimar ja sadist. Ei ole saladus, et suure osa inimese mõttemaailmast ja käitumismustritest kujundab tema lapsepõlv. Paljud pedofiilid on kogenud lapsena seksuaalset väärkohtlemist, peaaegu kõik tuntud sarimõrvarid on puutunud juba lapsena tõsiselt kokku vägivallaga, alkohoolikute lastest saavad suure tõenäosusega alkohoolikud ja nii edasi. Omal ekstreemsel moel peegeldab „Kfc", kuidas vägivaldne käitumine toimib nagu omamoodi haigus, mis nakatab ka lapsi, aga väljendub tõsisemalt alles hiljem. Kui inimesed oleksid joonistused, siis just lapsepõlv seaks paika värvitoonid. Arvata võib, et Vietnami raske lähiminevik mõjutab tagantjärele ka praegu sirguvaid lapsi.

„Kfc" on oma kindlate ideedega film, aga teostuselt jääb ta napiks ja poolikuks. Ilmselt seetõttu, et 1990. aastal sündinud režissöör Lê Bình Giang on noor algaja, ei ole tal õnnestunud luua kindla struktuuriga teost, millel oleks selge algus, keskosa ja lõpp, pigem seovad stseene kokku nende morbiidsus ja tegelaste ühetaoline loomus. Pidades silmas, et Vietnamis valmivad peamiselt üleloomulikke nähtusi käsitlevad õudusfilmid, mõjub „Kfc" vähemalt sünge anomaaliana, ja omaette kiiduväärt on tõsiasi, et filmi eesmärk pole kritiseerida kiirtoidukette (nagu esmapilgul tunduda võib), vaid uurida vägivalla tsüklilisust riigis, mis on pidanud reaalselt palju vägivalda nägema.

HAAPSALU ÕUDUS- JA FANTAASIAFILMIDE FESTIVAL TOIMUB SEL AASTAL 27.–29. APRILLIL. „KFC" LINASTUB 27. APRILLI SÜDAÖÖL HAAPSALU KULTUURIKESKUSE RÕDUSAALIS.

Ralf Sauter (snd 1991) hakkas teismeeas aktiivselt blogisse filmidest kirjutama, viimastel aastatel on ta arvustusi ilmunud erinevates väljaannetes, nende seas Postimees, Sirp ja Teater. Muusika. Kino. Uutest filmidest räägib ta praegu iga nädal Raadio 2-s – pühapäeviti kell 17 „Kinovärgiga mandariinis" ning neljapäeviti „Agendas".

SELTSIMEES LAPS JA TEMA MAAILMA-SUURUNE PUU

Vaatas **Olivia Tammisto**

Mängufilmi „Seltsimees laps" aluseks on **Leelo Tungla** autobiograafilised romaanid „Samet ja saepuru" ning „Seltsimees laps ja suured inimesed". Raamatud ei jätnud külmaks mind ega ilmselt ka paljusid teisi, kes on neid lugenud. Olgu lugeja siis mis tahes ajastu inimene – oleme ju kõik oma ema lapsed.

Mina lugesin Leelo Tungla „Sametit ja saepuru" esimest korda päris väikese tüdrukuna. Olin nii umbes 10–11-aastane ja mäletan selgesti, kuidas see mulle juba siis tohutult hinge läks. Sel ajal ei teadnud ma veel Eesti keerulisest ajaloost suurt midagi, ometi tundsin selle looga mingit kummalist sidet. Ja nüüd, aastaid hiljem, kui nägin nende raamatute ainetel tehtud filmi, kogesin sedasama sügavat ühtsustunnet selle pisikese inimesega, kelle ema oli küüditatud. Mõistsin, et oleme justkui ühe silla kaks algust: tema, küüditatud ema tütar, ja mina, laps, kelle ema on alati olemas olnud. Ema on väikese lapse jaoks kõik – ta on kogu tema maailm. Ja kui seda maailma siis ühel hetkel enam ei ole… seda k õ i k e, siis mida peaks üks väikene tüdruk peale hakkama.

Tunded ekraanil voolasid esimestest kaadritest alates sahinal saali – ainsad hääled, mida publiku hulgast kuulda oli, olid vaiksed nuuksed.

Väikese inimese suhe isaga on teistsugune kui emaga. Kui Leelo Tungla (**Helena Maria Reisner**) ema Helmes Tungal (**Eva Koldits**) Siberisse saadetakse, jääb Leelo oma isa Feliks Tunglaga (**Tambet Tuisk**) kahekesi. Ja niisama järsku lakkab peategelase endine reaalsus olemast – tema perekond on ühtäkki purunenud ja ema kadunud. Filmis tuleb hästi välja isa valmisolek ja püüd oma tütart igas olukorras toetada. Justnagu suur, tugev, mitmeharuline puu, mille juures Leelo ja tema ema filmi alguses istuvad ja kus Leelo küsib, kas puud aitavad, kui sul on mure. Selle peale vastab ema, et sellisel juhul tuleb minna metsa puude juurde ja rääkida neile oma mure ära. Siis hakkab kohe kergem. Ja täpselt nii oligi. Muutunud oludes on isa Leelole nagu seesama suur puu, mis kuulab ja aitab nii, kuidas vähegi suudab. Ta on alati olemas, kõigutamatu, ja tema peale saab loota. Leelo teab, et ta ei murdu ühegi tormiga.

Kuna Leelo ema oli Siberis kaua – umbes viis aastat, mis tundub väikese tüdruku jaoks ilmselt lausa igavikuna –, asendub aja möödudes tema maailma definitsioon isaga. Tühimikku Leelo kõiksuses täidab teadmine, et ema tuleb „kohe varsti" tagasi koju.

FILM, MIS POEB HINGE

Filmist rääkides ei saa kindlasti minna mööda peategelase meisterlikust rollist. Noore näitleja Helena Maria Reisneri Leeloga üheks saamine oli täiesti maagiline. Ta on nii ehe. Kõik tema juures oli niivõrd päris, et raske on uskuda, et tegu on vaid puhtalt näitlejatööga. Ja eriti imekspandav oli kahe näitleja – Reisneri ja Tambet Tuisu – klapp. Nagu päris tütar ja isa oleksid kaamerate ette sattunud. Mainimata ei saa jätta ka kogu ruumi, kus film toimub. Kaunis oli nii sees kui ka väljas filmitu, eriti ilusad aga just kaadrid looduses. Looduses jäädvustatud lõikude tõttu tuleb hästi välja teada-tuntud fakt, et Eestis tõepoolest on kõik neli aastaaega esindatud. Just nendesamade looduspiltide pärast suurenes minus juba filmi esimeste minutitega armastus Eesti vastu, mis vahel kuhugi sügavale mu sisse ära kaob ja raskesti tunnetatavaks muutub. Kuid looduskaadrid äratasid selle tunde minu südames jälle üles ning juba puhtalt seetõttu võin öelda, et „Seltsimees laps" on Eesti 100. sünnipäevaks valminud kingitustest üks õnnestunuimaid. Mis saaks olla Eesti sünnipäeva puhul veel parem kui panna inimesed aina uuesti ja sügavamalt oma kodumaasse armuma? Ega vist polegi midagi etemat.

„Seltsimees laps" oli ehe algusest lõpuni. Tunded ekraanil voolasid esimestest kaadritest alates sahinal saali – ainsad hääled, mida publiku hulgast kuulda oli, olid vaiksed nuuksed. Oli tunne, nagu inimesed oleks vaadanud filmi ühe hingetõmbega, kogu sellest ilust ja valust võlutuna. See kõik sai sündida tänu meeskonnatööle, Leelo Tunglale ja režissöör **Moonika Siimetsale**, kelle jaoks „Seltsimees laps" oli esimene täispikk mängufilm.

Fotod: Priit Grepp / Amrion OÜ

„SELTSIMEES LAPS" (EESTI, 2018). REŽISSÖÖR MOONIKA SIIMETS, OSADES HELENA MARIA REISNER, EVA KOLDITS, TAMBET TUISK JT. 100 MIN.

Olivia Tammisto (snd 1999) on Vanalinna Hariduskolleegiumi kunstiklassi abiturient. Kirjutab vahel kultuuriblogisse Kaktus, kuigi tihti juhtub, et tähtaegadest hästi kinni ei pea. Kaks õnnelikkuse allikat: kõiksugused kunstitarbed ja päike.

KURITÖÖ JA KARISTUS

WWW.MUUSEUM.UT.EE

TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIMUUSEUM
19.04-16.11.2018
ÜLIKOOLI 18

TARTU ÜLIKOOLI MUUSEUM
4.04.2018-3.03.2019
LOSSI 25

TARTU TÄHETORN
27.04.2018-30.09.2018
LOSSI 40

Holy Motors ehk (vasakult) Lauri Raus, Hendrik Tammjärv, Kaspar Kiinvald, Gert Gutmann ja Eliann Tulve. Foto: Ryan Lechelt

AMERICANA UNELM

Veebruaris oma esimese kauamängiva „Slow Sundown" ilmutanud Holy Motors räägib kantrimuusika võlust ning üksilduse nautimisest.

Mariliis Mõttus

Teksti valmimise ajal viibib selle peategelane Holy Motors Austini päikese all ühel maailma suurimal muusikat, filmi, interaktiivset meediat jms hõlmaval konverentsil South by Southwest (SXSW) ning astub seal üles mitme kontserdiga.

Holy Motorsil, mille ridadesse kuuluvad laulja **Eliann Tulve**, kitarristid **Hendrik Tammjärv**, **Lauri Raus** ja **Gert Gutmann** ning trummar **Kaspar Kiinvald**, on olnud õnne olla õigel ajal õiges kohas. Kui nad 2011. aastal Sõpruses **Jim Jarmuschi** filmile „Salapärane rong" („Mystery Train", 1989) anonüümse bändina kahe loo põhjal *soundtrack*'i mängisid, jäid nad silma **Aivar Tõnsole** ja **Tauno Maarpuule**, kes kollektiivile toona kohe ka kontserti pakkusid. Mõni aasta hiljem saadi Kilingi-Nõmme murufestivalil Schilling esinedes tuttavaks samal üritusel üles astunud USA rokkbändi Merchandise ninamehe **Carson Coxiga**, kes ei suutnud Holy Motorsit unustada. „Ta olevat neid laule mitu kuud üksinda kodus kuulanud ning tahtis meiega midagi teha," räägib Lauri.

Igatsus ja melanhoolia on kaasasündinud emotsioonid, millest päeva lõpuks päikese kohalolu ei sõltu.

Edasine on juba ajalugu, kuhu kuuluvad plaadileping Wharf Cat Recordsiga, kaks seitsmetollist – „Heavenly Creatures / Running Water" ja „Sleeprydr" – ning Carson Coxi produtsendikäe all New Yorgis salvestatud ja selle aasta alguses ilmunud LP „Slow Sundown", millele on pandud kokku lugusid bändi algusaastatest kuni praeguse ajani. Lisaks on esinemised viinud neid Saksamaale ja Poola, rääkimata teistest lähiriikidest, kus inimesi ei pea enam kontserdile ajama, vaid juba teatakse ja oodatakse.

(Lauri Raus, Nashville)

Jõudsime Nashville'i. Õhtu oli veel noor ja peatusime ainult selleks, et midagi süüa. Sun Recordsi diner*'i ees sadas külma vihma. Vihm oli märg ja peegeldas selle linna sära. Kusagilt sealt aimdus ka ajalugu.* Diner*'i leti ääres kohvi ja õlut tellides tekkis kõigest ümbritsevast kummituslik tunne, nagu kõik ümberringi oleks tegelikkusest nii kaugele liikunud, ja meie ka. Olime inertselt saabunud kantrimuusika atmosfääri. Mõne aja pärast hakkas kell edasi käima. Tuli veel jõuda Memphisesse, piirilinna Tennessee ja Arkansase vahel. Kohad, kus kunagi tšerokiid elasid, jäid nüüd itta. Varsti võisid alata alligaatorimaad. Mida rohkem sa lõunasse sõidad, seda enam saavad autodest kastikad. Seal on karjamaadel kauboide hobused ja heinas lõgismaod, kes neid hobuseid ehmatavad. Juba Texarkana juures hakkab soe. Me ei sõida läbi linna ja hea ongi, sest sellel lasuvad lahendamata müsteerium ja veritasud, milleks meil aega ei ole. Üleüldse ei olnud meid 70 aastat tagasi veel olemaski, kui samal ajal märtsi hakul tundmatu fantoom läbi linna sõitis, viis inimest tappis, kolme haavas ja vähemalt kahte vägistas. Üks tema ohvritest oli kohalik* ***Katie Starks****. Texarkana fantoom tulistas Katie't oma 22-kaliibrilisest revolvrist. Esimene kuul läbistas naise parema põse, väljus vasaku kõrva juurest ja kadus. Teine aga kaevus läbi hammaste tema keele alla. Katie Starks pääses ja elas veel vanaks naiseks, kuid tol õhtul jäi tema mees Virgil koduköögi põrandale. 1976. aastal valmib neil sündmustel põhinev mängufilm, mis saab pealkirjaks „Linn, mis kartis päikeseloojangut" („The Town that Dreaded Sundown"). Kui Katie 1994. aastal sureb, maetakse ta Hillcresti kalmistul oma Virgili kõrvale. Keegi ei tea fantoomi isikust siiani midagi. Tema arvatav viimane ohver* ***Virginia Carpenter*** *on 69 aastat kadunud olnud.*

RÕÕMUS ÜKSILDUS, MITTE KLIINILINE DEPRESSIOON

Selles, et Holy Motorsi karjäär neid USAsse on viinud, pole midagi imestada – sealne kultuur on nende muusikasse juba algusest peale sisse kirjutatud. Ma ei tea, milliseid visuaalseid pilte kutsuks kollektiivi looming esile mõne Kagu-Aasia põlisrahva teadvuses, kuid eeldan, et siinse kultuuriruumi esindajad leiavad end pigem mõne kõrbestunud maastikust ümbritsetud Ameerika maantee ääres tolmustes saabastes laialilaotuvasse tühjusesse vaatamas või, nagu Lauri eespool kirjeldab, *diner*'is aja auku vajumas kui keskturul tuvisid söötmas või vanalinnas mööda munakive kruiisimas. Nende muusika lihtsalt voolab laisas ja romantilises *shoegaze*'i ning *Americana* vaimus mööda lõunaosariikide kuuma asfalti.

Pole palju moodsa aja bände, kes viitaks oma taustaloos kantrile, kuid Holy Motorsi puhul on see vältimatu. Kui suuresti on antud stiil jõudnud bändini vesternide kaudu, siis Raus, kes koos Tammjärvega Holy Motorsile nurgakivi pani, lisab, et alguses oli kantrimuusika nende jaoks miski, mida nad kuulasid puhkamiseks, kuid mis pika aja peale aina kodusemaks muutus, oma manerismidega esteetiliselt üha rohkem köitis ning ka mängustiili oma jälgi jätma hakkas. Teisalt peitub antud žanri võlu Rausi arvates selle sõnades: „Kantrimuusika laulusõnad on nagu raamat. Need on igavikulised ja ilusad teemad. Võib-olla see seletab samuti meie vähest eksperimentaalsust. Suundume pigem sinna, mis on püsiv, mitte sinna, mis on piire murdev." Raus lisab, et kantri puhul ongi tegemist väga kurbade inimeste muusikaga, ning kui parajasti ei räägita lõbusast autosõidust, on teemaks murtud südamed.

Pitchforkis „Slow Sundowni" arvustanud **Steven Arroyo** tõstatab ka oma kirjutises küsimuse, kas Holy Motors julgeks meile kunagi näidata, milline on maailm siis, kui päike välja tuleb. Tõepoolest, Holy Motorsi *Americana* unelmate kõladest pimestavat päikest välja ei pigista, aga kibemagus lootusenoot veereb nendega sellel *road trip*'il kaasa iga looga. Gert võtab selle tundmuse kokku sõnadega „rõõmus üksildus" ning Eliann sekundeerib, et lugusid kirjutades oli tal mõttes just üksildus ning see, kuidas sa õpid sellega

toime tulema ja seda nautima. „See ei ole kliiniline depressioon, mis plaadi peal kõlab, see on ikkagi enesega rahulolev üksildus," lisab Lauri. „Igatsus ja melanhoolia on kaasasündinud emotsioonid, millest päeva lõpuks päikese kohalolu ei sõltu," viitab Eliann Arroyo öeldule.

(Eliann, New York)

Jäin pärast suurt festivalimelu veel New Yorki nautima. Ma arvan, et see on sobiv vahepeatus teel koju, kuna ma olen juba loomu poolest väga tundlik ja elan muutusi kuidagi raskelt üle. Paljud teisedki bändid, kellega festivalil sõbrunesime, suundusid lõpuks siia, et tuurile korralik punkt panna. Nii ka meie. Pärast viit kontserti SXSWI tuli laupäeval tagasi sõitma hakates idee leida kontserdipaik, mis oleks huvitatud meid viimasel minutil esinejate nimekirja lisama. Esmaspäeval esinesimegi hubases maa-aluses baaris Berlin. Päikest on siin aina rohkem ning seetõttu pisut pelgan koju naasmist. Samas tunnen elevust ning ootan tööd uue albumi kallal.

Melanhooliateemat edasi arendades meenub mulle üks hiljutine artikkel Interview Magazine'ist, kus kollektiiv pani kokku *playlist*'i lugudest, mis võiksid kõlada nende matustel. Sealt leiab nii **David Bowie'**, **Ennio Morricone**, **Elvis Presley**, The Cranberriese kui ka **Maarja Nuudi** loomingut. „**Kafka** ütles, et elu mõte on see, et see saab läbi, ja see saab otsa surmaga," vastab Lauri küsimusele, kuidas surm neid kõnetab ning kas see kuidagimoodi ka nende muusikas avaldub, lisades, et on surma ka Holy Motorsi loomingusse pannud. „Sa saad laulusõnades ära surra, aga elu läheb edasi." Siinkohal räägib Lauri loo VanaKreeka küünikust filosoof **Diogenesest**, kes olevat ühe versiooni järgi surnud seetõttu, et hoidis hinge kinni. „Enne surma oli ta juhendanud, et ta keha visataks linnamüüride taha, juhtugu, mis juhtub. Tema jüngrid olid hakanud muretsema, et mis siis, kui tulevad metsikud hundid ja kisu-vad ta tükkideks. Diogenes vastas: „Siis andke mulle kepp ja ma peletan nad eemale." Jüngrid pärisid imestunult vastu: „Kuidas sa saad nad eemale peletada, kui sa surnud oled?" Selle peale kostis Diogenes: „Aga kuidas ma siis valu tunnen ja miks see mind huvitama peaks?" See lahendab ühtlasi ka surma kõige suurema probleemi, miks inimesed seda kardavad. Nad ei pea seda kartma, sest nad ei tunne mitte midagi," teeb Lauri väikse pausi ning lisab omalt poolt „võib-olla", mille peale prahvatab terve bänd naerma.

Sa saad laulusõnades ära surra, aga elu läheb edasi.

OLULINE ON AUTENTSUS

Kuigi Holy Motorsit võib pidada üheks edukaimaks eesti alternatiivmuusika kollektiiviks, on Elianni sõnul praeguseid tendentse arvestades bändi teha üsna raske, sest domineerivaks jõuks on elektrooniline muusika. „Seda kuulsin ma isiklikult ka igas linnas, kuhu me läksime. Kurdeti selle üle, kuidas huvi kontsertide vastu on kõvasti väiksem," viitab ta Saksamaal ja Poolas nähtule. Kuigi see on murekoht, arvab ta, et miski ei jää niimoodi, nagu see on: „Kaua sa viitsid tümmi järgi pead nõksutada?!" Lauri lisab: „Juba mitukümmend aastat tagasi lohutas **George Harrison** meid oma plaadiga „All Things Must Pass", ja kui mööduvad head asjad, siis mööduvad ka halvad. Ma ei ütle, et elektrooniline muusika on halb ja kitarrimuusika hea, aga arvan, et kitarrimuusika tuleb kindlasti tagasi."

Kui muusikas astutakse žanrite mõistes üha hägusemate ja hullumeelsemate vormide suunas, siis Holy Motors seda teed läinud ei ole. Lauri sõnul on paljud muusikakriitikud neile eksperimentaalsuse puudumist ette heitnud, kuid tema väitel nad sellele ei pretendeerigi: „Me soovime teha pigem midagi autentset ja tundelist. Me ei taha vormiga katsetada, sest see muusika on sisu, mitte vorm."

HOLY MOTORSIT SAAB KUULATA 6. APRILLIL TALLINN MUSIC WEEKI RAADIO 2 LAVAL VON KRAHLI TEATRIS.

UUS EESTI BIIT

KATARIIN RASKA

Foto: Robert Ly

Küsis **Mariliis Mõttus**

Selle aasta alguses ilmutas multiinstrumentalist Katariin Raska (snd 1986) sooloalbumi „Parmu pill", millelt leiab lugusid nii eesti parmupillivaramust kui ka muusiku enda sulest. Katariin räägib, kuidas ta ise parmupillihullusega nakatus.

Parmupill pole ainus instrument, mida sa mängid. Miks otsustasid oma plaadi just sellele pühendada? Kuidas see pill sinuni jõudis?
Tundsin, et eesti pärimusmuusikamaastikul oli selline materjal puudu – traditsioonilises võtmes nüüdisaja muusiku esitletud eesti parmupillimuusika – ja seda tegelikult juba mõnda aega. Minult küsiti tihti plaadi kohta ning eks see utsitas samuti tagant, et plaan teoks teha. Lisaks on tegemist väga nüansirohke ning põneva instrumendiga, mida on meil meisterlikult tantsuks mängitud juba kaua enne praegust parmupillibuumi. Eesti parmupillimuusika väärib jäädvustamist.

Päris esimest korda jõudis see minuni arvatavasti Rein Marani loodusfilmide kaudu, kus see oma helidega loodusmaastikke täiendas. Mulle enesele märkamata puges selle omapärane kõla mu hinge, kus see oli kindlalt peidus ligikaudu kümme aastat. Kuidagi äkiliselt taasavastasin selle heli ja instrumendi.

Mis on sinu arvates parmupilli mängimiseks kõige õigemad olukorrad? Mis seikade najal sa ise oma lugusid kirjutanud oled?
Seni on vast õigeim olukord olnud ikka tantsuks mängimine. Vahel musitseerin kodus niisama ajaviiteks, see tundub ka kohane. Ega ma parmupillile õigupoolest väga lugusid kirjutanud ei ole. Plaadi kaks pala valmisid spetsiaalselt selleks puhuks. Nende tegemise ajal olin suve nautimas, residentuuris ja siis hiljem lastelaagris õpetamas. „Gangarit" lihvisin veel Pariisi lähistel. Kuidagi teiste toimetuste vahel vorpisin neid lugusid oma peas ja mingil hetkel saidki need üles kirjutatud.

Pane kõrv peale: katariinraska.com

Miks parmupill sinu arvates Eestis praegu nii populaarne on?
Sest see on lahe pill ja pakub palju erinevaid mänguvõimalusi. Eks seal loomulikult ole tänu ka neil, kes seda popmuusika kaudu otsesemalt päevavalgele on toonud. Ja kuna Eesti on nii pisike, on siin üsna lihtne sedakaudu rattad veerema saada.

Kuidas välismaal parmupillihullusega lood on?
Väga imponeerib see entusiastlikkus ning tõsine huvi parmupilli vastu. Mitmel pool on parmupillile keskendunud organisatsioonid, poed, keskused, kommuunid, regulaarsed väljaanded, festivalid. Inimesed lihtsalt kohtuvad paar korda nädalas, et koos parmupilli mängida. See on ikka imetlusväärne. Meie parmupillihullus on selle kõrval nagu pilveke, mis võib mingil hetkel ära kaduda. Miskipärast tunnen, et mängutraditsioon on alles kanda kinnitamas. Eelmise küsimuse täienduseks lisan, et meil on parmupillimäng heas seisus ka tänu rohketele õpitubadele ning kursustele. Kui mängijad eest ära kaovad, on see kerge hääbuma.

Mida su teised muusikalised tegemised endast kujutavad?
Need kujutavad rohkem mind ennast. Mind intrigeerivad pärimusmuusika, -kultuur, erinevad instrumendid oma erisuguste kõlavärvidega, vaba improvisatsioon, mis peegeldab muusikut, kes hetkes olles endast kõik mängu paneb. Ansamblis CULLE otsin võimalusi, et interpreteerida mingeid teatud elemente pärimusmuusikast. Vahel ei pruugi kuulaja ehk neist nüanssidest aru saada, kuid ise naudin väga neid pisidetaile, mida enda muusikas vanast edasi kannan.

Väljaspool pärimusmuusikat olen üsna palju vaba improvisatsiooni lainel, nii saksofonil kui ka torupillil. Viimase puhul tegin mõned aastad tagasi avastuse, et sel on palju rohkem pakkuda, kui seni kogenud olin. See hoiab värskena. Peatselt hakkan vorpima improvisatsioonilist soolomängu.

Kuidas on sinu arvates folkmuusikale nüüdisaegsete vahenditega uue elu sissepuhumine sellele mõjunud?
Olen inimene, kes puutus eesti traditsioonilise muusikaga esimest korda kokku alles ülikooli eel, õpetajate ja erineva materjali kaudu. Ma ei tea, mis või milline see oli varem. Salvestusel kuuleme/näeme ju vaid selle ühte tahku. Selles suhtes ei oska ma väga täpset vastust anda. Mingit uut ja teistmoodi elu ta elab ning see on ju tuhat korda parem, kui et ta üldse ei elaks.

Paratamatult oleme me kõik rohkemal või vähemal määral mõjutatud meid ümbritsevast ning traditsiooniline muusika oma kõige ehedamal kujul saab vanade aegade sarnaseks jääda ainult teatud juhtudel, näiteks kodus.

Kuid ma usun, et kõige olulisem on selle muusika puhul äratundmine, ning on väga positiivne, kui nii rohke materjali seast just traditsiooniline muusika looma inspireerib. Ükskõik mis kujul – juba selle kasutamine on märk, et seda on edasi kantud ning see läheb korda. Loomulikult olen ma ise seda meelt, et kui vanast ainesest lähtuda, oleks õigem veidi rohkem sellesse süveneda kui näiteks lihtsalt meloodiat kasutada. Tee kõike, mida süda ihkab, aga samas ole teadlik algallika sisust, funktsioonist jne.

DJ-ANKEET

MARKUS ROBAM

Foto: Adele Thele Robam

12.–19. aprillil toimuvad Tallinna eri paigus eesti heliloojate uudisloomingut tutvustavad Eesti Muusika Päevad. Nii teeme meiegi väikse põike nüüdismuusika maailma ning anname sõna heliloojale ja audiovisuaalsele kunstnikule Markus Robamile (snd 1991), kes on lisaks mitmete teatrietenduste, telesarjade ja -saadete ning mängufilmide originaalmuusika kirjutamisele tuttav ka Klassikaraadio saate „Fantaasia" autorite ridadest. Eesti Muusika Päevadel tuleb 17. aprillil esiettekandele tema kompositsioon „Q" vioolale ja elektroonikale, mis uurib kaost kui korra tutvustamise eeldust. Lisaks kohtab 15. aprillil Assauwe tornis avataval näitusel „Tantsides vabaks" tema loodud heliinstallatsiooni.

Debüüt: 1997. aastal sain lasteaia lauluõpetaja Mai Vana juhendamisel esitada EKS kaubamajas laulu „Väike tihane".

Muusikas oluline: Mulle meeldib mõelda, et oluline on vaikus. Pausid sobilikes kohtades.

Muusikas ebaoluline: Liiga palju infot korraga ja liiga kiiresti.

Kuula meie veebiväljaandest ka Markuse Müürilehele tehtud miksteipi ja otsi lisainfot Eesti Muusika Päevade kohta aadressilt eestimuusikapaevad.ee.

Mida mängin: Peitust.

Eredaimad mängumälestused: 2011. aastal käisime venna Mihkli ja sõbra Marekiga Hurtsi soojendamas. Palju inimesi kuulas, mõni laulis isegi kaasa.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Mängiksin klaveril üht ilusat pala, mille ma neile selleks puhuks kirjutaksin.

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Läheb eelmise mõttega kokku. Olen unistanud sellest, et mu muusika mängiks kellegi jaoks olulisel sündmusel. Ja kui kõnetab, siis ongi ju ilus.

***Guilty pleasure*:** Kuulan ja ka naudin näiteks seda, kui kõlarid plärisevad, nagu hakkaksid kohe katki minema.

Alt üles vaatan…: Kõigile, kes ei talleta endasse ebaolulist informatsiooni. Imetlen lihtsust ja siirust. Rohkem mängurõõmu ja naeratusi, ka hoolivust.

Viis klassikut: „Wujingi" kollektsioon: „Yijing", „Shujing", „Shijing, „Liji" ja „Chunqiu".

Viis hetkekummitajat: Kahjuks ei kummita mind hetkel miski. Vahel harva teeb seda mõni kuuldud viisijupp kohvikust või poest või kui tänaval keegi vilistab, aga mitte kunagi viis tükki korraga.

Tehnilist: Arvuti, kõvaketas ja kõrvaklapid.

Lõppsõna: Viimasel ajal olen mõelnud, et inimesed mu ümber otsivad, pusivad, proovivad väga midagi tunda. Näib, et elu on kaldu kõigi meie meeltega liialdamise suunas. Kuidas tunda end hästi, tunda end pilves, tunda mingit särinat. Kui oleme meeleheitlikult neid kogemusi taga ajamas, ütleme iseendale, et meil ei ole neid. Kui me otsime õnne või head enesetunnet, loome sellega ka tundmuse, et midagi on puudu. Osalt vähendame iga hetke potentsiaali, sest „hea on mujal". Ma ei tea, äkki peaks õppima sellest „ihast" lahti laskma ja avastama, et õnn ja rõõm on siinsamas. Lihtne. Ehk peitub seal arengu võti. Hea muusika aitab meil sellesse hetke siseneda, mitte ei vii meid sellest eemale.

Kaader filmist „Koyaanisqatsi"

VIHJE

Projekt „USA 1982" toob 25. ja 26. aprillil Artises publikuni legendaarse ameerika dokumentaalfilmi „Koyaanisqatsi" (1982). Filmile on loonud uue *soundtrack*'i belgia postrokikvartett We Stood Like Kings, mis ka elavas esituses ettekandele tuleb. Vaata lisaks: *kino.ee*

Catapulta – Badminton
(Legendaarne, 2018)

Kuulas Asko Astmäe

Catapulta on Gorõ Lana liikmete MF Lefi ja Magnum Pi – kelle ampluaasse kuulub ka Venelase roll räpipundi 5MIINUST ridades – ning produtsendi LowK ühisprojekt.

Tegu on UK-maigulise kraamiga, mis Eestisse marjaks ära kulub. Leidub elemente *jungle*'ist, *2-step*'ist ja muust. Siinne kompott on samas ebakonventsionaalsem kui žanrišablooni järgimine või lahtrite täitmine. Elemendid vahetavad kohti ja väänlevad justkui tantsiskledes või lauapalli pärast võideldes, nii et kord üks, siis jälle teine esiplaanil on. Sageli leidub tööjaotust, kus rütmi- ja bassisektsioon haarab ohjad, samal ajal kui *house*'ilikud sündilained kõike taustal stoiliselt menetlevad.

Lüürilist poolt siinkõneleja paraku ei mõista, kuid eklektilise taustamateeria poolest võib paralleele tuua Gribõga. Mängitakse dünaamikaga ja tehnilisi värsse esineb mõlemal sõnameistril, kuid eelkõige jäävad Lefi rolliks nõelteravad riimid, kui Pi läheneb biidile samas tihti hoopis teise, tsentrist väljas oleva nurga alt.

Avapala „Adici" sõidab gruuvi peal kirka ja tummise vahet ning jõuab välja *trap*'iliku koodani, kus Magnum enim oma 5MIINUSE *flow*'sid meenutab; „Namöki" on kõige teravam temposutsakas ja „Spot" tabab seda piiri, kus ta pole ei liiga loid ega rahutu nagu see haruldast tõugu inimene, kes on täpselt õigel määral und saanud. Eristub ka kardinalangetaja „Šepot", millest immitseb postkaardilikku suvehämust nostalgiat, mis ka vokaalilt sama mahe on. „Badminton" lajatab küll.

Cätlin Mägi – Mu pill parmupill
(2018)

Kuulas Maarja Pärtna

Parmupill – üks maailma vanimaid muusikainstrumente – võimaldab näilisele lihtsusele vaatamata tuua kuuldavale üllatavalt mitmekülgseid ja varjundirikkaid helisid. „Mitmekülgsus" on kohane märksõna ka Cätlin Mägi albumi „Mu pill parmupill" puhul, millel see tilluke ürgne pill on pandud kõlama nüüdisaegsete helitöötlusvahenditega, erinevate karedavõitu, kohati veidi traadise tämbriga efektiplokkide ning luuperi(te)ga. Vaheldusrikkust lisab seegi, et parmupill on kasutusel nii rütmi- kui ka meloodiapillina ning seda tihti paralleelselt. Tulemus on ühtaegu nii veenev kui ka kummastav, sest töödelduna omandab see pärimuslugudes ootamatult jõulise ja iseteadliku süntesaatorilikkuse. Domineerivat elektroonilisust tasakaalustavad aga siin-seal kostuv kõrgetooniline pikkvile, sügavad bassised parmupillinoodid ning muidugi ka Mägi enda vahetu ja mõnus lauluhääl.

Mägi looming laseb mu arvates aimata mitmeid võimalusi, kuhu parmupillimängu tänapäevasesse helikeelde ülekandmine edasi liikuda võiks. Elektrooniline tantsumuusika on juba viinud instrumendi pärimusmuusikast väljapoole laiema kuulajaskonnani. Intrigeerivad mind sel plaadil aga eelkõige just need lood, milles parmupill tantsulisest raamist väljub ning hakkab kõlama improvisatsiooniliselt ja ruumiliselt avaralt – üleminekud, mis on hästi jälgitavad näiteks loos „Suisu, lapsi, suuremaksi". Selline spontaansus haarab kaasa hoopis teisiti kui tantsurütm ja paneb huviga ootama järgmiseid kõlaeksperimente kasvaval parmupilliskeenel.

Erinevad esitajad – Physically Sick 2
(Allergy Season / Discwoman, 2018)

Kuulas Tanel Matsalu

New Yorgi alternatiivse tantsumuusika kogukonna koostatud „Physically Sick 2" on motivatsiooni poolest poliitiliselt laetud digireliis, mille heategevuslik eesmärk on koguda raha Ameerika õigussüsteemi hammasrataste vahele jäänud isikutele. Kogumikul on päris mitu tuntud artisti, nagu Varg, Anthony Parasole, Matrixxman, Laurel Halo, Si Begg jt, aga põhirõhk tundub olevat uutel ja vähem tuntud tegijatel. Stiililiselt on kogumik väga laiaulatuslik – esindatud on hiphop, *ambient*, *footwork*, *house*, *techno* ja eksperimentaalse elektroonilise muusika kõik erinevad tahud. Massiivse, üle kolme tunni kestva materjali hulgast peaks igaüks leidma midagi, mis kõnetab. Minu lemmikuteks kujunesid õhulise tundega Cieli „Terracotta" ja vanakoolilikult reivilik Lady Blacktronica „Crazy Bantu Boy".

Jääb mulje, et enamik artiste on loovutanud projekti tarbeks enda sahtlis hoiul olnud lood, mida nad muidu ei avaldaks või mida nad hoiaks mõne eriti *underground*'i kassetireliisi jaoks. Julge helidega katsetamine kumab eriti läbi sellistes lugudes nagu Embaci *glitch*'ilik „Walk On May 5th" või Elysia Cramptoni murtud rütmidega „Oscollo".

Kogumikuna see erinev kompott aga toimib. Plaadifirma Allergy Season on stiilivaba ja annab artistidele võimaluse vabalt eksperimenteerida, edasi areneda ja oma kõige veidramad produktsioonid avalikkuse ette tuua.

Erinevad esitajad – I Could Go Anywhere But Again I Go With You
(Posh Isolation, 2018)

Kuulas Indrek Kuuse

Posh Isolationi esimene puhtalt digitaalne, kuid järjekorras juba 207. väljalase „I Could Go Anywhere But Again I Go With You" on laiahaardeline kogumik, mis koosneb 24 träkist, kõik erinevate artistide produtseeritud.

Lugude meeleolu varieerub lonkavast ja rütmitust *industrial*'ist voogava ja paitava sündihõljumiseni. Avapala – Panxingi unenäoline „On Becoming" – on kui sissejuhatus ja tervitus albumi kummastavasse keskkonda. Plaat tervikuna on küllaltki filmiliku olemusega, lugudest kostub taotlust ehitada täiesti uusi maailmu, kus kuulaja kui külaline kord lahkelt vastu võetakse, siis jälle eemale peletatakse.

Jõudes lähemale rütmidele ja harmooniatele, katkestatakse need peatselt ning jätkatakse ebakindluse ning koleduse kujutamist eklektiliste kajade ja mürtsudega. Paladele on omane masinlik elavus, enda võimalikkust kompiv ja kontakti püüdev tehislikkus. Kohati jääbki mulje, et albumit produtseerib reaalsuses andmeid töötlev ja hekseldav masin, mis sünteesib kauge ja eemaloleva tegelikkuse. Põnevaimad hetked avalduvad kontrastidena, mis ilmnevad lugude vahetudes ja kus väsitavaks muutuvale rütmitusele lisavad vaheldust suured sündimassiivid.

Tervikuna pakub väljalase rohkesti elamusi ja jutustab oma lugu, olles seejuures kehatu ja kättesaamatu. Ümber enda salaidee tiireldes, ennast kiht kihi haaval alasti koorides saavutab see ühtsuse, olles kui katkend millestki igavesti kestvast.

Holy Motors – Slow Sundown
(Wharf Cat Records, 2018)

Kuulas Helo Liis Soodla

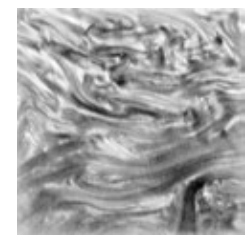

Holy Motorsi „Slow Sundown" on sügav ja siiras mõtisklus üksindusest ja üksildusest. Bänd on meisterlik jutuvestja, kes põimib muusikasse hõllandust ja ihalust. Lauldakse sellest, kuidas kuu vaatab pealt ja päike rõhub, kuidas külmad ööd panevad igatsema. Muusikaga puhutakse elutule sisse eluvaim. Läbivad motiivid on võitlus, alistumine ja läheduse otsing.

Sõnad, mis kirjeldavad sisemaailma häbitult ja enesekriitiliselt, on peidetud mitmekihilise instrumentaali taha. Iga lugu koosneb vaatustest, see läbib teatud etapid, kulmineerub, ent ei apelleeri kuulaja üllatamisele või šokeerimisele, vaid proovib pühendada teda „suuremasse plaani". Esmalt pannakse paika rütm ja tonaalsus, tehakse tutvust, tegevusliine tuleb juurde. Siis algab lumm. Kompotti segatakse kurbusemaiku, lugu jõuab puändini ning toimub rahunemine ja vabanemine. Nii moodustub sisuline tervik, mis on algusest lõpuni läbi mõeldud. Toored helid küpsevad albumi jooksul ning kuulaja ja muusiku ehe emotsioon sulavad ühte.

Lugusid ühendavad solisti sume tämber, kumisev kitarr ja sünged mõtted-metafoorid, mis panevad helid elama. See on album, mis sobib saatma õhtust autosõitu langevas vihmas. Holy Motors ei karda massist erineda. Selles muusikas on midagi eriskummalist, mida on keeruline sõnadesse seada, kuid mida iga kuulaja paratamatult tunneb – taoline mäng valguse ja varjuga, vaikuse ja müraga lihtsalt töötab.

Orelipoiss – Sünnipäev
(2018)

Kuulas Ants Siim

Orelipoiss on Jaan Pehki *alter ego*, kes enamasti loob üksinda kodustes tingimustes muusikat, mille võiks klassifitseerida poolvägivaldselt autsaiderpopiks. Pehk ise ütles 2010. aastal, et Orelipoisi lood sünnivad, kui juhuslikud hetked segunevad meelevaldse suvaga. „Sünnipäeva" puhul peab see samuti paika. Plaadile lisab põnevust asjaolu, et laulusõnades on kasutatud Johannes Vares-Barbaruse, Olavi Ruitlase jt tekste.

„Sünnipäev" on tore kuulamine, mis lisab igapäevastele asjadele sooja („juuni", „kummikud") ning kohati kurbnaljaka („vana mees") või iroonilis-pühaliku („looduse kroon") varjundi. Orelipoisi muusika muudab sümpaatseks asjaolu, et sealt otsekui puuduks poos. Ta ei võta ennast liiga tõsiselt. Hoolimata öeldust on „Sünnipäev" Orelipoisi kahe eelmise plaadiga võrreldes läbimõeldum. Uuel albumil on vähem laule, „kõigest" 29 (2007. aasta plaadil oli 99 pisipala ja 2010. omal 33 laulu), ja need tunduvad olevat põhjalikuma töö tulemus. Lisaks lööb kaasa märkimisväärne hulk muusikalisi koostööpartnereid. Sarnasus Orelipoisi varasema loominguga ei üllata, arvestades, et mitu uuel albumil leiduvat lugu pärineb rohkem kui kümne aasta tagusest ajast. Värskust ja intrigeerivust lisavad „Sünnipäevale" isamaateema sissetoomine ja päevakajalisus (hümnitõlgendus „ü", „minu isamaa" jmt). „Sünnipäev" ei valmista tõenäoliselt Orelipoisi teiste albumite fännidele pettumust, kätkedes endiselt Pehkile omast olmehuumorit, kurbnaljakaid seiku elust enesest ning muhedaid (Pehkist rääkimisel klišeeks muutunud epiteet) vaatlusi ümbritsevatest inimestest.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

KEVADINE LEKKER DANCE NIGHT: ROI PEREZ

Klubi Lekker häälekandja Lekker Dance Night toimub taas 4. mail Sveta Baaris. Kevadist tantsupõrandat tuleb kütma vinüülientusiast ning Panorama Bari resident-DJ Roi Perez.

Perezi karjäär sai alguse Tel Avivi põrandaalustest pidudest ja *queer*-skeenest, mis oli Lõuna-Iisraeli maakohas üles kasvanud Perezi jaoks kui vabaduseoaas.

Nüüdseks on Berliinis elava Perezi sajaprotsendiline pühendumine plaadikeerutamisele ja -kogumisele teinud temast hinnatud selektori, kelle maratonsettide selgrooks on assortii rariteetsetest *banger*'itest, kus *house*'i ja *techno* kõrval figureerivad disko ja elektro. Perezi sõnul, kes kureerib ka Berliini plaadipoe Phonica selektsiooni, on tema jaoks kõige tähtsam just see, mida ta mängitava muusikaga väljendada tahab ning kuidas see publikuga suhestub.

Roi Perez. Foto: Marco Krüger

SUUR UV-VOLBRIPIDU ONU BELLAGA

Volbriöö on Tartu tudengite tähtsaim kevadine pidu, kus võim linnas antakse üheks ööks tudengkonna kätte ning õllekannu tühjendatakse võidu nii linnapea kui ka rektoriga.

Seekord kutsub Genialistide Klubi 30. aprillil volbrit tähistama oma katuse alla. Klubi muutub selle rahvapärimuses nõidade ja maagilise ajaga seostatud sündmuse ajaks helendavaks UV-paradiisiks. Suures saalis hoiab tuju üleval DJ Onu Bella, alumises saalis mängib kõik tuntud hitid ette peosarja Retro üritustelt tuntud DJ Marek Peterson.

KES ON NUBLU?

21. aprillil toimub Tallinna Erinevate Tubade Klubis nublu debüütkontsert. nublu on magamistoa-räppar, kelle arvutimikrisse sosistatud „Tydrukud" ilmselt talle eneselegi ootamatult ühest Messengeri vestlusest teise levides igat sorti kuulajateni jõudis. Nende hulgas noored tüdrukud, veidi liiga koledate tossudega hipsterid, edumeelsed keskealised inimesed, maimukesed *wannabe gangster*'id.

Enne nublu on laval bänd Kenors, mida stiililiselt sirge käega liigitada ei anna. Olenevalt loost kas lebo-*funk*, veider proge, äkki hoopis maailmalõpurokk või vandenõusving. Kahe *live*'i vahel on laval DJd Luurel Varas ja Robert Kähr, kelle *back-to-back*-kooslus on ütlemata hästi harmoonias. Esimest korda koos mängides oli mõlemal üksteise suhtes aukartus, mis välkkiirelt sümbioosiks arenes. Öösse on oodata veel DJsid, aga keda ja kas sussides või tossudes, seda näeb juba kohale tulles.

LIL PEEP MEMORIAL

27. aprillil mälestatakse Sinilinnus varalahkunud räpparit Lil Peepi.

Lil Peep, sünninimega Gustav Åhr, oli muusikamaailma tõusev täht, kes segas oma muusikas oskuslikult tänapäevast hiphoppi ja emostiili. Ta alustas karjääri nn Soundcloudi räpparina, lindistades kõik lood enda magamistoas. 2017. aasta suvel andis Lil Peep välja esimese stuudioalbumi „Come Over When You're Sober, Pt. 1". Lisaks muusikale oli märkimisväärne ka tema väline karakter – loendamatud tätoveeringud, mitmevärvilised juuksed ja omapärane riietus.

Hoogsasti kuulsust kogudes, kuid samas depressiooni ja sõltuvusega võideldes, sai Lil Peepi elu traagilise lõpu – ta leiti 15. novembril 2017 tuuribussist üledoosi tõttu surnuna. Oma lühikese karjääri jooksul jõudis Lil Peep välja anda üle 200 loo.

Mälestusüritusel kuuleb terve õhtu ainult Lil Peepi ja ta sõprade Lil Tracy, Bexey, Horse Headi jpt muusikat. Plaate mängivad Hooligan Hamleti DJd Anton Khmelnitsky ja Mikk Lemberg. Lisaks saab kinolinalt vaadata Lil Peepi muusikavideoid ja klippe tema erinevatest *live show*'dest.

50% piletimüügist ja 100% kohapeal müüdavate T-särkide tulust annetatakse heategevuseks MTÜle Peaasjad (*peaasi.ee*), mis tegeleb noorte vaimse tervise parandamisega.

HALL AVAB UUE HOOAJA

Eelmise aasta septembris Tallinnas avatud ning detsembris lühikesele hingetõmbepausile läinud klubi HALL alustab 6. aprillil uut hooaega.

Avaõhtul teeb *all-night-long* seti saksa DJ Thomas Hessler. 7. aprillil stardib aga peaaegu 24 tundi vältav HALLi Tallinn Music Weeki *showcase*, kus klubi peasaalis astuvad üles tumedate rütmide arhitektid Samuel Kerridge ja Regis, kelle loomingut ja DJ-sette pelgalt *techno*'ga sildistada oleks tiibade kärpimine, avangardism on juba rohkem sinnapoole. Neile lisaks on väliskülaliste hulgas Kopenhaagenis resideeriv, sealse ööklubi Culture Box eklektilise käekirjaga resident Ena Cosovic ning kohalikest Martin Aedla, Artur Lääts, Eisi, Katja Adrikova ja Micaela Saraceno. Peoga tähistatakse ka Regise ja produtsent Female'i loodud UK plaadifirma Downwards Records 25. sünnipäeva.

Kõigele lisaks avatakse HALLi uus korrus Mesila, kuhu pääseb ainult kutsega ning mida kureerib tumedamaid *techno*-radasid pakkuv MÜRK. Sõna saavad Mihkel Maripuu, Katja Adrikova, Domnina, Denis Punch, Artur Lääts, Tarmo Paluoja ja Tanel Mütt.

PÜSILEPINGUGA MÜÜRILEHT IGA KUU KOJU
1.80 € EEST. VORMISTA TELLIMUS AADRESSIL
TELLIMINE.EE/MYYRILEHT

UUS TARTU KUNST

KEIU MAASIK

Küsis **Piret Karro**

Noori Tartu kunstnikke aitab tutvustada Tartmus

TARTMUS Tartu Kunstimuuseum Art Museum tartmus.ee

Tartmusi konkursi „Noor Tartu" laureaat Keiu Maasik (snd 1992) on tegelenud oma senistes töödes peaasjalikult kodulinnaigatsuse ja sõpruskonna teemadega, kuid nüüd huvitavad teda hoopis relvad.

Keiu Maasik. Foto: Madis Kurss

Käsitled mitmes teoses, sh Tartmusi näituse „Metafoorid kodule" videos „Ujumisgäng" (2017), Tartut ja sõprust. Miks oled just need teemad oma loomingu keskpunktiks valinud?

Lühike vastus on, et põhjused on isiklikud. Ma pole neid teemasid vist päris teadlikult valinud. Pigem pöörasin neile tähelepanu, kuna need hakkasid mind väga tugevalt painama ja teisiti enam ei saanud.

Tagasi vaadates tundub, et otsisin nende teoste kaudu punkti oma lapsepõlvele. Antud teemad hakkasid rulluma lahti videoga „Ihastele" (2017), milles keskendusin noorusaja maastikele ja mälestustele. Igatsesin kodu ning linna, kus ma enam ei elanud. Hiljem märkasin järsku, et paljud pikaaegsed sõbrad on hakanud kaugeks jääma ning seeläbi jõudsin „Ujumisgängi" filmimiseni. Sain aru, et võin Tartus käia, palju tahan, aga kui mul ei ole enam sidet nende inimestega, kes tegid sellest linnast minu jaoks kodu, ei jää ka kohast palju alles. Mälu ja aeg teevad oma töö, mistõttu paljud kogemused hakkavad tagasi vaadates tunduma paremad, kui need tegelikult olid. Tekib nostalgia ja kasvavad ootused, millele see koht ei pruugi enam kunagi vastata.

Keiu Maasik „Dear Diary,", 2016. Kaader videost

Ühel hetkel tuleb lihtsalt edasi liikuda. Praegu tunnen, et olen saavutanud nende teoste kaudu Tartu ja sõpruse teemadega rahu ning plaanin jätkata uuel kursil.

Miks otsustasid näiteks Tartu Kõrgema Kunstikooli asemel Eesti Kunstiakadeemiasse minna ja Tallinnasse kolida?

Tegemist oli suure juhusega.

Põhikoolis ja gümnaasiumis oli minu unistus saada lenduriks. Pärast keskkooli lõppu ma küll lennuakadeemiasse sisse ei saanud, aga soov ülikoolis edasi õppida oli suur. Pendeldasin terve lõpetamisjärgse suve informaatika, füüsika, fotograafia ja kunsti vahel. Muutsin pidevalt meelt ning lõpuks jäigi peale EKA fotograafia osakond. Mingil määral tundsin pärast keskkooli lõppu survet, et ma ei saa elada kogu oma elu ühes kohas, ja see mõte võis mind ka Tallinnasse suunata. Kusjuures, kõrgemasse kunstikooli jäi vist üldse kandideerimata, kuna pea oli lihtsalt liiga laiali otsas pärast keskkooli lõpetamist.

Oma „Noore Tartu" projekti keskmeks oled valinud eesti meeste relvahobi. Millised on su kogemused relvadega?

Esimest korda kohtusin relvadega 2016. aasta kevadel lasketiirus. Muidu ma polekski sinna sattunud, kuid soovisin projekti „Dear Diary," (2016) jaoks üht oma päevikut tulistada. Sain kasutada nelja relva, lemmik oli Kalašnikov. Sellest ajast saati ongi relvateema mind kummitanud. Mingis mõttes ma nautisin seda tegevust väga. Esimesed kolm lasku tabasid otse sihtmärki ning täpselt ühte punkti. Tundsin, et olen lõpuks ometi leidnud millegi, milles ma osav olen. Samas saatis kogemust ka päris suur šokk. Järsku tekkis arusaamine, et tegemist ei olegi ainult kujutisega mängudest, filmidest või televisioonist. Relvad ongi päriselt olemas ja nendega on võimalik väga palju õudusi korda saata

Su Tartu-teemalised teosed tegelevad inimsuhete ja kodulinnaga, praegu on sul aga Praha arhitektuuri-, disaini- ja kunstiakadeemias vahetussemester pooleli. Millist kohataju Prahas elamine loob?

Esimesed paar kuud olen oma vabast ajast seal päris palju kaameraga ringi jalutanud, et seda linna endale kuidagi tuttavaks teha. Üldiselt tunnen, et Praha on minu jaoks nagu puhas leht. Pole eriti varasemaid mälestusi ega inimesi, keda tean. Kõige rohkem panin alguses tähele seda, et ma ei mäleta enam oma rutiini. Eestis olles oli rutiin mu elus väga tugevalt kohal ja mulle ka meeldis see. Praegu ootan huviga, kas see puhta lehe tunne võiks kuidagi mu kunstitegemist mõjutada, kuigi oma Praha rutiin on ka juba tekkimas.

OKTOOBRIS AVATAKSE KEIU MAASIKU „NOORE TARTU" KONKURSI ISIKUNÄITUS TARTU KUNSTIMUUSEUMI PROJEKTIRUUMIS.

RSRi VEERG: SAUDI ARAABIA KAKS PALET

Mihkel Märtens Eelmise aasta oktoobris sai Saudi Araabia pealinna Ar-Riyā'i luksushotellist Ritz-Carlton maailma esimene viietärni-kinnipidamisasutus. Sadade arreteeritute hulgas olid nii kuningliku perekonna liikmetest printsid, poliitikud kui ka mõjukad ärimehed. Mastaapset korruptsioonivastast operatsiooni orkestreeris riigi 32-aastane troonipärija kroonprints **Mohammad bin Salman**, kes on tõusnud hoolimata oma noorest east Saudi Araabia (mõnede sõnul koguni terve Lähis-Ida) mõjuvõimsaimaks meheks. Bin Salman on korraga ametis kaitseministri ja asepeaministrina ning arreteerimislaine riigi eliidi hulgas tugevdas tema positsiooni veelgi. Arvestades tema isa, **kuningas Salmani** kõrget iga, võib riiki oodata õige pea ees pikk periood praeguse kroonprintsi juhtimise all.

Saudi Araabia ühiskond on ülimalt konservatiivne ning riigis rakendatakse rangelt usupoliitikast tulenevaid moraalse ja sotsiaalse käitumise reegleid. Olemuselt puritaanliku usuvoolu vahhabismi vaimulikel on suur võim, mida demonstreerib tänavatel patrulliv usupolitsei. Usuringkondadele suurema mõjuvõimu andmise ajendiks oli 1979. aasta terrorirünnak Meka Suures Mošees, mille järel kuningas kartis, et rünnaku korraldanud religioossed fundamentalistid kujutavad ohtu riigivõimule. Selle ohu vähendamiseks võttis riigivõim iroonilisel kombel ise kursi konservatiivsema islami suunas, näiteks keelati naiste näitamine televisioonis ning ajalehtedes, pandi kinni kinod ning pooldati avaliku ruumi soolist segregatsiooni.

RSR
RAHVUSVAHELISTE SUHETE RING

RSRi veerus kirjutavad Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi liikmed olulistest teemadest rahvusvahelisel tasandil. Seekord tuleb juttu Saudi Araabia noore ja reformimeelse kroonprintsi tegemistest, mille eesmärk on pakkuda noortele saudidele visiooni tulevikku vaatavast riigist.

PANUSTAB NOORTE TOETUSELE

Kroonprints bin Salman on kritiseerinud oma sõnavõttudes tugevalt riigivalitsemist viimasel paarikümnel aastal, rõhudes nende noorte tunnetele, kes on sarnaselt kroonprintsiga riigi lähiminevikus pettunud.

Noored saudid olid enne kroonprintsi võimuletulekut enda tuleviku suhtes skeptilised, eelkõige tänu kõrgele tööpuudusele, naftapõhise majanduse nappidele tulevikuperspektiividele ning ühiskonna ülikonservatiivsele struktuurile. Tasub märkida, et 45% Saudi Araabia elanikest on alla 25 aasta vanused. Need Z-generatsiooni esindajad on olnud seni poliitikast tõrjutud (valimisõigus on kodanikel alates 21. eluaastast, pikka aega puudus naistel valimisõigus). Oma positsiooni kindlustamiseks ulatuslike reformide elluviimisel loodab kroonprints just noorte toetusele.

Amnesty International on kritiseerinud jätkuvat inimvabaduste piiramist Saudi Araabias ning peab tehtud reforme sisutuks suhtekorralduslikuks illusiooniks.

Saudi Araabias on hakanud viimastel aastatel puhuma uuenduslikud tuuled. Tunamullu kuulutas bin Salman välja ambitsioonika arenguprogrammi „Vision 2030", mille kohaselt vähendab Saudi Araabia sõltuvust naftast, mitmekesistades majandust. Lisaks investeeritakse taristusse ning haridus- ja tervishoiusüsteemi. Märgata on muutusi ka ühiskonnas, näiteks eelmisel aastal toimus riigis üle veerandsaja aasta esimene avalik kontsert. Samuti on astutud samme soolise võrdõiguslikkuse suurendamiseks – naised tohivad kohalikel valimistel valida ja kandideerida, käia staadionitel sporti vaatamas ning lähitulevikus ka autot juhtida.

Tehtavate reformidega on Saudi Araabia inimesed rahul – 72% rahvastikust on riigi tuleviku suhtes optimistlik.[1] Sellele vaatamata soovivad inimõiguste aktivistid näha demokraatlikumat muutuste protsessi. Rahvusvaheline organisatsioon Amnesty International on kritiseerinud jätkuvat inimvabaduste piiramist ning peab bin Salmani muudatusi sisutuks suhtekorralduslikuks illusiooniks. Tuleviku suhtes skeptiline oli 2015. aastal ka Saksamaa välisluureteenistuse BND raport, milles ennustati seoses uue kroonprintsi võimuletulekuga kaalutletud diplomaatilise lähenemise asendumist regiooni destabiliseeriva impulsiivse ja interventsionistliku välispoliitikaga.

Saudi Araabia aktivist Manal al-Sharif 2013. aastal Araabia Ühendemiraatides Dubais autoroolis. Alates käesoleva aasta juunist tohib ta autot juhtida ka oma kodumaal. Foto: Marwann Naamani / Scanpix

PUHVERKONFLIKTID IRAANIGA

See ennustus läks täide, sest on saanud selgeks, et bin Salmani kursimuutus ei piirdu üksnes siseriiklike küsimustega – saudid on haaramas endale Lähis-Idas suuremat geopoliitilist rolli. Saudi Araabia peamine ajalooline välispoliitiline eesmärk oli öelda sõna sekka globaalses naftapoliitikas. Lisaks on soovitud tagada edu sunniitlikus-šiiitlikus vastasseisus Iraaniga, mis on kujunenud bin Salmani võimuloleku aja välispoliitiliseks prioriteediks. Saudi Araabia initsiatiivil katkestasid mitmed sunniitlikud Lähis-Ida riigid eelmisel aastal diplomaatilised suhted Katariga, keda süüdistati terroriorganisatsioonide toetamises ja liiga heades suhetes Iraaniga. Saudi Araabial on oluline roll ka Jeemeni kodusõjas, kus saudide toetatud valitsus on sõjas Iraani toetatud šiiitlike mässuliste houthidega. Jeemen on Araabia poolsaare vaeseim riik ning kuni kodusõja alguseni oli see väikse geopoliitilise tähtsusega. Nüüd on see muutunud oluliseks osaks Saudi Araabia regionaalsest visioonist, mis hõlmab saudide jõulisemat sekkumist naabrite sisepoliitikasse, et oma huvisid edendada.

Näiteid sellisest tegevusest leiab veelgi. Eelmise aasta lõpus teatas Ar-Riyā'is viibinud Liibanoni peaminister **Saad Hariri** ootamatult, et paneb ameti maha. Saudi Araabia riskis diplomaatilise katastroofiga, hoides väidetavalt teise riigi peaministrit koduarestis ning sundides teda televisiooni vahendusel tagasiastumisavaldust ette lugema. Avalduses märkis Hariri ära Iraani ning Hezbollah' liiga suure regionaalse mõjuvõimu ning avaldas kartust oma elu pärast. Nii sunniitlikud kui ka šiiitlikud liibanonlased toetasid peaministri ametisse jäämist ning olukord lahenes kokkuvõttes rahumeelselt. Peaministril lubati pärast tugevat rahvusvahelist survet Liibanoni naasta ning ta on tagasiastumispalvest taganenud. Ilmselt ei piirdu saudide ja iraanlaste puhverkonflikt toodud näidetega ning lähitulevikus otsivad mõlemad pooled võimalusi oma mõjuvõimu demonstreerimiseks.

Üks välispoliitiliste eesmärkide saavutamise vahend on sõjavägi. Saudi Araabiast panustavad kaitsekulutustesse rohkem vaid Ameerika Ühendriigid, Hiina ja Venemaa, mis on 33 miljoni elanikuga riigi kohta muljetavaldav statistika.[2] Saudid kulutavad SKPst kaitsele protsentuaalselt kolm korda rohkem kui Ühendriigid ja kaks korda rohkem kui Venemaa. Vaatamata relvajõudude tipptasemel varustusele on kaheldav armee sõjapidamisvõimekus, mida on näidanud osalus Jeemeni kodusõjas. Saudi sõjaväelastel puuduvad lahingukogemused ning sõdurite võitlusmoraal on tänu vähesele rahvuslikule ühtsusele ning ebakvaliteetsele väljaõppele madal. Jeemeni konflikti pole saudid panustanud suuri maaväeüksuseid, vaid peamiseks sõjaliseks vahendiks on õhurünnakud. Vaatamata kõrgel tasemel relvastusele võib juhtuda, et nad saavad Jeemenis hävitavalt lüüa, ning sellist piinlikkust soovitakse vältida.

Saudi Araabia on lasknud viimaste aastatega tänu kroonprints Mohammad bin Salmani tegutsemisele lahti käsipidurist ning tallab nüüd gaasipedaali. Astutavad sammud võivad olla ootamatud ning muudatused seni stabiilseks peetud riigis ainult suurendavad hapra regiooni ebakindlust.

[1] *What Worries the World. Saudi Arabia Report, September 2017. – Ipsos Public Affairs.*
[2] *Tian, N.; Fleurant, A.; Wezeman, P. D; Wezeman, S. T. 2017. Trends in World Military Expenditure, 2016. – SIPRI Fact Sheet.*

Mihkel Märtens (snd 1997) on Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi liige ning füüsikatudeng.

VANADUSE VAIKNE VÄRIN

Vaatas **Aleksander Tsapov**

Kuidas kirjeldada seda keha, mõistust, närvilõpmeid ja juuksejuuri läbistavat tunnet, kui paratamatus hingab sulle näkku oma leiget hingeauru? Kuidas sa annad edasi säärast seisundit, mida ka eksperimendi korras (veel) ju ise ei saa läbi tunnetada. Vanadus, eriti veel selline vanadus, kus sa ei saa enam mööda vaadata faktist, et seisad surma eeskojas, on keeruline materjal, millega ümber käia. Oma filmis „Armastus" („Amour", 2012) julges **Michael Haneke** selle ülesande lahendada võtta ja tundub, et ta tuli ka toime, kuid selle fookus oli konkreetsem ja tegeles kahe vanainimese vahelise armastuse viimaste sammudega. Aga kui sa oled üksi ja vana, siis kas see teeb leppimise lihtsamaks või pigistab su mao kokku, nii et sa ei suuda hingata? **John Carroll Lynchi** debüütmängufilm „Lucky" püüab kaardistada just seda olemise lõppjaama.

Kaader filmist

„LUCKY" (USA, 2017). REŽISSÖÖR JOHN CARROLL LYNCH, OSADES HARRY DEAN STANTON, DAVID LYNCH, RON LIVINGSTON JT. 88 MIN.

Peame ikkagi arvestama, et näitleja on näitleja, mitte eeldama, et näed, ta mängib iseennast, ta tingimata tunnetab seda rolli.

OHUTUD VALIKUD

Elamise aine väljapigistamiseks filmikunsti vahenditega on erinevaid viise ja režissöör peab otsustama, missugune laad loo jutustamiseks sobivaim võiks olla. Loominguline meeskond on teinud Lynchi juhatusel selles plaanis küllaltki ohutuid valikuid. Keskkond ja roll, kuhu auväärne **Harry Dean Stanton** oma sisuliselt viimases rollis on paigutatud, on totaalne *Americana* klišee: kaktustest palistatud poolkõrb, väikelinn, kus aeg on seisma jäänud, ja siis 90-aastane Harry Stanton *alias* Lucky kauboimütsi ja -saabastega vetruvate jalgadega kruusa tallamas. Režii ei ole märkimisväärne, dialoogid ei ole ka kuigi märkimisväärsed ja muusikaline kujundus samuti mitte. Kuigi, kui paaritada omavahel **Johnny Cash** ja üksinda oma ööaknast välja vaatav Lucky, on efekt väga emotsionaalne. Mõni näitlejatöö mõjub teatraalselt, näiteks kõrvalosas üles astuv **David Lynch**, kes muudkui hädaldab oma kadunud kilpkonna pärast, ja statistid, kes jätavad mulje, justkui nad oleks kuskilt näitlejate *workshop*'ilt otse võtetele tiritud.

Kuid hoolimata kõigest on filmis see miski, see tuum, mis suudab ületada muidu domineerivat keskpärasust. Kui sa vaatad *close-up*'is kortsudest ja süvenditest väljajoonistuvat vana nägu, siis sel on midagi öelda, isegi kui suu vaikib. 20-aastase nägu on nagu tühi paber, mis pole eluprinterist läbi käinud, sealt peegelduva info hulk on tibatilluke, samas kui vanainimene ei saa varjata, kes ta on ja mis elu ta on elanud. Sellest hakkabki film tasapisi tööle, Lucky robotlik liikumisviis, silmavaade, napisõnalisus jms tõmbavad vaataja samm-sammult tema peamiselt monotoonsetest kordustest koosnevasse ellu. Elu koosneb niikuinii kordustest, aga kui kõrges eas muud elulised tungid aurustuvad, hakkab igasugune rutiin võimenduma ja saavutab nõnda teise mõõtme. Hetkeks võib tunduda, nagu ka filmis seda verbaliseeritakse, et elurutiinist või realismist tõuseb mingisugune universaalne tuluke, mis võiks meid valgustada, et siis igaviku tühjuse ja musta massi ees kustuda. Samas varitseb sellise filmi puhul alati oht väikeseid žeste ja detaile ületähtsustada, justkui pelgast aupaklikkusest suure näitleja viimase rolli ees. Alles see oli, kui **David Bowie** suri ja tema viimane album muutus kuulajatele suure meistri viimaste päevade dekrüptimisaparaadiks. Peame ikkagi arvestama, et näitleja on näitleja, mitte eeldama, et näed, ta mängib iseennast, ta tingimata tunnetab seda rolli.

RISKANTNE ÜLESANNE

„Lucky" paradoks seisneb selles, et filmi probleem on ka selle lahendus. Peategelane on peretu, lastetu ja religioonitu üksik hunt. Tema side ülejäänuga on pindmine ja koosneb mõnest sotsiaalsest rituaalist, tema vastu näidatakse üles küll teatavat huvi, aga ega keegi temaga eriti oma pead ka ei vaeva. Ühesõnaga, lugu kui sellist pole, on seisund – see lubab muidugi kogu eluloojangut puudutaval eksistentsiaalsel värelusel ja eesootavasse tühjusesse vaatamisel tugevamalt esile tõusta. Filmist vilksab leitmotiivina korduvalt läbi sõna *ungatz*, mis tähistab teatud itaalia-inglise dialektis eimiskit või isegi vähemat kui eimiski. See eimiski hirmutab ja sööb hinge seest ka neil, kes hinge olemasollu ei usu, aga kui sa leiad mingisuguse viisi, kuidas see eimiski omaks võtta, saad sa äkki sellele avali vastu naeratada.

Kuigi Lucky „puhta" filmina ei paku meeltele suurt töökoormust, siis viimsepäeva mõtisklusena tekitab teatud tundelihastele kindlasti nii nukrus- kui võib-olla ka kergendustunnet. Vanaduse käsitlemine kipub Lääne kultuuris üleüldiselt tabu olema, niisiis tuleb hinnata juba sedagi, kui keegi selle raske ülesande on endale valinud. Rääkimata riskist, mille tegijad võtavad, teadmata, kas filmi lõpuni välja veavad. Harry Dean Stanton surigi enne, kui film jõudis kinodes linastuda, seega jääb see tahes-tahtmata tema testamendiks, mille vastu tal ehk polekski midagi.

Aleksander Tsapov (snd 1984) on vabakutseline kriitik.

SÄUTS

16-AASTASELE ISEENDALE

Kuniks pole leiutatud ajamasinat, saavad kõik, kes juba mõni aeg tagasi 16. eluaasta piiri on ületanud, vaadata üle õla ning nentida, et aeg annab arutust, vigadest õpitakse ja tehakse neid uuesti, vahel ka 40-, 50- või 80-aastaselt. Kuigi kogemus näitab, et ega enne ei mõista, kui pole ise eluleegilt kõrvetada saanud, ei jookse kogunenud tõdemuste jagamine mööda külgi alla kellelgi. Müürileht uuris kohalikelt kultuuritegelastelt, millised tarkuseterad annaksid nad teele kaasa 16-aastasele iseendale.

Aino Pervik

„Ära kunagi munsterda ennast kuuma peaga mis tahes uhkes purjes võõrasse laeva. Hoia iseoma kurssi, ära lase silmist Põhjanaela!"

Marika Vaarik

„Czesław Miłoszi ainetel:
Ma ei häbene mõelda,
et olin kord seesama,
kes praegu.
End sirutades näen
sinist merd ja purjesid.
(NO99 lavastusest „Kadunud sõbra juhtum")"

Viivi Luik

„Mida suuremaid eluraskusi te suudate võita, seda küpsem ja õnnelikum inimene teist saab. Pidage meeles, et oma elu eest vastutate te ise! Mitte kellelegi teisele peale teie enda ei lähe korda, kuidas te oma elu elate ja mis inimene te olete."

Marta Vaarik

„Kulla Motu!
Armasta ja tee, mida tahad!
Lõppude lõpuks ei kahetse me seda, mida tegime, vaid ainult seda, mida ei teinud.
Aga esimese asjana õpi armastama.
Sinu Marta
Ma armastan sind väga!"

Tanel Veenre

„Ole just selline, nagu sa oled, ning tee inimesed enda ümber õnnelikumaks, kui nad oleks ilma sinuta. Ja ära, palun, pabista nii palju! Ning inimene, kellega sa just ühte pinki oled istunud, püsib sinu kõrval kogu elu – hoia teda, tal on kuldne süda."

Henton Figueroa Aste

„Saa Alzheimerist jagu, söö rosinaid."
„Ära ole nii ürgne, et liikuda küüslauguhaisuga."

Taaniel Raudsepp

„Mine Saaremaa biennaalile, osta korralik fotokas, õpi matemaatikat, astu Eesti Humanitaarinstituuti."

Rein Raud

„Halloo! Sa pole nii üksi, kui sulle tundub. Tee uksed ja aknad lahti. Vanaks saada jõuad hiljemgi." #carpediem #väljasonilusilm

Velly Joonas

„Faasanil on küll ilus saba, aga kole hääl… Miski pole elus liiga täiuslik."

viru
keskus
Tour de
MOOD
Viru Keskus · Viru väljak 4 · 10111 Tallinn · virukeskus.com
Vaata Viru Keskuse
kevadkirja 2018